

Bank Polski

Adekwatność kapitałowa
oraz inne informacje
podlegające ogłoszeniu
Grupy Kapitałowej
Powszechnej Kasy Oszczędności
Banku Polskiego Spółki Akcyjnej
według stanu na dzień
31 grudnia 2016 roku

Wprowadzenie

Raport „Adekwatność kapitałowa oraz inne informacje podlegające ogłaszaniu Grupy Kapitałowej Powszechnej Kasy Oszczędności Banku Polskiego Spółki Akcyjnej według stanu na dzień 31 grudnia 2016 roku”, zwany dalej „Raportem”, został przygotowany zgodnie z art. 111a ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 roku – Prawo bankowe¹, zwanej dalej „Ustawą prawo bankowe”, Rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013 z dnia 26 czerwca 2013 roku w sprawie wymogów ostrożnościowych dla instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych, zmieniającym Rozporządzenie (UE) nr 648/2012, zwanym dalej „Rozporządzeniem CRR”, aktami wykonawczymi do Rozporządzenia CRR, ustawą z dnia 5 sierpnia 2015 roku o nadzorze makroostrożnościowym nad systemem finansowym i zarządzaniu kryzysowym w systemie finansowym², zwaną dalej „Ustawą o nadzorze makroostrożnościowym”, a także Rekomendacją M dotyczącą zarządzania ryzykiem operacyjnym w bankach wydaną przez Komisję Nadzoru Finansowego, zwaną dalej „KNF”.

Zgodnie z art. 13 ust. 1 Rozporządzenia CRR, Powszechna Kasa Oszczędności Bank Polski Spółka Akcyjna zwana dalej „PKO Bankiem Polskim SA” lub „Bankiem”, będąca unijną instytucją dominującą, ogłasza w odrębnym dokumencie w cyklu rocznym informacje dotyczące adekwatności kapitałowej, o których mowa w części ósmej Rozporządzenia CRR.

Niniejszy Raport został sporządzony zgodnie z przepisami wewnętrznymi Banku dotyczącymi zasad polityki informacyjnej PKO Banku Polskiego SA w zakresie adekwatności kapitałowej³, które zawierają szczegółowe informacje dotyczące ujawnianych informacji w zakresie adekwatności kapitałowej, sposobie ich weryfikacji, zatwierdzania oraz publikacji.

Raport obejmuje rok 2016 i prezentuje dane według stanu na dzień 31 grudnia 2016 roku oraz został przygotowany zgodnie z przepisami, o których mowa w akapicie wyżej, obowiązującymi na dzień 31 grudnia 2016 roku. O ile nie zaznaczono inaczej, w Raporcie zostały zaprezentowane dane skonsolidowane⁴ Grupy Kapitałowej Powszechnej Kasy Oszczędności Banku Polskiego Spółki Akcyjnej, zwanej dalej „Grupą Kapitałową Banku”. Ponieważ na kształt profilu ryzyka w Grupie Kapitałowej Banku dominujący wpływ wywiera PKO Bank Polski SA (89,25%⁵ skonsolidowanej sumy bilansowej, oraz 93,46%⁶ skonsolidowanego wyniku działalności bankowej), część informacji zawartych w raporcie dotyczy danych jednostkowych PKO Banku Polskiego SA.

O ile nie zaznaczono inaczej, dane liczbowe przedstawione w Raporcie wyrażone zostały w milionach złotych. Ewentualne różnice w sumach i udziałach wynikają z zaokrągleń kwot do milionów złotych oraz zaokrągleń udziałów procentowych do jednego miejsca dziesiętnego.

Raport został przygotowany z uwzględnieniem wszystkich dostępnych danych według stanu na dzień 31 grudnia 2016 roku. W Raporcie odniesiono się do wymagań regulacji opisanych wyżej, w takim zakresie, w jakim dotyczą one Banku oraz Grupy Kapitałowej Banku. W przypadku braku odniesienia do konkretnego artykułu, oznacza to, że ujawnienia w jego zakresie nie mają zastosowania.

Niniejszy Raport był przedmiotem wewnętrznej weryfikacji przeprowadzonej przez audyt wewnętrzny Banku.

¹ Dz. U. 2016 poz. 1988 z późn. zm.

² Dz. U. 2015 poz. 1513 z późn. zm.

³ Zasady polityki informacyjnej PKO Banku Polskiego SA w zakresie adekwatności kapitałowej oraz innych informacji podlegających ogłaszaniu, w rozumieniu art. 431 ust. Rozporządzenia CRR, udostępnione są na stronie internetowej Banku (www.pkobp.pl).

⁴ Dane obejmują tylko podmioty ujęte w konsolidacji ostrożnościowej.

⁵ Udział PKO Banku Polskiego SA został wyliczony w stosunku do skonsolidowanej sumy bilansowej spółek uwzględnianych w konsolidacji ostrożnościowej przed korektami i wyłączeniami konsolidacyjnymi według stanu na 31 grudnia 2016 roku.

⁶ Udział PKO Banku Polskiego SA został wyliczony w stosunku do skonsolidowanego wyniku działalności bankowej spółek uwzględnionych w konsolidacji ostrożnościowej przed korektami i wyłączeniami konsolidacyjnymi według stanu na dzień 31 grudnia 2016 roku.

Spis treści

1.	Informacje o Banku i Grupie Kapitałowej Banku.....	5
2.	System zarządzania.....	7
2.1.	Zarządzanie ryzykiem.....	7
2.2.	Ocena członków organu zarządzającego.....	10
2.3.	Identyfikacja istotnych rodzajów ryzyka.....	11
2.4.	Kontrola wewnętrzna.....	12
2.5.	Ryzyko kredytowe.....	13
2.6.	Ryzyko koncentracji.....	21
2.7.	Ryzyko stopy procentowej.....	25
2.8.	Ryzyko walutowe.....	28
2.9.	Ryzyko płynności, w tym ryzyko finansowania.....	29
2.10.	Ryzyko cen kapitałowych papierów wartościowych, ryzyko cen towarów oraz inne ryzyka cenowe.....	32
2.11.	Zarządzanie ryzykiem instrumentów pochodnych.....	34
2.12.	Ryzyko operacyjne.....	35
2.13.	Ryzyko braku zgodności i ryzyko postępowania (ang. <i>conduct risk</i>).....	38
2.14.	Ryzyko biznesowe.....	40
2.15.	Ryzyko utraty reputacji.....	40
2.16.	Ryzyko modeli.....	41
2.17.	Ryzyko zmian makroekonomicznych.....	42
2.18.	Ryzyko kapitałowe.....	43
2.19.	Ryzyko nadmiernej dźwigni finansowej.....	44
2.20.	Kompleksowe testy warunków skrajnych.....	44
2.21.	Zarządzanie ryzykiem w PKO Banku Hipotecznym SA.....	45
3.	Fundusze własne.....	46
4.	Wymogi w zakresie funduszy własnych.....	51
4.1.	Ryzyko kredytowe.....	52
4.2.	Ryzyko rynkowe.....	52
4.3.	Ryzyko operacyjne.....	53
5.	Aktywa obciążone i wolne od obciążeń.....	54
6.	Bufory kapitałowe.....	55
7.	Dźwignia finansowa.....	59
8.	Kapitał wewnętrzny (filar II).....	61
9.	Adekwatność kapitałowa.....	62
10.	Polityka wynagrodzeń.....	64
10.1.	Zmienne składniki wynagrodzeń członków zarządu i kluczowych menedżerów o wysokim wpływie na profil ryzyka banku, tzw. Material Risk Takers (MRT).....	64
10.2.	Zmienne składniki wynagrodzeń pracowników nie będących Material Risk Takers.....	66
11.	Słownik użytych pojęć i skrótów.....	68

Raport Adekwatność kapitałowa oraz inne informacje podlegające ogłaszaniu		Wymagania Rozporządzenia CRR w zakresie ujawnień	
1.	Informacje o Banku i Grupie Kapitałowej Banku	Zakres stosowania	Artykuł 436
2.	System zarządzania	Cele i strategię w zakresie zarządzania ryzykiem	Artykuł 435
2.5.6.	Ekspozycja na ryzyko kredytowe kontrahenta	Ekspozycja na ryzyko kredytowe kontrahenta	Artykuł 439
2.5.7.	Korekty z tytułu ryzyka kredytowego	Korekty z tytułu ryzyka kredytowego	Artykuł 442
2.5.8.	Stosowanie technik ograniczenia ryzyka kredytowego	Stosowanie technik ograniczenia ryzyka kredytowego	Artykuł 453
2.7.	Ryzyko stopy procentowej	Ekspozycja na ryzyko stopy procentowej przypisane pozycjom nieuwzględnionym w portfelu handlowym	Artykuł 448
2.10.	Ryzyko cen kapitałowych papierów wartościowych, ryzyko cen towarów oraz inne ryzyka cenowe	Ekspozycje w papierach kapitałowych nieuwzględnionych w portfelu handlowym	Artykuł 447
2.12.	Ryzyko operacyjne	Stosowanie metod zaawansowanego pomiaru w odniesieniu do ryzyka operacyjnego	Artykuł 454
3.	Fundusze własne	Fundusze własne	Artykuł 437
4.	Wymogi w zakresie funduszy własnych	Wymogi kapitałowe	Artykuł 438
		Korzystanie z ECAI	Artykuł 444
		Ekspozycja na ryzyko rynkowe	Artykuł 445
		Ryzyko operacyjne	Artykuł 446
5.	Aktywa obciążone i wolne od obciążeń	Aktywa wolne od obciążeń	Artykuł 443
6.	Bufory kapitałowe	Bufory kapitałowe	Artykuł 440
7.	Dźwignia finansowa	Dźwignia finansowa	Artykuł 451
10.	Polityka wynagrodzeń	Polityka w zakresie wynagrodzeń	Artykuł 450
Nie dotyczy		Wskaźniki globalnego znaczenia systemowego	Artykuł 441
Nie dotyczy		Ekspozycja na pozycje sekurytyzacyjne	Artykuł 449
Nie dotyczy		Stosowanie metody IRB w odniesieniu do ryzyka kredytowego	Artykuł 452
Nie dotyczy		Stosowanie wewnętrznych modeli pomiaru ryzyka rynkowego	Artykuł 455

**ADEKWATNOŚĆ KAPITAŁOWA ORAZ INNE INFORMACJE
 PODLEGAJĄCE OGŁASZANIU GRUPY KAPITAŁOWEJ POWSZECHNEJ
 KASY OSZCZĘDNOŚCI BANKU POLSKIEGO SPÓŁKI AKCYJNEJ
 WEDŁUG STANU NA DZIEŃ 31 GRUDNIA 2016 ROKU
 (W MILIONACH ZŁOTYCH)**

1. Informacje o Banku i Grupie Kapitałowej Banku

Zgodnie z Rozporządzeniem CRR, na potrzeby adekwatności kapitałowej stosuje się konsolidację ostrożnościową, która w odróżnieniu od konsolidacji zgodnej z Międzynarodowym Standardami Sprawozdawczości Finansowej, obejmuje tylko podmioty zależne spełniające definicję instytucji, instytucji finansowej lub przedsiębiorstwa usług pomocniczych.

Z konsolidacji ostrożnościowej wyłączone są spółki niefinansowe i ubezpieczeniowe. Tabela 1.1 prezentuje różnice w zakresie konsolidacji Grupy Kapitałowej Banku do celów rachunkowości i regulacji ostrożnościowych według stanu na dzień 31 grudnia 2016 roku.

Tabela 1.1. Zakres konsolidacji

Grupa Kapitałowa Banku						
2016						
Nazwa jednostki	Zakres działalności	Konsolidacja pełna			Konsolidacja rachunkowa pełna	Pomniejsza fundusze własne Banku**
		Konsolidacja pełna	Wycena metodą praw własności	Pomniejsza fundusze własne Grupy Kapitałowej Banku*		
PKO Bank Polski SA	działalność bankowa		Jednostka dominująca		Jednostka dominująca	
Grupa Kapitałowa PKO Leasing SA	działalność leasingowa, faktoringowa i udzielanie pożyczek	x		nd	x	x
Grupa Kapitałowa KREDOBANK SA	działalność bankowa i usługi finansowe	x		nd	x	x
PKO Towarzystwo Funduszy Inwestycyjnych SA	zarządzanie funduszami inwestycyjnymi	x		nd	x	x
PKO BP BANKOWY PTE SA	zarządzanie funduszami emerytalnymi	x		nd	x	x
Finansowa Kompania „Prywatne Inwestycje” Sp. z o.o.	świadczenie usług finansowych	x		nd	x	x
PKO Finance AB	pozyskiwanie środków finansowych dla PKO Banku Polskiego SA z emisji obligacji	x		nd	x	x
PKO Bank Hipoteczny SA	działalność bankowa	x		nd	x	x
PKO BP Finat Sp. z o.o.	działalność usługowa, w tym usługi agenta transferowego oraz outsourcing specjalistów IT	x		nd	x	x
Grupa Kapitałowa PKO Życie Towarzystwo Ubezpieczeń SA	ubezpieczenia na życie		x	x	x	x
PKO Towarzystwo Ubezpieczeń SA	ubezpieczenia majątkowe i pozostałe osobowe		x	x	x	x
Merkury - fundusz inwestycyjny zamknięty aktywów niepublicznych	lokowanie środków zebranych od uczestników		x		x	
NEPTUN - fundusz inwestycyjny zamknięty aktywów niepublicznych***	lokowanie środków zebranych od uczestników		x	x	x	x
„Inter-Risk Ukraina” Spółka z dodatkową odpowiedzialnością****	działalność windykacyjna			x	x	x
Grupa Kapitałowa Qualia Development Sp. z o.o.****	działalność deweloperska				x	

* W pozycji zaznaczone są zaangażowania kapitałowe Banku (inne niż spółki objęte konsolidacją ostrożnościową) uwzględniane przy wyliczaniu odliczeń od funduszy własnych Grupy Kapitałowej. Biorąc pod uwagę, że suma zaangażowań w instrumenty kapitału podstawowego Tier 1 podmiotów sektora finansowego nie przekroczyła progów wyznaczonych w Rozporządzeniu CRR, kapitał podstawowy Tier 1 Grupy Kapitałowej w konsolidacji ostrożnościowej wg stanu na dzień 31 grudnia 2016 roku nie zostały pomniejszone o wyżej wymienione zaangażowania. Grupa Kapitałowa nie posiadała również zaangażowań stanowiących pomniejszenia kapitału Tier 2.

** W pozycji zaznaczone są zaangażowania kapitałowe Banku uwzględniane przy wyliczaniu odliczeń od funduszy własnych Banku. Biorąc pod uwagę, że suma zaangażowań Banku w instrumenty kapitału podstawowego Tier 1 podmiotów sektora finansowego nie przekroczyła progów wyznaczonych w Rozporządzeniu CRR, kapitał podstawowy Tier 1 Banku wg stanu na dzień 31 grudnia 2016 roku nie został pomniejszony o wyżej wymienione zaangażowania. Według stanu na dzień 31 grudnia 2016 roku kapitał podstawowy Tier 1 oraz kapitał Tier 2 Banku zostały pomniejszone o zaangażowania Banku w podmioty sektora finansowego w postaci instrumentów kapitału Tier 2 tych podmiotów.

*** W odliczeniach od funduszy własnych Banku i Grupy Kapitałowej jest uwzględniane zaangażowanie pośrednie, tj. zaangażowanie kapitałowe Funduszu w spółkę Bankowe Towarzystwo Kapitałowe SA.

**** Spółka wykazywana jest w pozycji aktywa trwałe przeznaczone do sprzedaży.

Zgodnie z art. 19 ust. 1 Rozporządzenia CRR, z konsolidacji ostrożnościowej podmiotów Grupy Kapitałowej Banku zostały wyłączone spółki, w przypadku których łączna kwota aktywów i pozycji pozabilansowych jest niższa niż 10 mln EUR. Według stanu na dzień

31 grudnia 2016 roku, przedmiotowe wyłączenie dotyczyło spółek „Inter-Risk Ukraina” Sp. z d.o. oraz Bankowe Towarzystwo Kapitałowe SA (którego jedynym akcjonariuszem jest NEPTUN – fizan).

**ADEKWATNOŚĆ KAPITAŁOWA ORAZ INNE INFORMACJE
PODLEGAJĄCE OGŁASZANIU GRUPY KAPITAŁOWEJ POWSZECHNEJ
KASY OSZCZĘDNOŚCI BANKU POLSKIEGO SPÓŁKI AKCYJNEJ
WEDŁUG STANU NA DZIEŃ 31 GRUDNIA 2016 ROKU
(W MILIONACH ZŁOTYCH)**

Dominującym podmiotem Grupy Kapitałowej Banku jest PKO Bank Polski SA, którego udział w skonsolidowanej sumie bilansowej wynosi 89,25%⁵, a w skonsolidowanym wyniku działalności bankowej wynosi 93,46%⁶.

Grupa Kapitałowa PKO Leasing SA (tj. PKO Leasing SA oraz jej spółki zależne: PKO Leasing Sverige AB, PKO Faktoring SA⁷ oraz Raiffeisen-Leasing Polska SA i jej spółki zależne) prowadzi przede wszystkim działalność leasingową, pożyczkową i faktoringową.

W dniu 31 października 2016 roku nastąpiło połączenie spółki PKO Leasing SA i PKO Bankowy Leasing Sp. z o.o., w wyniku którego spółka PKO Leasing SA wstąpiła we wszystkie prawa i obowiązki spółki PKO Bankowy Leasing Sp. z o.o.

W dniu 1 grudnia 2016 roku spółka PKO Leasing SA nabyła 100% akcji spółki Raiffeisen-Leasing Polska SA. Przedmiotem działalności nabytej Spółki jest prowadzenie działalności leasingowej i udzielanie pożyczek.

Jednocześnie w związku z nabyciem spółki Raiffeisen-Leasing Polska SA w skład Grupy Kapitałowej PKO Leasing SA weszły jej jednostki zależne⁸, tj.:

- 1) Raiffeisen-Leasing Real Estate Sp. z o.o. - finansowanie nieruchomości w formie leasingu,
- 2) „Raiffeisen Insurance Agency” Sp. z o.o. - agencja ubezpieczeniowa, której przedmiotem działalności jest tworzenie produktów i programów ubezpieczeniowych dla klientów instytucji finansowych; Spółka dodatkowo zajmuje się działalnością pożyczkową, przy czym obecnie finansuje wyłącznie podmioty z Grupy Kapitałowej Raiffeisen-Leasing Polska SA,
- 3) Raiffeisen-Leasing Service Sp. z o.o. - przechowywanie, przygotowywanie oraz aktywna sprzedaż przedmiotów powindykacyjnych lub pokontraktowych nabytych do Raiffeisen-Leasing Polska SA oraz udzielanie pożyczek; udziałowcem Spółki jest „Raiffeisen Insurance Agency” Sp. z o.o.,
- 4) ROOF Poland Leasing 2014 DAC z siedzibą w Irlandii - spółka celowa powołana na potrzeby sekurytyzacji wierzytelności leasingowych przeprowadzanej w ramach Grupy Kapitałowej Raiffeisen-Leasing Polska SA; Spółka emituje obligacje w celu pozyskania środków na nabycie wierzytelności od Raiffeisen-Leasing Polska SA.

Wszystkie wyżej wymienione spółki zostały ujęte w konsolidacji ostrożnościowej.

Spółki Grupy Kapitałowej PKO Leasing SA prowadzą działalność głównie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz Szwecji (PKO Leasing Sverige AB) i Irlandii (ROOF Poland Leasing 2014 DAC).

Udział Grupy Kapitałowej PKO Leasing SA w skonsolidowanej sumie bilansowej wynosi 5,03%⁵, a w skonsolidowanym wyniku działalności bankowej wynosi 2,35%⁶.

KREDOBANK SA prowadzi działalność bankową na terytorium Ukrainy oraz podlega ukraińskiemu nadzorowi bankowemu. W marcu 2012 roku KREDOBANK SA stał się jedynym udziałowcem spółki Finansowa Kompania „Idea Kapitał” Sp. z o.o. (której przedmiotem działalności jest świadczenie usług finansowych) i utworzył Grupę Kapitałową.

Udział Grupy Kapitałowej KREDOBANK SA w skonsolidowanej sumie bilansowej wynosi 0,55%⁵, a w skonsolidowanym wyniku działalności bankowej wynosi 1,57%⁶.

Pozostałe wymienione spółki wchodzące w skład Grupy Kapitałowej Banku (według konsolidacji ostrożnościowej) prowadzą działalność głównie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz Ukrainy

(Finansowa Kompania „Prywatne Inwestycje” Sp. z o.o.) i Szwecji (PKO Finance AB).

Poprzez oddział PKO Bank Polski SA prowadzi również działalność w Republice Federalnej Niemiec (PKO Bank Polski S.A. Niederlassung Deutschland).

W grudniu 2016 roku PKO Bank Polski SA otrzymał zgodę na prowadzenie działalności w Republice Czeskiej (PKO BP S.A., Czech Branch). Oddział rozpocznie działalność z początkiem drugiego kwartału 2017 roku.

Szczegółowa informacja o wszystkich podmiotach zależnych Banku, w tym informacja o udziałach Banku w kapitałach zakładowych poszczególnych podmiotów została zawarta w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Grupy Kapitałowej Banku za rok zakończony dnia 31 grudnia 2016 roku, które zostało opublikowane w dniu 6 marca 2017 roku (strona 12).

W ramach Grupy Kapitałowej Banku występują niżej opisane ograniczenia do przedterminowej spłaty zobowiązań przez podmioty zależne oraz w zakresie przekazywania funduszy w postaci dywidend.

- 1) Z uwagi na trudną sytuację polityczną i gospodarczą na Ukrainie oraz związane z tym perturbacje na rynku walutowym, w 2016 roku utrzymano szereg ograniczeń administracyjnych, wprowadzonych w poprzednich latach, mogących wpływać na możliwość szybkiego transferu środków lub spłaty zobowiązań między podmiotami ukraińskimi z Grupy Kapitałowej Banku, a jednostką dominującą. Ograniczenia te m.in. obejmują zakaz spłaty zobowiązań dewizowych przed terminem oraz w wyznaczonych przypadkach konieczność przewalutowania otrzymanych środków walutowych na UAH.
- 2) Zgodnie z uchwałą Nadzwyczajnego Walnego Zgromadzenia Akcjonariuszy KREDOBANK SA rozpoczętego dnia 29 stycznia 2009 roku i kontynuowanego dnia 23 lutego 2009 roku wprowadzono moratorium na wypłatę dywidend. Moratorium obowiązuje do czasu podjęcia stosownej uchwały o jego uchyleniu. W 2016 roku moratorium na wypłatę dywidendy zostało utrzymane.
- 3) Strategia na lata 2015-2017 zatwierdzona przez Radę Nadzorczą PKO Banku Hipotecznego SA nie zakłada, wypłaty dywidendy w okresie objętym strategią.
- 4) Wybrane umowy kredytowe podpisane przez spółki Grupy Kapitałowej Banku zawierają postanowienia dotyczące ograniczenia wypłaty dywidendy w czasie trwania kredytu.

Jednocześnie PKO Bank Polski SA i jego podmioty zależne przy wypłacie dywidendy kierują się przepisami prawa oraz rekomendacjami KNF.

Oczekiwania nadzorcze w zakresie miar adekwatności kapitałowej zostały szerzej opisane w rozdziałach: 6. Bufory kapitałowe oraz 9. Adekwatność Kapitałowa niniejszego Raportu.

⁷ Poprzednia nazwa: PKO BP Faktoring SA

⁸ Zgodnie z Międzynarodowymi Standardami Sprawozdawczości Finansowej

2. System zarządzania

Zgodnie z art. 9 ust 2 Prawa bankowego, system zarządzania stanowi zbiór zasad i mechanizmów odnoszących się do procesów decyzyjnych, zachodzących w banku oraz do oceny prowadzonej działalności bankowej.

System zarządzania w Banku obejmuje system zarządzania ryzykiem oraz system kontroli wewnętrznej.

2.1. Zarządzanie ryzykiem

Zarządzanie ryzykiem jest jednym z najważniejszych procesów wewnętrznych zarówno w PKO Banku Polskim SA, w tym także w oddziale Banku za granicą, jak i w pozostałych spółkach Grupy Kapitałowej Banku. Zarządzanie ryzykiem ma na celu zapewnienie rentowności działalności biznesowej, przy zapewnieniu kontroli poziomu ryzyka i jego utrzymaniu w ramach przyjętej przez Bank i Grupę Kapitałową Banku tolerancji na ryzyko i systemu limitów, w zmieniającym się otoczeniu makroekonomicznym i prawnym. Poziom ryzyka stanowi ważny składnik procesu planistycznego.

W Grupie Kapitałowej Banku zidentyfikowane zostały następujące rodzaje ryzyka, które podlegają zarządzaniu: kredytowe, stopy procentowej, walutowe, cen towarów, cen kapitałowych papierów wartościowych, instrumentów pochodnych, płynności (w tym finansowania), operacyjne, braku zgodności oraz ryzyko postępowania (ang. *conduct risk*)⁹, biznesowe (w tym ryzyko strategiczne), zmian makroekonomicznych, modeli, utraty reputacji, kapitałowe, nadmiernej dźwigni finansowej, ryzyko koncentracji⁹ oraz ubezpieczeniowe¹⁰.

Zarządzanie ryzykiem w Grupie Kapitałowej Banku opiera się w szczególności na następujących zasadach:

- 1) Grupa Kapitałowa Banku zarządza wszystkimi zidentyfikowanymi rodzajami ryzyka,
- 2) proces zarządzania ryzykiem jest odpowiedni do skali działalności oraz do istotności, skali i złożoności danego ryzyka i na bieżąco dostosowywany do nowych czynników i źródeł ryzyka,
- 3) metody zarządzania ryzykiem (w szczególności modele i ich założenia) oraz systemy pomiaru lub oceny ryzyka są dostosowane do skali i złożoności ryzyka, aktualnie prowadzonej i planowanej działalności Banku i otoczenia oraz okresowo weryfikowane i walidowane,
- 4) zachowana jest niezależność organizacyjna obszaru zarządzania ryzykiem i windykacji od działalności biznesowej,
- 5) zarządzanie ryzykiem jest zintegrowane z systemami planistycznymi i kontrolingowymi,
- 6) poziom ryzyka jest na bieżąco monitorowany i kontrolowany,
- 7) proces zarządzania ryzykiem wspiera realizację strategii Grupy Kapitałowej Banku przy zachowaniu zgodności ze strategią zarządzania ryzykiem, w szczególności w zakresie poziomu tolerancji na ryzyko.

Na proces zarządzania ryzykiem w Grupie Kapitałowej Banku składają się następujące elementy:

- 1) identyfikacja ryzyka - polegająca na rozpoznaniu aktualnych i potencjalnych źródeł ryzyka oraz oszacowaniu istotności jego potencjalnego wpływu na działalność Banku i Grupy Kapitałowej Banku. W ramach identyfikacji ryzyka określane są te rodzaje ryzyka, które uznawane są za istotne w działalności Banku, danej spółki Grupy Kapitałowej Banku lub całej Grupy Kapitałowej Banku.
- 2) pomiar i ocena ryzyka - pomiar ryzyka obejmujący określanie miar ryzyka odpowiednich do rodzaju, istotności ryzyka i dostępności danych oraz ilościowej kwantyfikacji ryzyka za pomocą ustalonych miar, a także ocena ryzyka polegająca na określeniu rozmiarów lub zakresu ryzyka z punktu widzenia realizacji celów zarządzania ryzykiem. W ramach pomiaru ryzyka przeprowadza się prace związane z wyceną ryzyk dla potrzeb polityki cenowej oraz testy warunków skrajnych na podstawie założeń zapewniających rzetelną ocenę ryzyka. Scenariusze testów warunków skrajnych obejmują m.in. wymagania wynikające z rekomendacji KNF. Dodatkowo przeprowadzane są w Banku kompleksowe testy warunków skrajnych (KTWS), które stanowią integralny element zarządzania ryzykiem oraz uzupełniają testy warunków skrajnych specyficzne dla poszczególnych rodzajów ryzyka. Kompleksowe testy warunków skrajnych obejmują analizę wpływu zmian w otoczeniu i funkcjonowaniu Banku na sytuację finansową Banku i Grupy Kapitałowej Banku.
- 3) kontrola ryzyka - polegająca na określaniu narzędzi wykorzystywanych do diagnozowania lub ograniczania poziomu ryzyka w poszczególnych obszarach działalności Banku i Grupy Kapitałowej Banku. Obejmuje ustalanie dostosowanych do skali i złożoności działalności Banku i Grupy Kapitałowej Banku mechanizmów kontrolnych, w szczególności w postaci strategicznych limitów tolerancji na poszczególne rodzaje ryzyka, które podlegają monitorowaniu, a w przypadku ich przekroczenia podejmowane są działania zarządcze.
- 4) prognozowanie i monitorowanie ryzyka - polegające na sporządzaniu prognoz poziomu ryzyka oraz monitorowaniu odchyłań realizacji od prognoz lub założonych punktów odniesienia (np. limitów, wartości progowych, planów, pomiarów z poprzedniego okresu, rekomendacji i zaleceń wydanych przez organ nadzoru i kontroli), a także przeprowadzaniu testów warunków skrajnych (specyficznych i kompleksowych). Prognozy poziomu ryzyka poddaje się weryfikacji. Monitorowanie ryzyka odbywa się z częstotliwością adekwatną do istotności danego rodzaju ryzyka oraz jego zmienności.
- 5) raportowanie ryzyka - polegające na cyklicznym informowaniu organów Banku o wynikach pomiaru ryzyka lub oceny ryzyka, podjętych działaniach i rekomendacjach działań. Zakres, częstotliwość oraz forma raportowania są dostosowane do szczebla zarządczego odbiorców. Rada Nadzorcza, w sytuacji potencjalnych problemów płynnościowych Banku, jest niezwłocznie informowana o poziomie płynności Banku, zagrożeniach i podejmowanych działaniach zaradczych oraz w przypadku wystąpienia istotnych zdarzeń operacyjnych lub incydentów bezpieczeństwa.
- 6) działania zarządcze - polegające w szczególności na wydawaniu przepisów wewnętrznych kształtujących proces zarządzania poszczególnymi rodzajami ryzyka, określających poziom tolerancji na ryzyko, ustalających wysokości limitów i wartości progowych, wydawaniu zaleceń, podejmowaniu decyzji, w tym o wykorzystywaniu narzędzi wspierających zarządzanie ryzykiem. Celem podejmowania działań zarządczych jest kształtowanie procesu zarządzania ryzykiem oraz poziomu ryzyka.

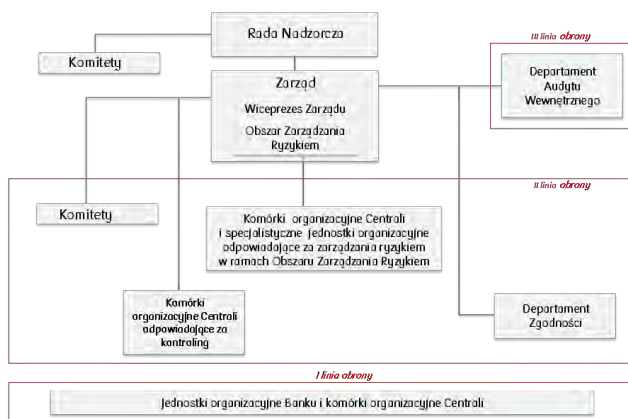
⁹ Ryzyko postępowania (ang. *conduct risk*) oraz ryzyko koncentracji jest istotne w Banku od dnia 1 stycznia 2017 roku.

¹⁰ Ryzyko ubezpieczeniowe jest identyfikowane w spółkach PKO Życie Towarzystwo Ubezpieczeń SA oraz PKO Towarzystwo Ubezpieczeń SA. Podmioty te nie podlegają konsolidacji ostrożnościowej, dlatego opis procesu zarządzania ryzykiem ubezpieczeniowym nie został opisany w Raporcie, informacje w tym zakresie zostały zaprezentowane w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Grupy Kapitałowej Banku za rok zakończony dnia 31 grudnia 2016 roku, które zostało opublikowane w dniu 6 marca 2017 roku (nota nr 69. Pozostałe ryzyka).

Schemat 2.1. Proces zarządzania ryzykiem

Schemat 2.2. Organizacja zarządzania ryzykiem Banku

Zarządzanie ryzykiem w Banku odbywa się we wszystkich jednostkach organizacyjnych Banku i komórkach organizacyjnych Centrali.

Proces zarządzania ryzykiem jest nadzorowany przez Radę Nadzorczą, która regularnie otrzymuje informacje o profilu ryzyka w Banku i Grupie Kapitałowej Banku oraz najważniejszych działaniach podejmowanych w zakresie zarządzania ryzykiem.

Radę Nadzorczą Banku, zwaną dalej „Radą Nadzorczą”, wspierają m.in. następujące komitety:

- 1) Komitet ds. Wynagrodzeń Rady Nadzorczej (KWRN);
- 2) Komitet ds. Ryzyka Rady Nadzorczej (KRRN);
- 3) Komitet Audytu Rady Nadzorczej (KARN).

KWRN wspiera Radę Nadzorczą w wykonywaniu jej statutowych obowiązków oraz zadań wynikających z przepisów prawa, w zakresie wynagrodzeń. KWRN został szerzej opisany w rozdziale 10 niniejszego Raportu.

Komitet ds. Ryzyka Rady Nadzorczej wspiera Radę Nadzorczą między innymi poprzez opiniowanie skłonności Banku do podejmowania ryzyka, wyrażonej w szczególności poprzez strategiczne limity tolerancji na ryzyko, w nadzorze nad wprowadzeniem przez Zarząd systemu zarządzania ryzykiem w Banku, ocenie adekwatności i skuteczności systemu zarządzania ryzykiem, a także w nadzorowaniu strategii zarządzania ryzykiem.

Komitet Audytu Rady Nadzorczej wspiera Radę Nadzorczą w szczególności poprzez monitorowanie: procesu sprawozdawczości finansowej; skuteczności systemów kontroli wewnętrznej, w tym audytu wewnętrznego oraz zarządzania ryzykiem; wykonywania czynności rewizji finansowej oraz niezależności biegłego rewidenta i podmiotu uprawnionego do badania sprawozdań finansowych.

W 2016 roku odbyło się 8 posiedzeń KARN oraz 4 posiedzenia KRRN.

Zarząd Banku, zwany dalej „Zarządem”, odpowiada za strategiczne zarządzanie ryzykiem, w tym za nadzorowanie i monitorowanie działań podejmowanych przez Bank w zakresie zarządzania ryzykiem. Zarząd podejmuje najważniejsze decyzje mające wpływ na profil ryzyka Banku oraz uchwała regulacje wewnętrzne określające system zarządzania ryzykiem.

Proces zarządzania ryzykiem jest realizowany w trzech, wzajemnie niezależnych liniach obrony:

- 1) pierwsza linia obrony – zarządzanie ryzykiem w ramach ustanowionych limitów na podstawie przepisów wewnętrznych Banku posiadających wbudowane mechanizmy kontrolne, kontrola wewnętrzna i zgodność działania z powszechnie obowiązującymi przepisami prawa, przepisami wewnętrznymi Banku oraz przyjętymi w Banku standardami rynkowymi; funkcja jest realizowana we wszystkich jednostkach organizacyjnych Banku, w komórkach organizacyjnych Centrali i podmiotach Grupy Kapitałowej Banku i obejmuje te aspekty działalności poszczególnych jednostek, komórek i podmiotów, które mogą generować ryzyko. Jednostki organizacyjne Banku, komórki oraz podmioty Grupy Kapitałowej Banku odpowiadają za identyfikację ryzyk, zaprojektowanie i wdrożenie odpowiednich mechanizmów kontrolnych, o ile nie wdrożono mechanizmów kontrolnych w ramach działań podejmowanych w drugiej linii obrony. Jednocześnie spółki Grupy Kapitałowej Banku obowiązują zasada spójności i porównywalności oceny i kontroli ryzyka w Banku oraz w spółkach Grupy Kapitałowej Banku, z uwzględnieniem specyfiki działalności spółki oraz rynku, na którym prowadzą one działalność,
- 2) druga linia obrony – w szczególności pomiar lub ocena, kontrolowanie, monitorowanie i raportowanie istotnych dla Banku ryzyk, zgłaszanie stwierdzonych zagrożeń i nieprawidłowości, przygotowywanie przepisów wewnętrznych Banku określających zasady, metody, narzędzia i tryb zarządzania ryzykiem, a także pomiar efektywności działalności. System zarządzania ryzykiem, w tym metody, narzędzia, proces i organizacja zarządzania ryzykiem; funkcja realizowana jest w szczególności w Obszarze Zarządzania Ryzykiem, Departamencie Zgodności, właściwych komitetach. Drugą linię obrony wspiera podejmowanie działań mających na celu eliminację niekorzystnych odchyleń od planu finansowego w zakresie wielkości wpływających na ujęte w planie finansowym ilościowe strategiczne limity tolerancji na ryzyko, które są prowadzone w szczególności w komórkach organizacyjnych Centrali odpowiadających za kontroling,
- 3) trzecia linia obrony – audyt wewnętrzny; funkcja realizowana jest w ramach audytu wewnętrznego, w tym dotyczącego skuteczności systemu zarządzania ryzykiem.

Niezależność linii obrony polega na zachowaniu organizacyjnej niezależności w następujących płaszczyznach:

- 1) funkcja drugiej linii obrony w zakresie tworzenia rozwiązań systemowych jest niezależna od funkcji pierwszej linii obrony,
- 2) funkcja trzeciej linii obrony jest niezależna od funkcji pierwszej i drugiej linii obrony,
- 3) funkcja zarządzania ryzykiem braku zgodności podlega Prezesowi Zarządu.

Komórki organizacyjne Centrali Banku zarządzające ryzykiem w zakresie przyznanych kompetencji były w 2016 roku zgrupowane w ramach Pionu Ryzyka Bankowego, Departamentu Walidacji Modeli, Departamentu Restrukturyzacji i Windykacji Klienta Korporacyjnego, Centrum Analiz i Oceny Ryzyka Kredytowego oraz Centrum Restrukturyzacji i Windykacji. Jednostka zarządzająca ryzykiem kapitałowym była umiejscowiona w Obszarze Finansów i Rachunkowości, natomiast jednostka zarządzająca ryzykiem braku zgodności oraz ryzykiem utraty reputacji i ryzykiem postępowania – w Pionie Prezesa Zarządu.

Celem Pionu Ryzyka Bankowego jest tworzenie i wdrażanie systemowych rozwiązań w zakresie zarządzania ryzykami, które

**ADEKWATNOŚĆ KAPITAŁOWA ORAZ INNE INFORMACJE
PODLEGAJĄCE OGŁASZANIU GRUPY KAPITAŁOWEJ POWSZECHNEJ
KASY OSZCZĘDNOŚCI BANKU POLSKIEGO SPÓŁKI AKCYJNEJ
WEDŁUG STANU NA DZIEŃ 31 GRUDNIA 2016 ROKU
(W MILIONACH ZŁOTYCH)**

zidentyfikowane zostały jako istotne, m.in. ryzykiem kredytowym, ryzykiem walutowych kredytów hipotecznych dla gospodarstw domowych, ryzykiem walutowym, ryzykiem stopy procentowej, ryzykiem płynności, w tym ryzykiem finansowania, ryzykiem operacyjnym, ryzykiem biznesowym, ryzykiem zmian makroekonomicznych, ryzykiem instrumentów pochodnych, ryzykiem koncentracji, jak również zarządzanie adekwatnością kapitałową oraz inicjowanie i koordynacja działań integracyjnych w odniesieniu do zarządzania ryzykiem w Grupie Kapitałowej Banku.

Pion Ryzyka Bankowego w zakresie zarządzania ryzykiem odpowiada w szczególności za:

- 1) identyfikację czynników i źródeł ryzyka,
- 2) pomiar, ocenę, kontrolę oraz cykliczne monitorowanie i raportowanie poziomu ryzyka,
- 3) koordynowanie działań w zakresie Strategii,
- 4) pomiar i ocenę adekwatności kapitałowej,
- 5) przygotowywanie rekomendacji dla Zarządu lub komitetów dotyczących akceptowalnego poziomu ryzyka,
- 6) tworzenie i opiniowanie przepisów wewnętrznych Banku dotyczących zarządzania ryzykiem i adekwatnością kapitałową,
- 7) rozwój systemów informatycznych i aplikacji przeznaczonych do wspierania zarządzania ryzykiem i adekwatnością kapitałową,
- 8) koordynowanie wdrożenia spójnych standardów zarządzania ryzykiem w Grupie Kapitałowej Banku.

Departament Walidacji Modeli odpowiada w szczególności za:

- 1) walidację modeli stosowanych do zarządzania ryzykiem,
- 2) zarządzanie ryzykiem modeli.

Departament Restrukturyzacji i Windykacji Klienta Korporacyjnego odpowiada w szczególności za:

- 1) odzyskiwanie wierzytelności trudnych klientów instytucjonalnych,
- 2) przejmowanie majątku w wyniku dochodzenia należności,
- 3) dokonywanie przeglądu i klasyfikacji wierzytelności będących w zarządzaniu Departamentu oraz udzielonych zobowiązań pozabilansowych i ustalanie poziomu odpisów z tytułu utraty ich wartości.

Centrum Restrukturyzacji i Windykacji odpowiada w szczególności za:

- 1) tworzenie rozwiązań systemowych, w tym przepisów wewnętrznych Banku, aplikacji oraz modeli wykorzystywanych w procesach monitorowania opóźnień i zarządzania wierzytelnościami trudnymi,
- 2) odzyskiwanie wierzytelności trudnych poprzez ich restrukturyzację i windykację oraz zwiększanie efektywności tych działań,
- 3) outsourcing czynności monitorujących i windykacyjnych oraz zarządzanie majątkiem przejętym w wyniku dochodzenia należności Banku oraz efektywną sprzedaż wierzytelności trudnych,
- 4) działania interwencyjne w ramach wczesnego monitorowania opóźnień w spłacie wierzytelności klientów indywidualnych i instytucjonalnych Obszaru Rynku Detalicznego.

Centrum Analiz i Oceny Ryzyka Kredytowego odpowiada w szczególności za:

- 1) ocenę, oszacowanie i mitygowanie ryzyka kredytowego pojedynczych zaangażowań kredytowych,
- 2) ocenę ryzyka instytucji finansowych i monitorowanie wysokości limitów na rynku hurtowym związanych z ryzykiem kredytowym instytucji finansowych,
- 3) usprawnianie i optymalizację procesów kredytowych i narzędzi informatycznych wykorzystywanych w ramach realizowanych zadań.

Departament Zgodności w zakresie zarządzania ryzykiem odpowiada w szczególności za:

- 1) zarządzanie ryzykiem braku zgodności,
- 2) zarządzanie ryzykiem postępowania,
- 3) zarządzanie ryzykiem utraty reputacji,
- 4) tworzenie standardów kontroli wewnętrznej.

Departament Planowania i Kontrolingu, w zakresie zarządzania ryzykiem, odpowiada w szczególności:

- 1) za zarządzanie ryzykiem kapitałowym,
- 2) planowanie i monitorowanie realizacji planu finansowego oraz planów sprzedażowych Banku i Grupy Kapitałowej Banku.

Zarząd, w zarządzaniu ryzykiem, wspierają następujące komitety działające w Banku:

- 1) Komitet Ryzyka (KR),
- 2) Komitet Zarządzania Aktywami i Pasywami (KZAP),
- 3) Komitet Kredytowy Banku (KKB),
- 4) Komitet Ryzyka Operacyjnego (KRO).

KR monitoruje integralność, adekwatność i efektywność systemu zarządzania ryzykiem, adekwatność kapitałową i wdrażanie zasad zarządzania ryzykiem zgodnie ze strategią Banku oraz analizuje i ocenia wykorzystanie strategicznych limitów tolerancji na ryzyko określonych w Strategii zarządzania ryzykiem w PKO Banku Polskim SA. KR wspiera Zarząd w procesie zarządzania ryzykiem przez formułowanie zaleceń i podejmowanie decyzji w sprawie adekwatności kapitałowej i efektywności systemu kontroli ryzyka. W 2016 roku odbyły się 4 posiedzenia Komitetu Ryzyka.

KZAP zarządza aktywami i pasywami Banku poprzez wpływanie na kształtowanie struktury bilansu Banku i pozycji pozabilansowych w sposób sprzyjający osiągnięciu optymalnego wyniku finansowego. Komitet wspiera Zarząd w działaniach Banku i Grupy Kapitałowej Banku dotyczących kształtowania struktury bilansu, zarządzania adekwatnością kapitałową, zarządzania rentownością z uwzględnieniem specyfiki działalności oraz generowanego ryzyka, zarządzania ryzykiem finansowym, w tym ryzykiem rynkowym i płynności, ryzykiem biznesowym oraz ryzykiem kredytowym (rozliczeniowym i przedrozliczeniowym) transakcji na rynku hurtowym. W 2016 roku KZAP podejmował decyzje w trybie obiegowym oraz na 5 posiedzeniach KZAP.

KKB wydaje opinie i podejmuje decyzje kredytowe w odniesieniu do pojedynczych znaczących wartościowo zaangażowań kredytowych, bądź wydaje rekomendacje w tym zakresie dla Zarządu, wydaje rekomendacje i podejmuje decyzje w zakresie zarządzania wierzytelnościami trudnymi, a także podejmuje decyzje dotyczące zatwierdzenia modeli i parametrów ryzyka kredytowego oraz wyników walidacji tych modeli w składzie uwzględniającym przedstawicieli Obszaru Finansów i Rachunkowości. W 2016 roku KKB podejmował decyzje w trybie obiegowym oraz na 72 posiedzeniach KKB.

KRO wspiera Zarząd w zarządzaniu ryzykiem operacyjnym przez podejmowanie decyzji, wydawanie rekomendacji, zaleceń i opinii m.in. w zakresie strategicznych limitów tolerancji i limitów na ryzyko operacyjne, metryk kluczowych wskaźników ryzyka (KRI), założeń testów warunków skrajnych, wyników walidacji modelu pomiaru ryzyka operacyjnego, rozszerzeń i zmian w podejściu AMA oraz w zakresie podejmowania działań mających na celu obniżenie poziomu ryzyka operacyjnego we wszystkich obszarach działalności Grupy Kapitałowej Banku. KRO formułuje rekomendacje w zakresie zarządzania ryzykiem operacyjnym w spółkach Grupy Kapitałowej Banku, które są przekazywane spółkom Grupy Kapitałowej Banku w ramach sprawowanego przez Bank nadzoru właścicielskiego nad tymi podmiotami. W 2016 roku Komitet Ryzyka Operacyjnego podejmował decyzje w trybie obiegowym oraz na 8 posiedzeniach KRO.

KZAP, KKB, KRO, KR, Zarząd, KRRN, KARN i Rada Nadzorcza są odbiorcami cyklicznych raportów dotyczących poszczególnych rodzajów ryzyka.

**ADEKWATNOŚĆ KAPITAŁOWA ORAZ INNE INFORMACJE
PODLEGAJĄCE OGŁASZANIU GRUPY KAPITAŁOWEJ POWSZECHNEJ
KASY OSZCZĘDNOŚCI BANKU POLSKIEGO SPÓŁKI AKCYJNEJ
WEDŁUG STANU NA DZIEŃ 31 GRUDNIA 2016 ROKU
(W MILIONACH ZŁOTYCH)**

Bank sprawuje nadzór nad funkcjonowaniem poszczególnych spółek Grupy Kapitałowej Banku. W ramach tego nadzoru Bank nadzoruje systemy zarządzania ryzykiem w spółkach oraz wspiera ich rozwój, jak również uwzględnia poziom ryzyka działalności poszczególnych spółek w ramach systemu monitorowania i raportowania ryzyka na poziomie Grupy Kapitałowej Banku.

Zarządzanie poszczególnymi rodzajami ryzyka w spółkach Grupy Kapitałowej Banku określają przepisy wewnętrzne wprowadzane przez te spółki po zasięgnięciu opinii Banku i z uwzględnieniem rekomendacji formułowanych przez Bank. Przepisy wewnętrzne spółek dotyczące zarządzania ryzykiem są wprowadzane w oparciu o zasadę spójności i porównywalności oceny poszczególnych rodzajów ryzyka w Banku i spółkach Grupy Kapitałowej Banku przy uwzględnieniu zakresu i rodzaju powiązań podmiotów wchodzących w skład Grupy Kapitałowej Banku, specyfiki i skali działalności spółki, dedykowanych wymogów regulacyjnych oraz rynku, na którym ona prowadzi działalność. Zarządzanie ryzykiem w spółkach Grupy Kapitałowej Banku jest realizowane w szczególności poprzez:

- 1) zaangażowanie jednostek z Obszaru Zarządzania Ryzykiem lub właściwych komitetów działających w Banku w opiniowanie dużych transakcji spółek Grupy Kapitałowej Banku,
- 2) opiniowanie i przeglądy przepisów wewnętrznych dotyczących zarządzania ryzykiem w poszczególnych spółkach Grupy Kapitałowej Banku realizowane przez jednostki z Obszaru Zarządzania Ryzykiem oraz jednostkę z Pionu Prezesa Zarządu,
- 3) raportowanie na temat ryzyka spółek Grupy Kapitałowej Banku do właściwych komitetów Banku lub Zarządu,
- 4) monitorowanie ilościowych strategicznych limitów tolerancji na ryzyko dla Grupy Kapitałowej Banku.

Priorytetem Grupy Kapitałowej Banku jest utrzymanie silnej pozycji kapitałowej, w tym efektywne zarządzanie adekwatnością kapitałową, wspieranie polskiej przedsiębiorczości, satysfakcja klienta, angażowanie się w kreowanie nowych standardów w skali rynku, przeciwdziałanie cyberzagrożeniom, przy równoczesnym utrzymaniu priorytetów w zakresie efektywności działania i skutecznej kontroli kosztów oraz odpowiedniej oceny ryzyka.

W tym celu Bank w 2016 roku podjął następujące działania:

- 1) w maju i listopadzie 2016 roku zrolował zapadające własne obligacje krótkoterminowe na obligacje w kwotach 1 mld PLN (w maju) i 815 mln PLN (w listopadzie).
- 2) w kwietniu 2016 roku zamienił zapadające własne obligacje krótkoterminowe na obligacje o terminie wymagalności do 1 roku w kwocie 200 mln EUR.
- 3) w związku z nabyciem w dniu 1 grudnia 2016 roku przez PKO Leasing SA 100% akcji w Raiffeisen-Leasing Polska S.A." Zarząd Banku poinformował, że podjął uchwałę stwierdzającą brak Spełnienia Warunków Dywidendy (zgodnie z definicją zawartą w Uchwale o Podziale Zysku) i podjął decyzję o nie wypłaceniu dywidendy z zysku Banku osiągniętego w 2015 roku oraz niepodzielnego zysku z lat ubiegłych.
- 4) zaliczył do funduszy własnych zysk Banku za rok obrotowy 2015 w kwocie 2 571 milionów złotych, bez przeznaczania kwot na wypłatę dywidendy, oraz niepodzielony zysk z lat ubiegłych w wysokości 1 250 milionów złotych (który na dzień 31 grudnia 2015 roku był ujęty w funduszach własnych w pozycji „zyski zatrzymane”), przeznaczając je, zgodnie z rekomendacją Zarządu Banku, na kapitały zapasowy i rezerwowy.
- 5) po uzyskaniu odpowiednich zgód KNF, zaliczył do kapitału podstawowego Tier 1 zysk netto Banku osiągnięty za 3 kwartały 2016 roku, po pomniejszeniu o przewidywane obciążenia, w wysokości 1 589 milionów złotych.

W 2016 roku w zakresie zarządzania ryzykiem operacyjnym Bank prowadził prace przygotowawcze do rozpoczęcia działalności nowego oddziału Banku w Republice Czeskiej, którego otwarcie planowane jest na marzec 2017 roku. W ramach tych prac w listopadzie 2016 roku

Bank złożył wnioski do KNF o zgodę na łączne stosowanie podejścia AMA i BIA do wyliczenia wymogu w zakresie funduszy własnych z tytułu ryzyka operacyjnego polegające na obliczaniu przez Bank wymogu w zakresie funduszy własnych z tytułu ryzyka operacyjnego z zastosowaniem metody BIA w odniesieniu do działalności oddziału Banku w Republice Federalnej Niemiec oraz w Republice Czeskiej oraz z zastosowaniem podejścia AMA dla pozostałej działalności Banku.

W IV kwartale 2016 roku Bank wprowadził zmiany w procesie zarządzania ryzykiem koncentracji zaangażowań, które stanowią realizację wymogów znowelizowanej Rekomendacji C KNF dotyczącej zarządzania ryzykiem koncentracji. Przedmiotowe zmiany obowiązują w Banku od dnia 1 stycznia 2017 roku, tj. od dnia wejścia w życie nowelizacji Rekomendacji C i obejmują m.in.: cele i proces zarządzania ryzykiem koncentracji, nowe miary tolerancji na ryzyko koncentracji, w tym wewnętrzne limity ograniczające ryzyko nadmiernej koncentracji oraz sposób przeprowadzania testów warunków skrajnych na ryzyko koncentracji.

W IV kwartale 2016 roku Bank zaktualizował i znacznie uprościł sposób oceny przedsiębiorców kredytowanych w formule finansowania specjalistycznego pozwalającego na adekwatną ocenę ryzyka kredytowego dużych przedsięwzięć polegających na finansowaniu przychodowych nieruchomości mieszkaniowych i komercyjnych.

W I półroczu 2016 roku w zakresie ryzyka modeli, Bank oraz PKO Bank Hipoteczny SA kontynuowały prace związane z dostosowaniem do wymagań Rekomendacji W dotyczącej zarządzania ryzykiem modeli w bankach, wydanej przez KNF w lipcu 2015 roku. Od 30 czerwca 2016 roku w Banku oraz w PKO Banku Hipotecznym SA proces zarządzania ryzykiem modeli jest realizowany zgodnie z wymaganiami Rekomendacji W KNF.

W ramach Grupy Kapitałowej Banku, do PKO Banku Hipotecznego SA przenoszone są sukcesywnie portfele kredytów hipotecznych udzielonych wcześniej przez PKO Bank Polski SA. Wartość portfela przeniesionego w 2016 roku wyniosła 5 764 mln PLN.

W I półroczu 2016 roku PKO Bank Hipoteczny SA przeprowadził dwie emisje listów zastawnych skierowane do inwestorów instytucjonalnych o łącznej wartości nominalnej 1 mld zł oraz okresie wykupu ustalonym na 5 lat i 1 dzień od dnia emisji. Wśród instytucji, które nabyły listy zastawne znaleźli się zarówno inwestorzy krajowi, jak i zagraniczni. Listy zastawne PKO Banku Hipotecznego SA są jednymi z najbezpieczniejszych instrumentów dłużnych na rynku finansowym w Polsce. Wyrazem tego jest najwyższy możliwy do osiągnięcia przez polskie papiery wartościowe rating Aa3 nadany przez agencję Moody's.

W II półroczu 2016 roku PKO Bank Hipoteczny SA przeprowadził pierwszą benchmarkową emisję zagraniczną listów zastawnych skierowaną do inwestorów instytucjonalnych wartości nominalnej 0,5 mld EUR oraz okresie wykupu ustalonym na 5 lat i 8 miesięcy. Oprocentowanie oparte na stałej stopie procentowej wynosiło 0,125 p.p. rentowność natomiast 0,178 p.p. Wśród instytucji, które nabyły listy zastawne znaleźli się zarówno inwestorzy zagraniczni jak i krajowi, w tym Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju.

Bank cyklicznie monitoruje poziom ryzyka oraz rozwija stosowane metody jego pomiaru.

2.2. Ocena członków organu zarządzającego

Członkowie Zarządu podlegają ocenie przez Radę Nadzorczą w sposób ciągły, poczynwszy od momentu rekrutacji, przez cały okres pełnienia funkcji.

Wybór członków Zarządu przez Radę Nadzorczą odbywa się przy zastosowaniu: powszechnie obowiązujących przepisów prawa (w szczególności Kodeksu spółek handlowych i ustawy Prawo bankowe), regulacji nadzorczych i standardów rynkowych (w szczególności uchwał KNF i Dobrych Praktyk Spółek Notowanych na GPW 2016) oraz Statutu Banku.

**ADEKWATNOŚĆ KAPITAŁOWA ORAZ INNE INFORMACJE
PODLEGAJĄCE OGŁASZANIU GRUPY KAPITAŁOWEJ POWSZECHNEJ
KASY OSZCZĘDNOŚCI BANKU POLSKIEGO SPÓŁKI AKCYJNEJ
WEDŁUG STANU NA DZIEŃ 31 GRUDNIA 2016 ROKU
(W MILIONACH ZŁOTYCH)**

Członkowie Zarządu powinni mieć wiedzę, umiejętności i doświadczenie, odpowiednie do pełnionych przez nich funkcji i powierzonych obowiązków oraz dawać rękojmię należytego wykonywania tych obowiązków.

Przy wyborze członków Zarządu uwzględniana jest polityka różnorodności. Indywidualne kompetencje poszczególnych członków Zarządu dopełniają się w taki sposób, który umożliwia odpowiedni poziom zarządzania Bankiem. W składzie Zarządu zapewniony jest odpowiedni udział osób, które posługują się językiem polskim oraz wykazują się odpowiednim doświadczeniem, kompetencjami i wiedzą i znajomością polskiego rynku finansowego, niezbędnymi w zarządzaniu Bankiem.

W trakcie sprawowania funkcji przez członków Zarządu, zgodnie z art. 395 § 2 pkt 3 k.s.h. zwyczajne walne zgromadzenie raz w roku udziela absolutorium osobno każdemu z członków Zarządu. Udzielenie absolutorium stanowi pozytywną ocenę pracy tych osób, niezależnie od zatwierdzenia przez zwyczajne walne zgromadzenie sprawozdania Zarządu z działalności spółki, a nieudzielenie takiego absolutorium stanowi wyraz negatywnej oceny pracy członka Zarządu i w konsekwencji może być podstawą odwołania go ze składu organu spółki.

Według stanu na dzień 31 grudnia 2016 roku było 9 członków Rady Nadzorczej i 8 członków Zarządu, na tę datę wszyscy członkowie Zarządu Banku i Rady Nadzorczej spełniali wymogi określone w art. 22aa ustawy Prawo bankowe.

2.3. Identyfikacja istotnych rodzajów ryzyka

Istotność poszczególnych rodzajów ryzyka ustalana jest na poziomie Banku oraz poszczególnych spółek Grupy Kapitałowej Banku.

W Banku następujące rodzaje ryzyka zostały uznane za istotne:

- 1) ryzyko kredytowe niewypłacalności,
- 2) ryzyko walutowych kredytów hipotecznych dla gospodarstw domowych,
- 3) ryzyko walutowe,
- 4) ryzyko stopy procentowej,
- 5) ryzyko płynności, w tym ryzyko finansowania,
- 6) ryzyko operacyjne,
- 7) ryzyko biznesowe,
- 8) ryzyko zmian makroekonomicznych,
- 9) ryzyko modeli,
- 10) ryzyko braku zgodności oraz ryzyko postępowania (ang. *conduct risk*)¹¹,
- 11) ryzyko kapitałowe,
- 12) ryzyko utraty reputacji,
- 13) ryzyko instrumentów pochodnych,
- 14) ryzyko nadmiernej dźwigni finansowej,
- 15) ryzyko koncentracji¹¹.

Ponadto we wszystkich spółkach Grupy Kapitałowej Banku ryzyko operacyjne, braku zgodności oraz ryzyko biznesowe uznane zostały za istotne.

Przy określaniu kryteriów uznawania danego rodzaju ryzyka za istotne, uwzględniany jest wpływ danego rodzaju ryzyka zarówno na działalność Banku, danej spółki Grupy Kapitałowej Banku jak również całej Grupy Kapitałowej Banku.

Na podstawie informacji ilościowych i jakościowych, nie rzadziej niż raz w roku, dokonywany jest monitoring istotności ryzyk w Banku i poszczególnych spółkach Grupy Kapitałowej Banku o istotnym profilu ryzyka. Wynikiem oceny jest przypisanie danemu rodzajowi ryzyka poziomu „istotne” lub „nieistotne”. Monitoring dokonywany jest w szczególności w przypadku istotnej zmiany zakresu lub profilu działalności Banku albo spółek Grupy Kapitałowej Banku.

Ryzyka istotne według stanu na 31 grudnia 2016 roku w spółkach Grupy Kapitałowej Banku objętych konsolidacją ostrożnościową przedstawia Tabela 2.1.

¹¹ Ryzyko postępowania (ang. *conduct risk*) oraz ryzyko koncentracji są istotne w Banku od dnia 1 stycznia 2017 roku.

**ADEKWATNOŚĆ KAPITAŁOWA ORAZ INNE INFORMACJE
 PODLEGAJĄCE OGŁASZANIU GRUPY KAPITAŁOWEJ POWSZECHNEJ
 KASY OSZCZĘDNOŚCI BANKU POLSKIEGO SPÓŁKI AKCYJNEJ
 WEDŁUG STANU NA DZIEŃ 31 GRUDNIA 2016 ROKU
 (W MILIONACH ZŁOTYCH)**

Tabela 2.1. Ryzyka istotne w spółkach Grupy Kapitałowej Banku

Spółki Grupy Kapitałowej Banku	2016									
	Ryzyka zidentyfikowane jako istotne							Ryzyka trwale istotne		
Nazwa jednostki	Kredytowe	Walutowe	Stopy procentowej	Płynności	Utraty reputacji	Modeli	Instrumentów pochodnych	Operacyjne	Biznesowe	Braku zgodności
Grupa Kapitałowa PKO Leasing SA	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Grupa Kapitałowa KREDOBANK SA	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
PKO Towarzystwo Funduszy Inwestycyjnych SA					x			x	x	x
PKO BP BANKOWY PTE SA								x	x	x
Finansowa Kompania "Prywatne Inwestycje" Sp. z o.o.	x							x	x	x
PKO Finance AB								x	x	x
PKO Bank Hipoteczny SA	x					x		x	x	x
PKO BP Finat Sp. z o.o.								x	x	x

2.4. Kontrola wewnętrzna

W PKO Banku Polskim SA funkcjonuje system kontroli wewnętrznej, którego celem jest zapewnienie: skuteczności i efektywności działania Banku, wiarygodności sprawozdawczości finansowej, przestrzegania zasad zarządzania ryzykiem w Banku, zgodności działania Banku z powszechnie obowiązującymi przepisami prawa, przepisami wewnętrznymi Banku, rekomendacjami nadzorczymi oraz przyjętymi w Banku standardami rynkowymi.

W ramach systemu kontroli wewnętrznej Bank identyfikuje ryzyko związane z: funkcjonującymi w Banku procesami wewnętrznymi, oferowanymi produktami, realizowanymi operacjami i transakcjami.

W ramach systemu kontroli wewnętrznej PKO Bank Polski SA wyodrębnia funkcję kontroli mającą za zadanie zapewnienie przestrzegania mechanizmów kontrolnych dotyczących w szczególności zarządzania ryzykiem w Banku obejmującą wszystkie jednostki i komórki Banku oraz usytuowane w nich stanowiska, komórki do spraw zgodności mającą za zadanie we współpracy z jednostkami i komórkami Banku, identyfikację, ocenę, kontrolę oraz monitorowanie ryzyka braku zgodności działania Banku z powszechnie obowiązującymi przepisami prawa, przepisami wewnętrznymi Banku, przyjętymi w Banku standardami rynkowymi oraz niezależną komórkę

audytu wewnętrznego mającą za zadanie badanie i ocenę, w sposób niezależny i obiektywny, adekwatności i skuteczności systemu zarządzania ryzykiem i systemu kontroli wewnętrznej, z wyłączeniem komórki audytu wewnętrznego.

W celu ograniczenia nieprawidłowości i nadużyć, zapewnienia jakości i poprawności realizowanych zadań, przestrzegania zasad zarządzania ryzykiem w Banku, zgodności działania Banku z powszechnie obowiązującymi przepisami prawa, przepisami wewnętrznymi oraz przyjętymi w Banku standardami rynkowymi, a także rzetelności rachunkowości i sprawozdawczości finansowej, w Banku stosowane są mechanizmy kontrolne dostosowane do specyfiki jego działalności. Stosowanie przez pracowników Banku mechanizmów kontrolnych sprawdzane jest w ramach kontroli wewnętrznej oraz w toku audytów wewnętrznych. W poszczególnych obszarach działania Banku ustalone są istotne dla jego działalności zagadnienia, operacje i transakcje, przeznaczone do monitorowania w ramach kontroli wewnętrznej.

Istotne kwestie dotyczące funkcjonowania kontroli wewnętrznej oraz mechanizmów kontrolnych przedstawiane są w okresowych raportach zarządczych przekazywanych Komitetowi Ryzyka, Zarządowi Banku, Komitetowi Audytu Rady Nadzorczej i Radzie Nadzorczej.

2.5. Ryzyko kredytowe

2.5.1. Wstęp

Ryzyko kredytowe jest rozumiane jako ryzyko poniesienia straty w wyniku niewywiązania się klienta z zobowiązań wobec Banku lub jako ryzyko spadku wartości ekonomicznej wierzytelności Banku w wyniku pogorszenia się zdolności klienta do obsługi zobowiązań.

Celem zarządzania ryzykiem kredytowym jest ograniczenie strat na portfelu kredytowym oraz minimalizacja ryzyka wystąpienia ekspozycji kredytowych z rozpoznaną utratą wartości, przy zachowaniu oczekiwanego poziomu dochodowości i wartości portfela kredytowego.

Bank oraz spółki Grupy Kapitałowej Banku kierują się przede wszystkim następującymi zasadami zarządzania ryzykiem kredytowym:

- 1) transakcja kredytowa wymaga wszechstronnej oceny ryzyka kredytowego, której wyrazem jest rating wewnętrzny lub ocena scoringowa,
- 2) pomiar ryzyka kredytowego transakcji kredytowych dokonywany jest na etapie rozpatrywania wniosku o udzielenie kredytu i cyklicznie w ramach monitorowania z uwzględnieniem zmieniających się warunków zewnętrznych oraz zmian sytuacji finansowej kredytobiorców,
- 3) ocena ryzyka kredytowego ekspozycji istotnych ze względu na poziom ryzyka lub ich wartość jest dokonywana przez jednostki oceny ryzyka kredytowego, niezależne od jednostek biznesowych,
- 4) oferowane klientowi warunki transakcji kredytowej zależą od oceny poziomu ryzyka kredytowego generowanego przez tą transakcję,
- 5) decyzje kredytowe mogą być podejmowane jedynie przez osoby do tego uprawnione,
- 6) ryzyko kredytowe jest zdwersyfikowane w szczególności pod względem obszarów geograficznych, sektorów gospodarki, produktów oraz klientów,
- 7) oczekiwany poziom ryzyka kredytowego jest zabezpieczany poprzez przyjmowane przez Bank zabezpieczenia, marże kredytowe pobierane od klientów oraz odpisy i rezerwy z tytułu utraty wartości ekspozycji kredytowych.

2.5.2. Pomiar i ocena ryzyka kredytowego

2.5.2.1 Metody pomiaru ryzyka kredytowego

W celu określenia poziomu ryzyka kredytowego oraz opłacalności portfeli kredytowych, Grupa Kapitałowa Banku wykorzystuje różne metody pomiaru i wyceny ryzyka kredytowego, w tym:

- 1) prawdopodobieństwo niewypłacalności (PD),
- 2) oczekiwaną stratę kredytową (EL),
- 3) nieoczekiwaną stratę kredytową (UL),
- 4) stratę w przypadku niewypłacalności (LGD),
- 5) wartość zagrożoną ryzykiem kredytowym (CVaR),
- 6) udział i strukturę kredytów z rozpoznaną utratą wartości (według MSR),
- 7) wskaźnik pokrycia kredytów z rozpoznaną utratą wartości (według MSR) odpisami (coverage ratio),
- 8) koszt ryzyka kredytowego.

PKO Bank Polski SA systematycznie ulepsza zakres wykorzystywanych parametrów ryzyka kredytowego z uwzględnieniem metody wewnętrznych ratingów IRB, jak również

rozszerza zakres stosowania miar ryzyka w celu pełnego pokrycia portfela kredytowego Banku tymi metodami.

Metody pomiaru portfelowego ryzyka kredytowego pozwalają m.in. na uwzględnienie ryzyka kredytowego w cenie produktów, ustalanie optymalnych warunków dostępności finansowania oraz wyznaczanie odpisów z tytułu utraty wartości.

Bank przeprowadza analizy oraz testy warunków skrajnych dotyczące wpływu potencjalnych zmian w otoczeniu makroekonomicznym na jakość portfela kredytowego Banku, a wyniki prezentuje w raportach dla organów Banku. Powyższe informacje umożliwiają identyfikowanie i podejmowanie działań ograniczających negatywne skutki wpływu niekorzystnych sytuacji rynkowych na wynik Banku.

2.5.2.2 Metody ratingowe i scoringowe

Ocena ryzyka pojedynczych transakcji kredytowych jest dokonywana w Banku z wykorzystaniem metod scoringowych i ratingowych, które są tworzone, rozwijane i nadzorowane przez Pion Ryzyka Bankowego. Funkcjonowanie tych metod wspierają specjalistyczne aplikacje informatyczne. Sposób dokonywania oceny określony został w przepisach wewnętrznych Banku, których głównym celem jest zapewnienie jednolitej i obiektywnej oceny ryzyka kredytowego w procesie kredytowania.

Bank ocenia ryzyko kredytowe klientów indywidualnych w dwóch wymiarach: zdolności kredytowej oraz wiarygodności kredytowej klienta. Ocena zdolności kredytowej polega na zbadaniu sytuacji finansowej klienta, zaś ocena wiarygodności kredytowej klienta obejmuje ocenę scoringową oraz ocenę informacji o historii kredytowej klienta pozyskanych z wewnętrznych baz danych Banku oraz zewnętrznych baz danych.

W przypadku klientów instytucjonalnych z segmentu małych i średnich przedsiębiorstw, spełniających określone kryteria, Bank ocenia ryzyko kredytowe z wykorzystaniem metody scoringowej. Ocena ta dotyczy niskokwotowych, nieskomplikowanych transakcji kredytowych i odbywa się w dwóch wymiarach: zdolności kredytowej oraz wiarygodności kredytowej klienta. Ocena zdolności kredytowej polega na zbadaniu sytuacji ekonomiczno-finansowej klienta, zaś ocena wiarygodności kredytowej klienta obejmuje ocenę scoringową oraz ocenę informacji o historii kredytowej klienta pozyskanych z wewnętrznych baz danych Banku oraz zewnętrznych baz danych.

W pozostałych przypadkach stosowana jest metoda ratingowa.

Ocena ryzyka kredytowego związanego z finansowaniem klientów instytucjonalnych dokonywana jest w dwóch wymiarach: klienta oraz transakcji. Miarami tej oceny jest ocena wiarygodności klienta, czyli rating oraz ocena transakcji tj. zdolności do spłaty zobowiązania w określonej wysokości i terminach.

Modele ratingowe dla klientów instytucjonalnych opracowane są z wykorzystaniem wewnętrznych danych Banku, co zapewnia, że są dostosowane do profilu ryzyka klientów Banku. Modele opierają się na statystycznej analizie zależności między niewykonaniem zobowiązania a punktową oceną ryzyka klienta. Ocena punktowa obejmuje ocenę wskaźników finansowych, czynników jakościowych oraz ocenę czynników behawioralnych. Ocena ryzyka klienta jest uzależniona od wielkości przedsiębiorstwa, dla którego dokonywana jest analiza. Dodatkowo, Bank stosuje model oceny przedsiębiorców kredytowanych w formule finansowania specjalistycznego pozwalający na adekwatną ocenę ryzyka kredytowego dużych przedsięwzięć polegających na finansowaniu nieruchomości (np. lokale biurowe, powierzchnie sklepowe, powierzchnie przemysłowe) oraz projektów infrastrukturalnych (np. infrastruktura telekomunikacyjna, przemysłowa, użyteczności publicznej).

W celu zbadania poprawności funkcjonowania metod stosowanych w Banku, metodyki oceny ryzyka kredytowego związanego

z jednostkowymi ekspozycjami kredytowymi podlegają okresowym przeglądom.

Proces oceny ryzyka kredytowego w Banku uwzględnia wymagania KNF określone w Rekomendacji S dotyczącej dobrych praktyk w zakresie zarządzania ekspozycjami kredytowymi zabezpieczonymi hipotecznie oraz Rekomendacji T dotyczącej dobrych praktyk w zakresie zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych.

Informacja o ocenach ratingowych i scoringowych jest szeroko wykorzystywana w Banku w zarządzaniu ryzykiem kredytowym, w systemie kompetencji do podejmowania decyzji kredytowych oraz w systemie pomiaru i raportowania ryzyka kredytowego.

2.5.3. Kontrola ryzyka kredytowego

Kontrola ryzyka kredytowego polega na określeniu narzędzi do diagnozowania poziomu ryzyka kredytowego oraz stosowaniu mechanizmów kontroli ryzyka do ograniczania poziomu ryzyka kredytowego, zarówno w procesach kredytowych, jak i na poziomie portfelowym. Głównym narzędziem kontrolowania ryzyka kredytowego zarówno na poziomie Banku jak i Grupy Kapitałowej Banku są ustalone strategiczne limity tolerancji na ryzyko kredytowe oraz limity określające apetyt na ryzyko kredytowe poszczególnych portfeli Banku.

Bank kontroluje poziom ekspozycji kredytowej wobec klientów Banku lub grup powiązanych klientów w rozumieniu ustawy Prawo bankowe ustalając limity kompetencji określające maksymalny poziom uprawnień do podejmowania decyzji kredytowych dotyczących transakcji kredytowych, w tym zmian ich warunków, o których mowa w przepisach wewnętrznych Banku dotyczących podziału kompetencji do podejmowania decyzji kredytowych.

2.5.4. Monitorowanie ryzyka kredytowego

Monitorowanie ryzyka kredytowego odbywa się na poziomie pojedynczych transakcji kredytowych oraz na poziomie portfelowym.

Monitorowanie ryzyka kredytowego na poziomie pojedynczych transakcji kredytowych określają w szczególności przepisy wewnętrzne Banku dotyczące:

- 1) zasad tworzenia odpisów aktualizujących z tytułu utraty wartości ekspozycji kredytowych oraz odpisów aktualizujących na należności wymagalne z tytułu nierozliczonych transakcji terminowych,
- 2) zasad funkcjonowania w Banku Systemu Wczesnego Ostrzegania (SWO),
- 3) wczesnego monitorowania opóźnień w spłacie wierzytelności,
- 4) zasad klasyfikacji ekspozycji kredytowych i ustalania poziomu rezerw celowych.

W celu skrócenia czasu reakcji na zaobserwowane sygnały ostrzegawcze sygnalizujące wzrost poziomu ryzyka kredytowego, Bank wykorzystuje i rozwija aplikację informatyczną SWO.

Monitorowanie ryzyka kredytowego na poziomie portfelowym polega na:

- 1) nadzorowaniu poziomu portfelowego ryzyka kredytowego na podstawie:
 - a) przyjętych narzędzi pomiaru ryzyka kredytowego z uwzględnieniem zidentyfikowanych źródeł ryzyka kredytowego,
 - a) analizy skutków i działań podjętych w ramach zarządzania systemowego,
- 2) rekomendowaniu działań zaradczych w przypadku stwierdzenia podwyższonego poziomu ryzyka kredytowego.

2.5.5. Raportowanie ryzyka kredytowego

W Banku sporządzane są miesięczne i kwartalne raporty dotyczące ryzyka kredytowego. Raportowanie ryzyka kredytowego obejmuje cykliczne informowanie o skali narażenia na ryzyko portfela kredytowego. Poza informacją dotyczącą Banku, raporty zawierają również informację o poziomie ryzyka kredytowego spółek Grupy Kapitałowej Banku, w których zidentyfikowano istotny poziom ryzyka kredytowego (m.in. w Grupie Kapitałowej KREDOBANK SA, Grupie Kapitałowej PKO Leasing SA).

Ponadto w Banku opracowywane są w trybie dziennym, tygodniowym, miesięcznym oraz kwartalnym raporty dotyczące ekspozycji kredytowych z tytułu ryzyka instrumentów pochodnych, przy czym raporty kwartalne dotyczą także Grupy Kapitałowej Banku. Raporty zawierają informacje o ekspozycji na ryzyko instrumentów pochodnych oraz informacje na temat wykorzystania limitów na to ryzyko. Odbiorcami raportów są przede wszystkim: KKB, KZAP, KR, Zarząd oraz Rada Nadzorcza.

2.5.6. Działania zarządcze dotyczące ryzyka kredytowego

Do podstawowych narzędzi zarządzania ryzykiem kredytowym stosowanych w Banku należą w szczególności: minimalne warunki transakcji (parametry ryzyka) określone dla danego typu transakcji (np. minimalna wartość wskaźnika LTV, maksymalna kwota kredytu, wymagane zabezpieczenie),

- 1) reguły określania dostępności do kredytowania, w tym punkty odjęcia – minimalna liczba punktów przyznawanych w wyniku oceny wiarygodności z wykorzystaniem systemu scoringowego (dla klienta indywidualnego i MSP), bądź klasa ratingu klienta (dla klienta instytucjonalnego), od których można dokonać z klientem transakcji kredytowej,
- 2) limity koncentracji – limity określone w art. 395 ust. 1 Rozporządzenia CRR oraz w ustawie Prawo bankowe,
- 3) limity branżowe – określające apetyt na ryzyko kredytowe ograniczające poziom ryzyka związanego z finansowaniem klientów instytucjonalnych prowadzących działalność w branżach charakteryzujących się wysokim poziomem ryzyka kredytowego,
- 4) limity związane z ekspozycjami kredytowymi klientów Banku wynikające między innymi z Rekomendacji S i T KNF,
- 5) limity kredytowe określające maksymalne zaangażowanie Banku wobec określonego kontrahenta bądź kraju z tytułu operacji rynku hurtowego oraz limity rozliczeniowe i limity na okres zaangażowania,
- 6) limity kompetencyjne określają maksymalny poziom uprawnień do podejmowania decyzji kredytowych wobec klientów Banku, limity zależą przede wszystkim od kwoty zaangażowania kredytowego Banku w stosunku do klienta (lub grupy klientów powiązanych) i okresu transakcji kredytowej; wysokość limitów kompetencyjnych zależy od poziomu podejmowania decyzji kredytowej (w strukturze organizacyjnej Banku),
- 7) minimalne marże kredytowe – marże na ryzyko kredytowe związane z dokonaniem przez Bank określonej transakcji kredytowej z danym klientem instytucjonalnym, przy czym oferowane klientowi oprocentowanie nie może być niższe od stawki referencyjnej powiększonej o marżę na ryzyko kredytowe.

Szczególną rolę w ustanawianiu minimalnych warunków transakcji stanowi polityka zabezpieczeń w zakresie ryzyka kredytowego. Prowadzona przez Bank i spółki Grupy Kapitałowej Banku polityka zabezpieczeń ma na celu należyte zabezpieczenie ryzyka kredytowego, na jakie narażona jest Grupa Kapitałowa Banku, w tym przede wszystkim ustanowienie zabezpieczeń dających możliwie

najwyższy poziom odzysku w przypadku konieczności prowadzenia działań windykacyjnych wierzycielności.

2.5.7. Ekspozycja na ryzyko kredytowe kontrahenta

PKO Bank Polski SA współpracuje na rynku hurtowym z instytucjami finansowymi, których siedziby znajdują się na terytorium 59 krajów. Bank, w ramach wyznaczonych limitów, może zawierać transakcje z 307 kontrahentami, w tym z bankami krajowymi i zagranicznymi, zakładami ubezpieczeń, funduszami emerytalnymi i funduszami inwestycyjnymi. Zakres zawieranych transakcji obejmuje transakcje lokacyjno-depozytowe, transakcje na papierach wartościowych, wymiany walutowej oraz transakcje pochodne.

Bank posiada dostęp do dwóch izb rozliczeniowych (w jednej, jako uczestnik pośredni, w drugiej bezpośrednio), za pośrednictwem których rozlicza określone w Rozporządzeniu EMIR¹² transakcje pochodne na stopę procentową z wybranymi kontrahentami krajowymi i zagranicznymi.

W celu ograniczenia ryzyka kredytowego transakcji pochodnych oraz transakcji na papierach wartościowych Bank zawiera z kontrahentami umowy ramowe (na standardzie ZBP, ISDA i ICMA). Umożliwiają one kompensację wzajemnych wymagalnych (redukcja ryzyka rozliczeniowego) oraz niewymagalnych zobowiązań stron (redukcja ryzyka przedroczniczeniowego) wynikających z transakcji, jak również skorzystanie z mechanizmu nettingu upadłościowego (tzw. *close-out netting*) w momencie rozwiązywania umowy ramowej na skutek wystąpienia przypadku naruszenia lub przypadku uzasadniającego rozwiązanie w stosunku do jednej lub dwóch stron umowy.

Dodatkowo Bank zawiera z kontrahentami umowy zabezpieczające (CSA – *Credit Support Annex* na standardzie ISDA lub Umowę zabezpieczającą według standardów ZBP), na podstawie których każda ze stron, po spełnieniu przesłanek określonych w tej umowie, zobowiązuje się do ustanowienia stosownego zabezpieczenia wraz z prawem do jego potrącenia.

Dla transakcji kredytowych z instytucjami finansowymi mającymi siedzibę za granicą Rzeczypospolitej Polskiej stosuje się międzynarodowe standardy umów kredytowych *Loan Market Association*.

Zawarcie umowy ramowej z kontrahentem stanowi podstawę weryfikacji wysokości wewnętrznego limitu na kontrahenta oraz długości okresów zaangażowań Banku w terminowe transakcje finansowe lub operacje sprzedaży papierów wartościowych ze zobowiązaniem do ich odkupu.

Bank na bieżąco monitoruje sytuację finansową kontrahentów oraz ustala adekwatne do wysokości ponoszonego ryzyka limity na ekspozycję przedroczniczeniową i rozliczeniową pojedynczych kontrahentów.

Ocena ryzyka kredytowego kontrahenta stanowi podstawę do szacowania korekt CVA i DVA.

W celu ograniczenia ryzyka kredytowego kontrahenta Bank wyznacza limity kredytowe i rozliczeniowe. Limit kredytowy określa maksymalne zaangażowanie Banku wobec określonego kontrahenta bądź kraju z tytułu operacji rynku hurtowego. Limit rozliczeniowy określa maksymalną, akceptowalną wysokość wpływów od pojedynczego kontrahenta lub kraju w jednym dniu.

Zgodnie z obowiązującą w Banku metodologią, wysokość limitów dla instytucji finansowych uzależniona jest od ratingu kontrahenta oraz poziomu funduszy własnych Banku i kontrahenta, a w przypadku instytucji niefinansowych również od ankiety skarbowej określającej zapotrzebowanie klienta na transakcje zabezpieczające.

Wysokość kapitału wewnętrznego na ryzyko kredytowe niewypłacalności kontrahentów będących instytucją finansową, krajem lub bankiem centralnym wyznacza się w oparciu o ekwiwalent bilansowy transakcji bilansowych i pozabilansowych. W zależności od posiadanego ratingu ekspozycje zalicza się do poszczególnych stopni jakości kredytowej i przypisuje odpowiednią wagę ryzyka wyliczoną w oparciu o metody wewnętrzne.

Szczególne rolę w ustanawianiu minimalnych warunków transakcji stanowi polityka zabezpieczeń w zakresie ryzyka kredytowego. Prowadzona przez Bank i spółki Grupy Kapitałowej Banku polityka zabezpieczeń ma na celu należyte zabezpieczenie ryzyka kredytowego, na jakie narażona jest Grupa Kapitałowa Banku, w tym przede wszystkim ustanowienie zabezpieczeń dających możliwie najwyższy poziom odzysku w przypadku konieczności prowadzenia działań windykacyjnych. Polityka w zakresie zabezpieczeń wierzycielności określona została w przepisach wewnętrznych spółek Grupy Kapitałowej Banku.

Ustanawianie określonych typów zabezpieczeń uzależnione jest od produktu oraz rodzaju klienta.

Na dzień 31 grudnia 2016 roku Bank miał podpisane umowy zabezpieczające CSA z kontrahentami, w których wysokość zabezpieczenia powiązana jest z ratingiem Banku. W przypadku obniżenia ratingu Banku poniżej poziomu określonego daną umową, ma to wpływ na obliczenie zgodnie z metodyką opisaną w umowie, wysokości zabezpieczenia składanego przez Bank na bazie dziennej i/lub konieczność wniesienia przez Bank dodatkowego zabezpieczenia wstępnego.

Dodatnia wartość godziwa brutto instrumentów pochodnych zawartych z instytucjami finansowymi na dzień 31 grudnia 2016 roku wyniosła 1 743 mln złotych. Wartość tę obliczono sumując dodatnie rynkowe wartości dla wszystkich trwających transakcji. Wartość netto ekspozycji kredytowej po uwzględnieniu saldowania transakcji dla kontrahentów posiadających umowy ramowe wyniosła około 535 mln złotych (z wyłączeniem transakcji centralnie rozliczanych). Korzyści z saldowania wyniosły około 1 208 mln złotych. Wartość przyjętego od kontrahentów zabezpieczenia w ramach umów CSA i umów zabezpieczających ZBP wyniosła około 563 mln złotych.

Na dzień 31 grudnia 2016 roku Bank nie posiadał żadnych kredytowych instrumentów pochodnych.

Na dzień 31 grudnia 2016 roku Bank uwzględnił korekty z tytułu wyceny kredytowej w wycenie pochodnych instrumentów finansowych zawartych z niefinansowymi podmiotami gospodarczymi na podstawie przeprowadzonej analizy odzyskiwalności ekspozycji. W korekcie Bank uwzględnił wartość rynkową ryzyka kredytowego z punktu widzenia Banku. Analizę zostały objęte wszystkie istotne ekspozycje z tytułu dodatkowo dla Banku wyceny pochodnych instrumentów finansowych zawartych z niefinansowymi podmiotami gospodarczymi. W szczególności w korekcie uwzględniono ryzyko niewykonania umów zawartych z kontrahentem, na podstawie m.in. analizy sytuacji ekonomiczno-finansowej podmiotów, prawdopodobieństwo spłat poszczególnych kontraktów, jak również wartość odzyskiwalną z zabezpieczeń.

Instytucje finansowe, z którymi Bank zawiera transakcje na rynku międzybankowym, posiadają zróżnicowany poziom ratingów zewnętrznych pomiędzy AAA a CCC (tabela 2.2).

¹²EMIR (ang. *European Market Infrastructure Regulation*) - Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 648/2012 z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie instrumentów pochodnych będących przedmiotem obrotu poza rynkiem regulowanym, kontrahentów centralnych i repozytoriów transakcji, które weszło w życie 16 sierpnia 2012 r.

**ADEKWATNOŚĆ KAPITAŁOWA ORAZ INNE INFORMACJE
 PODLEGAJĄCE OGŁASZANIU GRUPY KAPITAŁOWEJ POWSZECHNEJ
 KASY OSZCZĘDNOŚCI BANKU POLSKIEGO SPÓŁKI AKCYJNEJ
 WEDŁUG STANU NA DZIEŃ 31 GRUDNIA 2016 ROKU
 (W MILIONACH ZŁOTYCH)**

Tabela 2.2. Jakość zaangażowań* wobec instytucji finansowych**

PKO Bank Polski SA	
Rating	2016
AAA	4,0%
AA	32,0%
A	54,0%
BBB	8,0%
BB	1,0%
B	0,0%
CCC	0,0%
Brak ratingu	1,0%
Razem	100,0%

* Zaangażowanie stanowi sumę zaangażowania nominalnego z tytułu lokat i papierów wartościowych oraz sumę wycen instrumentów pochodnych, z uwzględnieniem ich nettowania dla kontrahentów, z którymi obowiązują umowy ramowe o kompensowaniu

** Zaangażowanie wobec instytucji spoza Grupy Kapitałowej Banku

Powyższe zestawienie bazuje na ratingach zewnętrznych przyznanych przez agencje Moody's, Standard and Poor's Ratings Services i Fitch, zmapowanych na jednolitą skalę ratingową.

Wartość ekspozycji na ryzyko kontrahenta wyliczana jest metodą wyceny według wartości rynkowej zgodnie z częścią trzecią, tytułem II, rozdziałem 6, sekcją 3 Rozporządzenia CRR. Do określenia aktualnego kosztu odtworzenia wszystkich umów o dodatniej wartości, Bank przypisuje umowom ich bieżącą wartość rynkową.

2.5.8. Korekty z tytułu ryzyka kredytowego

2.5.8.1. Utrata wartości ekspozycji kredytowych

Grupa Kapitałowa Banku dokonuje comiesięcznego przeglądu ekspozycji kredytowych w celu zidentyfikowania ekspozycji kredytowych z rozpoznaną utratą wartości, pomiaru utraty wartości ekspozycji kredytowych oraz utworzenia odpisów lub rezerw. Na proces ustalania odpisów i rezerw składają się następujące etapy:

- 1) rozpoznanie przesłanek utraty wartości i zdarzeń istotnych z punktu widzenia rozpoznania tych przesłanek,
- 2) rejestrowanie w systemach informatycznych zdarzeń istotnych z punktu widzenia rozpoznania przesłanek utraty wartości ekspozycji kredytowych,
- 3) ustalenie metody pomiaru utraty wartości,
- 4) dokonanie pomiaru utraty wartości i ustalenie odpisu lub rezerwy,
- 5) weryfikacja i agregacja wyników pomiaru utraty wartości,
- 6) ewidencja wyników pomiaru utraty wartości.

Metoda ustalania wysokości odpisów z tytułu utraty wartości kredytów i pożyczek uzależniona jest od rodzaju rozpoznanych przesłanek utraty wartości oraz indywidualnego znaczenia ekspozycji kredytowej. Zdarzeniami uznawanymi za przesłanki indywidualnej utraty wartości są w szczególności:

- 1) niedotrzymanie postanowień umownych przez dłużnika czyli np. opóźnienie w spłacie kapitału lub odsetek dłuższe niż 90 dni (przy określaniu okresu przeterminowania kredytu uwzględniane są kwoty niespłaconych w terminie odsetek lub rat kapitałowych przekraczające ustalone wartości progowe),
- 2) pogorszenie oceny ratingowej dłużnika do poziomu wskazującego na istotne zagrożenie dla spłaty zadłużenia wynikające z wystąpienia znaczących trudności finansowych dłużnika (w odniesieniu do klientów niefinansowych rating „H1”, w odniesieniu do instytucji finansowych – rating G, H),

- 3) zawarcie umowy restrukturyzacyjnej lub zastosowanie ulgi w spłacie wierzytelności (przesłanka rozpoznawana jest, gdy udzielone klientowi udogodnienia wymuszone są względami ekonomicznymi lub prawnymi wynikającymi z jego trudności finansowych),
- 4) zaistnienie wysokiego prawdopodobieństwa upadłości lub restrukturyzacji dłużnika,
- 5) postawienie wierzytelności w stan wymagalności,
- 6) postępowanie egzekucyjne wobec dłużnika,
- 7) ogłoszenie upadłości dłużnika lub złożenie wniosku o ogłoszenie upadłości,
- 8) kwestionowanie należności przez dłużnika,
- 9) wszczęcie postępowania naprawczego wobec dłużnika,
- 10) ustanowienie zarządu komisarycznego nad działalnością dłużnika lub zawieszenie jego działalności,
- 11) dodatkowe przesłanki, rozpoznawane w odniesieniu do ekspozycji wobec spółdzielni mieszkaniowych z tytułu kredytów mieszkaniowych „starego portfela” objętych poręczeniami Skarbu Państwa.

Przy określaniu okresu przeterminowania ekspozycji uwzględniane są kwoty niespłaconych w terminie odsetek lub rat kapitałowych przekraczające ustalone wartości progowe.

Grupa Kapitałowa dokonuje podziału kredytów i pożyczek ze względu na wielkość zaangażowania. W Grupie Kapitałowej Banku stosowane są trzy metody oszacowania utraty wartości:

- 1) metoda zindywidualizowana, stosowana dla kredytów indywidualnie znaczących, spełniających przesłankę indywidualnej utraty wartości lub wymagających indywidualnej oceny ze względu na specyfikę transakcji, z której wynikają oraz zdarzeń warunkujących spłatę ekspozycji. W portfelu ekspozycji indywidualnie znaczących każda pojedyncza ekspozycja kredytowa jest poddawana zindywidualizowanej analizie pod kątem istnienia przesłanek utraty wartości oraz poziomu rozpoznanej straty.
- 2) metoda portfelowa, stosowana dla kredytów nieznaczących indywidualnie, dla których stwierdzono przesłankę indywidualnej utraty wartości. W odniesieniu do ekspozycji indywidualnie nieznaczących rozpoznania i pomiaru straty dokonuje się z wykorzystaniem portfelowych parametrów ryzyka, oszacowanych metodami statystycznymi. Jeśli w odniesieniu do pojedynczej ekspozycji kredytowej strata zostanie rozpoznana, tworzony jest na nią adekwatny odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości.
- 3) metoda grupowa (IBNR), stosowana dla kredytów, w odniesieniu do których nie zidentyfikowano przesłanek indywidualnej utraty wartości, ale stwierdzono możliwość wystąpienia poniesionych ale nierozpoznanych strat. Jeśli na poziomie indywidualnej ekspozycji strata nie zostanie rozpoznana, ekspozycja podlega zaszeregowaniu do portfela aktywów o podobnej charakterystyce ocenianego grupowo i obejmowana jest ustalonym dla danej grupy odpisem z tytułu zaistniałej niezareportowanej straty (odpisem IBNR).

Odpis z tytułu utraty wartości bilansowej ekspozycji jest różnicą pomiędzy wartością bilansową ekspozycji, a wartością bieżącą oczekiwaną, przyszłych przepływów pieniężnych z tej ekspozycji:

- 1) przy ustalaniu odpisu metodą zindywidualizowaną oczekiwane przyszłe przepływy pieniężne szacuje się dla każdej ekspozycji indywidualnie, z uwzględnieniem możliwych scenariuszy dotyczących realizacji umowy, ważonych prawdopodobieństwem ich realizacji,
- 2) odpis z tytułu utraty wartości dla ekspozycji kredytowych objętych metodą portfelową lub metodą grupową równy jest różnicy pomiędzy wartością bilansową tych ekspozycji, a wartością bieżącą oczekiwaną, z wyłączeniem przyszłych strat kredytowych, które nie zostały poniesione, oszacowaną

**ADEKWATNOŚĆ KAPITAŁOWA ORAZ INNE INFORMACJE
 PODLEGAJĄCE OGŁASZANIU GRUPY KAPITAŁOWEJ POWSZECHNEJ
 KASY OSZCZĘDNOŚCI BANKU POLSKIEGO SPÓŁKI AKCYJNEJ
 WEDŁUG STANU NA DZIEŃ 31 GRUDNIA 2016 ROKU
 (W MILIONACH ZŁOTYCH)**

z wykorzystaniem metod statystycznych, na podstawie historycznych obserwacji ekspozycji z homogenicznych portfeli. Rezerwę na pozabilansowe ekspozycje kredytowe tworzy się w wysokości równoważącej wynikającą z nich przewidywaną (możliwą do oszacowania) utratę korzyści ekonomicznych.

Rezerwę ustala się jako różnicę pomiędzy oczekiwaną wartością ekspozycji bilansowej, która powstanie z udzielonego zobowiązania pozabilansowego (od daty, na którą dokonywana jest ocena, do daty wystąpienia zadłużenia przeterminowanego uznawanego za przesłankę indywidualnej utraty wartości), a wartością bieżącą oczekiwanych przyszłych przepływów pieniężnych uzyskanych z ekspozycji bilansowej powstałej z udzielonego zobowiązania pozabilansowego.

Przy ustalaniu rezerwy metodą zindywidualizowaną oczekiwane przyszłe przepływy pieniężne szacuje się dla każdej ekspozycji indywidualnie.

Przy ustalaniu rezerwy metodą portfelową lub metodą grupową wykorzystuje się parametry portfelowe oszacowane z wykorzystaniem metod statystycznych, na bazie historycznych obserwacji ekspozycji o takiej samej charakterystyce.

Na potrzeby rachunkowości, składnik aktywów finansowych jest uznawany za przeterminowany w przypadku, gdy kontrahent nie dokonał płatności w umownym terminie wymagalności.

Ekspozycje o utraconej wartości to ekspozycje, w których zidentyfikowano przesłankę niewykonania zobowiązania i w wyniku oszacowania przyszłych przepływów pieniężnych rozpoznano utratę ich wartości oraz utworzono równoważący ją odpis aktualizujący.

Do kategorii pozycji zagrożonych Bank klasyfikuje ekspozycje, których dotyczy wystąpienie jednego lub obu z poniższych zdarzeń:

- 1) Bank stwierdzi, że istnieje małe prawdopodobieństwo wywiązania się w pełni przez dłużnika ze swoich zobowiązań kredytowych wobec Banku lub którejkolwiek z jednostek zależnych Banku bez konieczności podejmowania działań takich jak realizacja zabezpieczenia (dla ekspozycji detalicznych warunki są weryfikowane na poziomie ekspozycji kredytowej a nie na poziomie dłużnika).
- 2) zwłoka w wykonaniu przez dłużnika wszelkich istotnych zobowiązań kredytowych wobec Banku lub którejkolwiek z jednostek zależnych Banku przekracza 90 dni.

Definicja pozycji zagrożonych dla pozostałych podmiotów Grupy Kapitałowej Banku nie odbiega istotnie od definicji Banku.

W zakresie korekty z tytułu szczególnego ryzyka kredytowego, Bank wykorzystuje odpis z tytułu utraty wartości aktywów, który został uwzględniony w funduszach Tier 1 Banku, zgodnie z Rozporządzeniem CRR oraz przepisami wykonawczymi do Rozporządzenia.

Tabela 2.3. Całkowita kwota ekspozycji z tytułu ryzyka kredytowego oraz kontrahenta według klas ekspozycji

Grupa Kapitałowa Banku	2016		2015	
	Łączna kwota ekspozycji*	Średnia kwota ekspozycji**	Łączna kwota ekspozycji*	Średnia kwota ekspozycji**
Ekspozycje wobec rządów centralnych lub banków centralnych	50 889	49 010	47 786	40 039
Ekspozycje wobec samorządów regionalnych lub władz lokalnych	9 199	9 579	10 329	10 253
Ekspozycje wobec podmiotów sektora publicznego	525	535	224	384
Ekspozycje wobec wielostronnych banków rozwoju	202	159	-	-
Ekspozycje wobec organizacji międzynarodowych	-	-	-	-
Ekspozycje wobec instytucji	8 048	6 926	5 962	7 263
Ekspozycje wobec przedsiębiorstw	49 091	46 555	48 778	56 262
Ekspozycje detaliczne	95 571	92 133	87 893	82 690
Ekspozycje zabezpieczone hipotekami na nieruchomościach	49 103	45 286	42 780	43 126
Ekspozycje, których dotyczy niewykonanie zobowiązania	6 332	6 777	8 364	8 243
Ekspozycje związane ze szczególnie wysokim ryzykiem	850	767	488	584
Ekspozycje w postaci obligacji zabezpieczonych	-	-	-	-
Pozycje stanowiące pozycje sekurytyzacyjne	-	-	-	-
Ekspozycje wobec instytucji i przedsiębiorstw posiadających krótkoterminową ocenę kredytową	-	-	-	-
Ekspozycje w postaci jednostek uczestnictwa lub udziałów w przedsiębiorstwach zbiorowego inwestowania	18	130	16	17
Ekspozycje kapitałowe	879	873	1 183	955
Inne pozycje	15 597	14 895	15 415	15 128
Razem	286 304	273 627	269 218	264 943

* Wartość ekspozycji bilansowych i ekwiwalentu bilansowego zobowiązań oraz transakcji pozabilansowych nieuwzględniających technik ograniczania ryzyka kredytowego.

** Średnia kwota ekspozycji została obliczona jako średnia arytmetyczna wartości ekspozycji z poszczególnych kwartałów 2015 i 2016 roku.

W 2016 roku największy udział w strukturze ekspozycji Grupy Kapitałowej Banku stanowiły ekspozycje detaliczne (33,4%) oraz ekspozycje wobec rządów centralnych lub banków centralnych (17,8%). Udział pozostałych klas ekspozycji kształtuje się w przedziale od 0,1% do 17,2% (tabela 2.3).

Poniżej przedstawiono ekspozycje o utraconej wartości w podziale na branże (tabela 2.4) oraz regiony geograficzne (tabela 2.5).

**ADEKWATNOŚĆ KAPITAŁOWA ORAZ INNE INFORMACJE
 PODLEGAJĄCE OGŁASZANIU GRUPY KAPITAŁOWEJ POWSZECHNEJ
 KASY OSZCZĘDNOŚCI BANKU POLSKIEGO SPÓŁKI AKCYJNEJ
 WEDŁUG STANU NA DZIEŃ 31 GRUDNIA 2016 ROKU
 (W MILIONACH ZŁOTYCH)**

Tabela 2.4. Ekspozycje* o utraconej wartości** i ekspozycje przeterminowane według rodzaju klienta/branży

PKO Bank Polski SA	2016		
	Rodzaj klienta/branża	Ekspozycje o utraconej wartości	Ekspozycje przeterminowane
Klienci instytucjonalni, w tym:	7 019	2 520	3 821
Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	1 500	755	783
Budownictwo	1 248	432	802
Przetwórstwo przemysłowe	1 188	379	691
Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	1 034	107	370
Działalność związana z obsługą nieruchomości	606	99	297
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	422	371	263
Pozostałe zaangażowanie	1 021	378	615
Banki	-	-	-
Rządy	6	-	6
Osoby fizyczne	4 343	3 375	2 860
Inne****	74	-	65
Razem***	11 442	5 895	6 752

* Obejmują także należności z tytułu leasingu finansowego

** Dotyczy ekspozycji ze zidentyfikowaną przestanką indywidualnej utraty wartości (bez IBNR)

*** Suma obejmuje przychód MSR w kwocie 629,1 tys. złotych

**** Ekspozycje zarządzane na poziomie Centrali obejmują m. in.: papiery wartościowe, inne aktywa

Tabela 2.5. Ekspozycje* o utraconej wartości** i ekspozycje przeterminowane według regionów

PKO Bank Polski SA	2016		
	Region	Ekspozycje o utraconej wartości	Ekspozycje przeterminowane
Polska (PKO Bank Polski)***, w tym:	11 442	5 895	6 752
mazowiecki****	3 095	1 333	1 611
łódzki	1 029	534	597
śląsko-opolski	829	607	543
małopolsko-świętokrzyski	821	434	488
wielkopolski	782	461	491
pomorski	718	518	467
kujawsko-pomorski	715	406	473
dolnośląski	667	403	431
zachodniopomorski	601	419	386
podlaski	476	306	308
makroregion centralny	386	231	221
lubelsko-podkarpacki	384	20	218
makroregion północny	260	79	157
makroregion zachodni	206	66	136
makroregion południowy	194	18	99
makroregion północno-wschodni	131	33	72
makroregion południowo-wschodni	58	9	21
inne*****	57	5	9
makroregion południowo-zachodni	34	12	25

* Obejmują także należności z tytułu leasingu finansowego

** Dotyczy ekspozycji z rozpoznaną utratą wartości (bez IBNR oraz ekspozycji ocenianych indywidualnie z nieistotnym odpisem)

*** Suma obejmuje przychód MSR w kwocie 629,1 tys. złotych

**** Zawiera region warszawski oraz "Centralę"

***** Portfel nieprzydzielony

Tabela 2.6. Uzgodnienie zmian stanu korekt dla ekspozycji o utraconej wartości

PKO Bank Polski SA	Stan na 31.12.2015	Spisanie z bilansu	Inne korekty	Stan na 31.12.2016	Zmiana w okresie
Ekspozycje bilansowe	7 267	-1 834	1 308	6 741	-526
Ekspozycje pozabilansowe	14	0	3	11	-3
Razem	7 282	-1 834	1 311	6 752	-530

2.5.9. Stosowanie technik ograniczania ryzyka kredytowego

Według stanu na dzień 31 grudnia 2016 roku, Bank nie stosował kompensowania pozycji bilansowych i pozabilansowych zgodnie z art. 205 Rozporządzenia CRR, dlatego art. 453 lit. a Rozporządzenia CRR dotyczący ujawnienia informacji o zasadach i procedurach dotyczących kompensowania pozycji bilansowych i pozabilansowych oraz zakresu, w jakim dana jednostka takie kompensowanie wykorzystuje, nie ma zastosowania.

Według stanu na dzień 31 grudnia 2016 roku, Bank wykorzystywał na potrzeby wyznaczania ekwiwalentu bilansowego dla transakcji pochodnych wpływ umów o kompensowaniu zobowiązań zgodnie z art. 298 Rozporządzenia CRR. Umowy takie zawierane są przede wszystkim z kontrahentami instytucjonalnymi. Umożliwiają one rozliczenia, również w przypadku niewypłacalności jednej ze stron, wszystkich transakcji objętych daną umową, jedną kwotą będącą sumą wartości rynkowych poszczególnych transakcji. Wykorzystywane umowy o kompensowaniu zobowiązań spełniają warunki z art. 295-297 Rozporządzenia CRR.

Podstawą oceny wartości nieruchomości, zabezpieczeń rzeczowych i praw jest wartość rynkowa. Wartość rynkową ustala się na podstawie oszacowania Banku lub wyceny sporządzonej przez niezależnego rzeczoznawcę zgodnie z odrębnymi przepisami dotyczącymi oceny zabezpieczeń, w tym oceny nieruchomości.

W ocenie zabezpieczenia uwzględnia się w szczególności:

- 1) sytuację majątkową, ekonomiczno-finansową albo społeczno-finansową podmiotów udzielających zabezpieczenia osobistego,
- 2) stan i wartość rynkową przedmiotów zabezpieczenia rzeczowego oraz ich podatność na deprecjację w okresie utrzymywania zabezpieczenia (wpływ zużycia technologicznego przedmiotu zabezpieczenia na jego wartość),
- 3) potencjalne korzyści ekonomiczne Banku wynikające z określonego sposobu zabezpieczenia wiarytelności, w tym w szczególności możliwość pomniejszenia odpisów z tytułu utraty wartości,
- 4) sposób ustanowienia zabezpieczenia, w tym typowy czas trwania i złożoność czynności formalnych, jak również niezbędne koszty (koszty utrzymania zabezpieczenia i egzekucji z zabezpieczenia), z wykorzystaniem przepisów wewnętrznych Banku dotyczących oceny zabezpieczeń,
- 5) złożoność, czasochłonność oraz uwarunkowania ekonomiczne i prawne skutecznej realizacji zabezpieczenia, w kontekście ograniczeń egzekucyjnych oraz obowiązujących zasad podziału sum uzyskanych z egzekucji indywidualnej lub w postępowaniu upadłościowym, kolejność zaspokajania się z zabezpieczenia.

Ustanawianie określonych typów zabezpieczeń uzależnione jest od produktu oraz segmentu klienta.

Przy udzielaniu kredytów przeznaczonych na finansowanie nieruchomości mieszkaniowych i komercyjnych zabezpieczenie obligatorycznie ustanawiane jest w postaci hipoteki na nieruchomości.

Do czasu skutecznego ustanowienia zabezpieczenia (w zależności od rodzaju kredytu oraz jego kwoty) Bank może przyjąć zabezpieczenie przejściowe w innej formie.

Przy udzielaniu kredytów konsumpcyjnych przyjmuje się najczęściej zabezpieczenie osobiste (poręczenie cywilne, poręczenie wekslowe) albo ustanawia się zabezpieczenia na rachunku bankowym, na samochodzie lub papierach wartościowych.

Zabezpieczenie kredytów przeznaczonych na finansowanie małych i średnich przedsiębiorstw oraz klientów korporacyjnych ustanawia się m.in.: na wiarytelnościach gospodarczych, rachunkach bankowych, rzeczach ruchomych, nieruchomościach czy papierach

wartościowych lub formie gwarancji BGK (powszechnie stosowane w przypadku małych i średnich przedsiębiorstw).

Wartość ekspozycji zabezpieczonych uznanymi typami zabezpieczeń umożliwiającymi redukcję wysokości wymogu w zakresie funduszy własnych wyniosła 4 012 mln złotych według stanu na dzień 31 grudnia 2016 roku (tabele 2.7 i 2.8).

Tabela 2.7. Ekspozycje zabezpieczone uznanymi zabezpieczeniami finansowymi

Grupa Kapitałowa Banku	2016	2015
Razem	1 474	1 642
Ekspozycje wobec rządów centralnych lub banków centralnych	0	0
Ekspozycje wobec samorządów regionalnych lub władz lokalnych	0	0
Ekspozycje wobec podmiotów sektora publicznego	2	0
Ekspozycje wobec wielostronnych banków rozwoju	0	0
Ekspozycje wobec organizacji międzynarodowych	0	0
Ekspozycje wobec instytucji	389	521
Ekspozycje wobec przedsiębiorstw	693	688
Ekspozycje detaliczne	107	61
Ekspozycje zabezpieczone hipotekami na nieruchomościach	0	3
Ekspozycje, których dotyczy niewykonanie zobowiązania	284	369
Ekspozycje związane ze szczególnie wysokim ryzykiem	0	0
Ekspozycje w postaci obligacji zabezpieczonych	0	0
Pozycje stanowiące pozycje sekurytyzacyjne	0	0
Ekspozycje wobec instytucji i przedsiębiorstw posiadających krótkoterminową ocenę kredytową	0	0
Ekspozycje w postaci jednostek uczestnictwa lub udziałów w przedsiębiorstwach zbiorowego inwestowania	0	0
Ekspozycje kapitałowe	0	0
Inne pozycje	0	0

Tabela 2.8. Ekspozycje zabezpieczone gwarancjami

Grupa Kapitałowa Banku	2016	2015
Razem	2 538	3 006
Ekspozycje wobec rządów centralnych lub banków centralnych	0	0
Ekspozycje wobec samorządów regionalnych lub władz lokalnych	0	0
Ekspozycje wobec podmiotów sektora publicznego	104	11
Ekspozycje wobec wielostronnych banków rozwoju	0	0
Ekspozycje wobec organizacji międzynarodowych	0	0
Ekspozycje wobec instytucji	0	0
Ekspozycje wobec przedsiębiorstw	837	993
Ekspozycje detaliczne	1 402	1 725
Ekspozycje zabezpieczone hipotekami na nieruchomościach	0	1
Ekspozycje, których dotyczy niewykonanie zobowiązania	195	275
Ekspozycje związane ze szczególnie wysokim ryzykiem	0	0
Ekspozycje w postaci obligacji zabezpieczonych	0	0
Ekspozycje wobec instytucji i przedsiębiorstw posiadających krótkoterminową ocenę kredytową	0	0
Ekspozycje w postaci jednostek uczestnictwa lub udziałów w przedsiębiorstwach zbiorowego inwestowania	0	0
Ekspozycje kapitałowe	0	0
Inne pozycje	0	0
Pozycje stanowiące pozycje sekurytyzacyjne	0	0

W ramach technik ograniczania ryzyka kredytowego Bank wykorzystuje gwarancje oraz zabezpieczenia finansowe - rzeczywista ochrona ryzyka kredytowego (głównie zastawy rejestrowe na papierach wartościowych, nieodwołalne blokady środków na rachunku bankowym lub rachunku lokaty złożonej w Banku oraz wpłata środków pieniężnych na rachunek Banku). Bank stosuje kompleksową metodę uwzględniania zabezpieczeń finansowych, wykorzystując korekty wartości zabezpieczeń. Poza zabezpieczeniami finansowymi i gwarancjami Bank wykorzystuje zabezpieczenia hipoteczne dla celów klasyfikacji ekspozycji do klas ekspozycji zabezpieczonych hipotekami na nieruchomościach i stosowania preferencyjnej wagi ryzyka.

Poniższe tabele (tabele 2.9 i 2.10) prezentują informacje o wartości ekspozycji (przed i po zastosowaniu technik ograniczania ryzyka kredytowego) Banku oraz Grupy Kapitałowej Banku, w podziale na klasy ekspozycji oraz stopnie jakości kredytowej kontrahenta na dzień 31 grudnia 2016 roku. Ponad 79% ekspozycji Banku nie posiada stopnia jakości kredytowej. Wynika to z niewielkiej liczby

**ADEKWATNOŚĆ KAPITAŁOWA ORAZ INNE INFORMACJE
 PODLEGAJĄCE OGŁASZANIU GRUPY KAPITAŁOWEJ POWSZECHNEJ
 KASY OSZCZĘDNOŚCI BANKU POLSKIEGO SPÓŁKI AKCYJNEJ
 WEDŁUG STANU NA DZIEŃ 31 GRUDNIA 2016 ROKU
 (W MILIONACH ZŁOTYCH)**

podmiotów funkcjonujących na polskim rynku, które posiadają oceny wiarygodności kredytowej przyznane przez uznane agencje ratingowe. Ekspozycje posiadające stopień jakości kredytowej to

głównie: papiery wartościowe i należności wobec Skarbu Państwa oraz NBP, a także transakcje przeprowadzane z innymi bankami.

Tabela 2.9. Wartość ekspozycji* przed zastosowaniem technik ograniczania ryzyka kredytowego

PKO Bank Polski SA	2016							Spółki Grupy Kapitałowej	Korekty i wyłączenia	Razem
	Stopień jakości kredytowej kontrahenta									
	1	2	3	4	5	6	Brak			
Ekspozycje wobec rządów centralnych lub banków centralnych	0	48 462	0	0	0	0	623	1 804	0	50 889
Ekspozycje wobec samorządów regionalnych lub władz lokalnych	0	486	232	0	0	0	8 414	68	0	9 199
Ekspozycje wobec podmiotów sektora publicznego	0	0	0	0	0	0	525	0	0	525
Ekspozycje wobec wielostronnych banków rozwoju	202	0	0	0	0	0	0	0	0	202
Ekspozycje wobec organizacji międzynarodowych	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ekspozycje wobec instytucji	1 230	2 978	1 048	73	55	216	5 965	7 310	-10 827	8 048
Ekspozycje wobec przedsiębiorstw	423	0	2 780	0	0	0	50 733	8 395	-13 239	49 091
Ekspozycje detaliczne	0	0	0	0	0	0	85 715	9 859	-3	95 571
Ekspozycje zabezpieczone hipotekami na nieruchomościach	0	0	0	0	0	0	43 850	5 261	-8	49 103
Ekspozycje, których dotyczy niewykonanie zobowiązania	0	0	0	0	0	0	6 040	248	44	6 332
Ekspozycje związane ze szczególnie wysokim ryzykiem	0	0	0	0	0	0	690	0	160	850
Ekspozycje w postaci obligacji zabezpieczonych	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Pozycje stanowiące pozycje sekurytyzacyjne	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ekspozycje wobec instytucji i przedsiębiorstw posiadających krótkoterminową ocenę kredytową	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ekspozycje w postaci jednostek uczestnictwa lub udziałów w przedsiębiorstwach zbiorowego inwestowania	0	0	0	0	0	0	0	18	0	18
Ekspozycje kapitałowe	0	0	0	0	7	0	2 647	0	-1 775	879
Inne pozycje	0	0	0	0	0	0	14 407	1 174	17	15 597
Razem	1 855	51 926	4 060	73	62	216	219 608	34 135	-25 631	286 304

* Wartość ekspozycji bilansowych i ekwiwalentu bilansowego zobowiązań i transakcji pozabilansowych nieuwzględniająca technik ograniczania ryzyka kredytowego

Tabela 2.10. Wartość ekspozycji* po zastosowaniu technik ograniczania ryzyka kredytowego

PKO Bank Polski SA	2016							Spółki Grupy Kapitałowej	Korekty i wyłączenia	Razem
	Stopień jakości kredytowej kontrahenta									
	1	2	3	4	5	6	brak			
Ekspozycje wobec rządów centralnych lub banków centralnych	0	48 462	0	0	0	0	2 871	1 804	0	53 138
Ekspozycje wobec samorządów regionalnych lub władz lokalnych	0	470	232	0	0	0	8 571	68	0	9 340
Ekspozycje wobec podmiotów sektora publicznego	0	0	0	0	0	0	420	0	0	420
Ekspozycje wobec wielostronnych banków rozwoju	202	0	0	0	0	0	0	0	0	202
Ekspozycje wobec organizacji międzynarodowych	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ekspozycje wobec instytucji	1 097	2 847	967	31	55	198	6 007	7 310	-10 827	7 684
Ekspozycje wobec przedsiębiorstw	385	0	2 417	0	0	0	50 030	8 298	-13 239	47 891
Ekspozycje detaliczne	0	0	0	0	0	0	84 347	9 834	-3	94 178
Ekspozycje zabezpieczone hipotekami na nieruchomościach	0	0	0	0	0	0	43 850	5 261	-8	49 103
Ekspozycje, których dotyczy niewykonanie zobowiązania	0	0	0	0	0	0	5 769	247	44	6 060
Ekspozycje związane ze szczególnie wysokim ryzykiem	0	0	0	0	0	0	690	0	160	850
Ekspozycje w postaci obligacji zabezpieczonych	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Pozycje stanowiące pozycje sekurytyzacyjne	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ekspozycje wobec instytucji i przedsiębiorstw posiadających krótkoterminową ocenę kredytową	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ekspozycje w postaci jednostek uczestnictwa lub udziałów w przedsiębiorstwach zbiorowego inwestowania;	0	0	0	0	0	0	0	18	0	18
Ekspozycje kapitałowe	0	0	0	0	7	0	2 647	0	-1 775	879
Inne pozycje	0	0	0	0	0	0	14 407	1 174	17	15 597
Razem	1 684	51 779	3 616	31	62	198	219 609	34 013	-25 631	285 360

* Wartość ekspozycji bilansowych i ekwiwalentu bilansowego zobowiązań i transakcji pozabilansowych uwzględniająca techniki ograniczania ryzyka kredytowego

2.5.10. Zarządzanie ryzykiem walutowych kredytów hipotecznych dla gospodarstw domowych

W wyniku zaprzestania obrony minimalnego kursu EUR/CHF przez bank centralny Szwajcarii w styczniu 2015 roku doszło do istotnej aprecjacji franka szwajcarskiego do walut obcych, w tym polskiego złotego. W 2016 roku kurs franka szwajcarskiego utrzymał zbliżony poziom jak w 2015 roku. Bank na bieżąco analizuje wpływ tych zdarzeń na wyniki finansowe z uwzględnieniem ryzyka pogorszenia jakości portfela kredytów mieszkaniowych denominowanych w CHF. Ryzyko to jest częściowo neutralizowane poprzez utrzymanie się niskich referencyjnych stóp procentowych LIBOR CHF.

Bank podjął szereg działań - kontynuując je również aktualnie - w celu pomocy klientom i jednocześnie ograniczeniu wzrostu ryzyka

kredytowego związanego ze wzrostem kursu CHF - między innymi obniżenie transakcyjnych kursów wymiany CHF/PLN, po którym następuje przeliczenie kwoty CHF do spłaty (tzw. spread walutowy) i uwzględnienie ujemnej stopy LIBOR dla wszystkich klientów.

Bank w sposób szczególny analizuje portfel walutowych kredytów hipotecznych dla gospodarstw domowych. Bank na bieżąco monitoruje jakość tego portfela i analizuje ryzyko pogorszenia się jakości tego portfela. Obecnie, jakość portfela pozostaje na akceptowanym poziomie.

Bank uwzględni ryzyko walutowych kredytów hipotecznych dla gospodarstw domowych w zarządzaniu adekwatnością kapitałową i kapitałem własnym.

Tabela 2.11. prezentuje analizę jakościową kredytów w CHF Grupy Kapitałowej Banku.

Tabela 2.11. Analiza jakościowa kredytów w CHF Grupy Kapitałowej Banku

Kredyty i pożyczki udzielone klientom w CHF według metod kalkulacji odpisów (w przeliczeniu na PLN)	2016			
	Institucje finansowe	Przedsiębiorstwa	Gospodarstwa domowe	Razem
Wyceniane według metody zindywidualizowanej, w tym:	0	247	166	413
ze stwierdzoną utratą wartości	0	220	137	358
Wyceniane według metody portfelowej, ze stwierdzoną utratą wartości	0	26	1 185	1 211
Wyceniane według metody grupowej (IBNR)	5	361	29 361	29 727
Kredyty i pożyczki udzielone klientom brutto	5	634	30 712	31 350
Odpisy na ekspozycje wyceniane według metody zindywidualizowanej, w tym:	0	-90	-64	-154
ze stwierdzoną utratą wartości	0	-63	-64	-128
Odpisy na ekspozycje wyceniane według metody portfelowej	0	-20	-793	-812
Odpisy na ekspozycje wyceniane według metody grupowej (IBNR)	0	-2	-69	-72
Odpisy - razem	0	-111	-926	-1 038
Kredyty i pożyczki udzielone klientom netto	5	523	29 785	30 313

2.6. Ryzyko koncentracji

2.6.1. Wstęp

Ryzyko koncentracji jest rozumiane jako ryzyko powstania istotnych strat lub znaczącej zmiany profilu ryzyka Banku z powodu nadmiernej koncentracji:

- 1) z tytułu ekspozycji:
 - a) wobec poszczególnych klientów i grup powiązanych klientów,
 - b) wobec klientów działających w tym samym sektorze gospodarki,
 - c) wobec klientów działających w tym samym regionie geograficznym, wobec podmiotów należących do Grupy Kapitałowej Banku (zarówno w ujęciu transgranicznym, jak i krajowym),
 - d) denominowanych w tej samej walucie lub indeksowanych do tej samej waluty,
- 2) z tytułu stosowanych technik ograniczenia ryzyka kredytowego oraz dużych pośrednich ekspozycji kredytowych, takich jak pojedynczy wystawca zabezpieczenia.

Celem zarządzania ryzykiem koncentracji jest zapewnienie bezpiecznej struktury portfela kredytowego poprzez ograniczanie zagrożeń

wynikających z nadmiernych koncentracji z tytułu ekspozycji, charakteryzujących się potencjałem do generowania strat na tyle dużych, by zagrazić kondycji finansowej Banku lub zdolności do prowadzenia podstawowej działalności lub doprowadzić do istotnej zmiany profilu ryzyka Banku.

2.6.2. Identyfikacja i pomiar ryzyka koncentracji

Identyfikacja ryzyka koncentracji polega na rozpoznaniu i określeniu wszystkich czynników, które mogą wpływać na jego powstanie lub zmianę wysokości, w tym na:

- 1) rozpoznaniu grupy powiązanych klientów, oraz wszelkich innych czynników,
- 2) agregowaniu ekspozycji wobec klientów lub grup klientów powiązanych,
- 3) uwzględnianiu wyłączeń spod regulacyjnych limitów dużych ekspozycji, w zakresie zgodnym z Rozporządzeniem CRR.

Bank identyfikuje ryzyko koncentracji, na które jest narażony:

- 1) uwzględniając wszystkie istotne dla Banku czynniki ryzyka koncentracji,
- 2) oceniając koncentrację w pozycjach bilansowych i pozabilansowych,

**ADEKWATNOŚĆ KAPITAŁOWA ORAZ INNE INFORMACJE
 PODLEGAJĄCE OGŁASZANIU GRUPY KAPITAŁOWEJ POWSZECHNEJ
 KASY OSZCZĘDNOŚCI BANKU POLSKIEGO SPÓŁKI AKCYJNEJ
 WEDŁUG STANU NA DZIEŃ 31 GRUDNIA 2016 ROKU
 (W MILIONACH ZŁOTYCH)**

- 3) przeprowadzając analizy w przekroju różnych linii biznesowych i jednostek organizacyjnych,
- 4) stosując metody i narzędzia umożliwiające systematyczną identyfikację ryzyka koncentracji,
- 5) uwzględniając ryzyko koncentracji wynikające ze specyfiki produktowej ekspozycji,
- 6) uwzględniając ryzyko koncentracji wynikające z ekspozycji w portfelu bankowym i handlowym oraz ryzyko wynikające z połączenia tych dwóch rodzajów ryzyka,
- 7) biorąc pod uwagę rozwój sytuacji gospodarczej i sytuacji na rynkach finansowych oraz działania ich uczestników, z uwzględnieniem czynników o charakterze systemowym,
- 8) wykorzystując testy warunków skrajnych.

Pomiar ryzyka koncentracji dokonuje się przez badanie łącznego zaangażowania Banku wobec podmiotu lub grupy podmiotów powiązanych oraz zaangażowania w poszczególne grupy portfeli kredytowych.

W pomiarze ryzyka koncentracji na poziomie jednostkowym stosuje się miary ryzyka koncentracji, w szczególności:

- 1) wskaźnik koncentracji,
- 2) wskaźniki oceniające stopień dywersyfikacji (np. wskaźnik Herfindahla Hirschmanna - HHI),
- 3) współczynnik Giniego,
- 4) graficzne miary koncentracji portfela (np. krzywa koncentracji Lorenza).

2.6.3. Kontrola ryzyka koncentracji

Bank kontroluje ryzyko koncentracji na poziomie jednostkowym i skonsolidowanym.

W IV kwartale 2016 roku Bank wprowadził zmiany w procesie zarządzania ryzykiem koncentracji zaangażowań, które stanowią realizację wymogów znowelizowanej Rekomendacji C KNF dotyczącej zarządzania ryzykiem koncentracji.

2.6.4. Monitorowanie ryzyka koncentracji

Grupa Kapitałowa Banku monitoruje ryzyko koncentracji zaangażowań w odniesieniu do:

- 1) zaangażowań wobec pojedynczych klientów oraz grup powiązanych klientów,
- 2) zaangażowań wobec grup klientów lub portfeli kredytowych narażonych na jeden czynnik ryzyka.

Grupa Kapitałowa Banku analizuje ryzyko koncentracji wobec:

- 1) regionów geograficznych,
- 2) walut,
- 3) branż,
- 4) ekspozycji kredytowych zabezpieczonych hipotecznie,
- 5) największych podmiotów,
- 6) największych grup kapitałowych.

Ryzyko koncentracji zaangażowań wobec pojedynczych klientów oraz grup powiązanych klientów monitorowane jest w odniesieniu do limitu koncentracji zaangażowań, gdzie łączna kwota jednostkowego zaangażowania nie może przekraczać 25% skonsolidowanych funduszy własnych.

Tabela 2.12. Zaangażowanie wobec 10 największych klientów*

Grupa Kapitałowa Banku	2016		2015	
	Lp.	Wartość	% Funduszy własnych	Wartość
1	3 200	10,4%	4 107	15,2%
2	2 887	9,4%	2 722	10,0%
3	2 450	7,9%	2 080	7,7%
4	2 371	7,7%	1 910	7,1%
5	2 064	6,7%	1 842	6,8%
6	1 583	5,1%	1 669	6,2%
7	1 571	5,1%	1 594	5,9%
8	1 482	4,8%	1 217	4,5%
9	1 435	4,6%	1 213	4,5%
10	1 081	3,5%	1 008	3,7%
Razem	20 124	65,2%	19 361	71,5%

* Zaangażowanie łączne wobec klientów niebankowych (bilansowe i pozabilansowe) będące podstawą do porównania z limitem koncentracji zaangażowań

Na dzień 31 grudnia 2016 roku oraz na dzień 31 grudnia 2015 roku limity koncentracji nie były przekroczone. Na dzień 31 grudnia 2016 największe zaangażowanie wobec pojedynczego podmiotu wyniosło 10,4% skonsolidowanych funduszy własnych. Wśród 10 największych kredytobiorców Grupy Kapitałowej Banku występują wyłącznie klienci PKO Banku Polskiego SA.

Na dzień 31 grudnia 2016 roku największa koncentracja zaangażowania Grupy Kapitałowej Banku w grupę podmiotów powiązanych w rozumieniu ustawy Prawo bankowe wyniosła 10,2% skonsolidowanych funduszy własnych.

Tabela 2.13. Zaangażowanie wobec 5 największych grup kapitałowych*

Grupa Kapitałowa Banku	2016		2015	
	Lp.	Wartość	% Funduszy własnych	Wartość
1	3 160	10,2%	4 248	15,7%
2	2 468	8,0%	3 289	12,1%
3	2 396	7,8%	2 926	10,8%
4	2 118	6,9%	2 746	10,1%
5	2 091	6,8%	2 046	7,6%
Razem	12 233	39,6%	15 254	56,3%

* Zaangażowanie łączne wobec klientów niebankowych (bilansowe i pozabilansowe) będące podstawą do porównania z limitem koncentracji zaangażowań

Ryzyko koncentracji kredytowej wobec regionów geograficznych monitorowane jest:

- 1) dla instytucji finansowych - według kraju pochodzenia centrali kontrahenta,
- 2) dla pozostałych klientów - według podziału regionalnego jednostek organizacyjnych Banku udzielających kredyty.

W celu dywersyfikacji geograficznej ekspozycji wobec instytucji finansowych w Banku stosowane są limity łącznego zaangażowania wobec poszczególnych krajów.

Na dzień 31 grudnia 2016 roku nie występował istotny poziom koncentracji geograficznej w portfelu kredytowym Grupy Kapitałowej Banku (tabela 2.14).

**ADEKWATNOŚĆ KAPITAŁOWA ORAZ INNE INFORMACJE
 PODLEGAJĄCE OGŁASZANIU GRUPY KAPITAŁOWEJ POWSZECHNEJ
 KASY OSZCZĘDNOŚCI BANKU POLSKIEGO SPÓŁKI AKCYJNEJ
 WEDŁUG STANU NA DZIEŃ 31 GRUDNIA 2016 ROKU
 (W MILIONACH ZŁOTYCH)**

Tabela 2.14. Struktura geograficzna ekspozycji*

Kraj/Region	2016															Razem
	Nr kategorii ekspozycji**															
	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	O	P	Q		
Polska, w tym:	49 085	9 132	525	0	0	0	7 686	52 411	85 594	43 750	6 025	690	0	2 654	14 407	271 959
mazowieckie	0	8	2	0	0	0	2	20 772	13 563	5 889	2 759	0	0	0	0	42 996
kujawsko-pomorskie	0	0	2	0	0	0	0	1 644	7 116	12 998	133	0	0	0	0	21 893
śląskie	0	0	0	0	0	0	0	1 402	8 798	3 168	30	0	0	0	0	13 397
dolnośląskie	0	541	1	0	0	0	0	1 648	7 221	2 901	21	0	0	0	0	12 334
wielkopolskie	0	148	19	0	0	0	0	2 016	6 832	3 284	8	0	0	0	0	12 307
małopolskie	0	0	0	0	0	0	0	113	5 757	2 241	8	0	0	0	0	8 119
pomorskie	0	20	0	0	0	0	0	115	5 296	2 116	5	0	0	0	0	7 552
łódzkie	0	0	0	0	0	0	0	179	5 450	1 345	13	0	0	0	0	6 987
zachodniopomorskie	0	0	0	0	0	0	0	142	3 697	2 372	24	0	0	0	0	6 235
lubelskie	0	75	0	0	0	0	0	879	3 916	1 145	11	0	0	0	0	6 025
warmińsko-mazurskie	0	35	0	0	0	0	0	404	3 608	1 040	5	0	0	0	0	5 091
lubuskie	0	0	0	0	0	0	0	89	3 314	1 171	3	0	0	0	0	4 577
opolskie	0	0	0	0	0	0	0	61	3 024	1 118	5	0	0	0	0	4 208
podlaskie	0	104	62	0	0	0	0	450	2 523	750	53	0	0	0	0	3 944
podkarpackie	0	0	0	0	0	0	0	56	2 921	932	10	0	0	0	0	3 920
świętokrzyskie	0	0	0	0	0	0	0	14	1 812	479	2	0	0	0	0	2 307
inne***	49 085	8 201	437	0	0	0	7 684	22 428	745	800	2 935	690	0	2 654	14 407	110 067
Wielka Brytania	0	0	0	16	0	0	1 162	9	66	46	2	0	0	0	0	1 301
Szwajcaria	0	0	0	0	0	0	915	0	2	7	0	0	0	0	0	924
Luksemburg	0	0	0	186	0	0	323	259	0	1	0	0	0	0	0	768
Norwegia	0	0	0	0	0	0	167	353	6	3	0	0	0	0	0	529
Belgia	0	0	0	0	0	0	410	0	2	3	0	0	0	0	0	415
Austria	0	0	0	0	0	0	316	0	1	0	0	0	0	0	0	317
Liberia	0	0	0	0	0	0	0	281	0	0	0	0	0	0	0	281
Szwecja	0	0	0	0	0	0	0	231	2	3	0	0	0	0	0	236
Niemcy	0	0	0	0	0	0	125	77	9	15	1	0	0	0	0	228
Ukraina	0	0	0	0	0	0	211	0	3	0	9	0	0	0	0	223
Pozostałe	0	0	0	0	0	0	250	314	31	22	2	0	0	0	0	619
łącznie (PKO BP SA)	49 085	9 132	525	202	0	0	11 565	53 936	85 715	43 850	6 040	690	0	2 654	14 407	277 800
Spółki Grupy Kapitałowej Banku	1 804	68	0	0	0	0	7 310	8 395	9 859	5 261	248	0	18	0	1 174	34 135
Korekty i wyłączenia	0	0	0	0	0	0	-10 827	-13 239	-3	-8	44	160	0	-1 775	17	-25 631
Razem	50 889	9 199	525	202	0	0	8 048	49 091	95 571	49 103	6 332	850	18	879	15 597	286 304

* Wartość ekspozycji bilansowych i ekwiwalentu bilansowego zobowiązań i transakcji pozabilansowych nieuwzględnijąca technik ograniczania ryzyka kredytowego.

** Klasyfikacja wg Rozporządzenia CRR

A - Ekspozycje wobec rządów centralnych lub banków centralnych

B - Ekspozycje wobec samorządów regionalnych lub władz lokalnych

C - Ekspozycje wobec podmiotów sektora publicznego

D - Ekspozycje wobec wielostronnych banków rozwoju

E - Ekspozycje wobec organizacji międzynarodowych

F - Ekspozycje wobec instytucji

G - Ekspozycje wobec przedsiębiorstw

H - Ekspozycje detaliczne

I - Ekspozycje zabezpieczone hipotekami na nieruchomościach

J - Ekspozycje, których dotyczy niewykonanie zobowiązania

K - Ekspozycje związane ze szczególnie wysokim ryzykiem

L - Ekspozycje w postaci obligacji zabezpieczonych - nie występują w Banku i w Grupie Kapitałowej Banku

M - Pozycje stanowiące pozycje sekurytyzacyjne - nie występują w Banku i w Grupie Kapitałowej Banku

N - Ekspozycje wobec instytucji i przedsiębiorstw posiadających krótkoterminową ocenę kredytową - nie występują w Banku i w Grupie Kapitałowej Banku

O - Ekspozycje w postaci jednostek uczestnictwa lub udziałów w przedsiębiorstwach zbiorowego inwestowania

P - Ekspozycje kapitałowe

Q - Inne pozycje

*** Ekspozycje zarządzane na poziomie Centrali obejmują m. in.: gotówkę, rzeczowe aktywa trwałe, wartości niematerialne, aktywa wynikające z wyceny papierów wartościowych, papiery wartościowe.

Ryzyko koncentracji kredytowej monitorowane jest również w stosunku do branż gospodarczych wyznaczanych na podstawie klasyfikacji PKD działalności prowadzonej przez klientów instytucjonalnych. W przypadku branż o wyższym poziomie ryzyka, Bank stosuje limity

ograniczające skalę zaangażowania Banku wobec tych branż. Na dzień 31 grudnia 2016 roku nie występował istotny poziom koncentracji kredytowej wobec grup branż (tabela 2.15).

**ADEKWATNOŚĆ KAPITAŁOWA ORAZ INNE INFORMACJE
 PODLEGAJĄCE OGŁASZANIU GRUPY KAPITAŁOWEJ POWSZECHNEJ
 KASY OSZCZĘDNOŚCI BANKU POLSKIEGO SPÓŁKI AKCYJNEJ
 WEDŁUG STANU NA DZIEŃ 31 GRUDNIA 2016 ROKU
 (W MILIONACH ZŁOTYCH)**

Tabela 2.15. Struktura branżowa ekspozycji*

Grupa Kapitałowa Banku	2016															Razem
	Nr klasy ekspozycji**															
Rodzaj klienta/Branża	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	O	P	Q		
Klienci instytucjonalni, w tym:	0	6 305	478	0	0	0	48 888	9 336	1 622	4 025	0	0	0	0	70 653	
Przetwórstwo przemysłowe	0	0	0	0	0	0	2 342	319	78	113	0	0	0	0	2 852	
Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	0	0	0	0	0	0	632	57	7	40	0	0	0	0	736	
Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	0	2	0	0	0	0	4	13	1	0	0	0	0	0	21	
Budownictwo	0	0	0	0	0	0	410	498	48	64	0	0	0	0	1 020	
Administracja publiczna i obrona narodowa, obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	0	0	4	0	0	0	440	40	18	18	0	0	0	0	520	
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	0	0	0	0	0	0	10 090	1 193	198	722	0	0	0	0	12 203	
Pozostałe zaangażowanie	0	6 303	473	0	0	0	34 969	7 215	1 272	3 068	0	0	0	0	53 301	
Banki	0	0	0	48	0	11 565	0	0	0	0	0	0	0	0	11 613	
Rządy	49 085	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	49 085	
Osoby fizyczne	0	0	0	0	0	0	1 634	76 262	42 277	1 939	0	0	0	0	122 112	
Inne***	0	2 827	47	154	0	0	3 414	118	-48	76	690	0	2 654	14 407	24 337	
Łącznie (PKO BP SA)	49 085	9 132	525	202	0	11 565	53 936	85 715	43 850	6 040	690	0	2 654	14 407	277 800	
Spółki Grupy Kapitałowej	1 804	68	0	0	0	7 310	8 395	9 859	5 261	248	0	18	0	1 174	34 135	
Korekty i wyłączenia	0	0	0	0	0	-10 827	-13 239	-3	-8	44	160	0	-1 775	17	-25 631	
Razem	50 889	9 199	525	202	0	8 048	49 091	95 571	49 103	6 332	850	18	879	15 597	286 304	

* Wartość ekspozycji bilansowych i ekwiwalentu bilansowego zobowiązań i transakcji pozabilansowych nieuwzględniająca technik ograniczania ryzyka kredytowego.

** Klasyfikacja wg Rozporządzenia CRR

A - Ekspozycje wobec rządów centralnych lub banków centralnych

B - Ekspozycje wobec samorządów regionalnych lub władz lokalnych

C - Ekspozycje wobec podmiotów sektora publicznego

D - Ekspozycje wobec wielostronnych banków rozwoju

E - Ekspozycje wobec organizacji międzynarodowych

F - Ekspozycje wobec instytucji

G - Ekspozycje wobec przedsiębiorstw

H - Ekspozycje detaliczne

I - Ekspozycje zabezpieczone hipotekami na nieruchomościach

J - Ekspozycje, których dotyczy niewykonanie zobowiązania

K - Ekspozycje związane ze szczególnie wysokim ryzykiem

L - Ekspozycje w postaci obligacji zabezpieczonych - nie występują w Banku i w Grupie Kapitałowej Banku

M - Pozycje stanowiące pozycje sekurytyzacyjne - nie występują w Banku i w Grupie Kapitałowej Banku

N - Ekspozycje wobec instytucji i przedsiębiorstw posiadających krótkoterminową ocenę kredytową - nie występują w Banku i w Grupie Kapitałowej Banku

O - Ekspozycje w postaci jednostek uczestnictwa lub udziałów w przedsiębiorstwach zbiorowego inwestowania

P - Ekspozycje kapitałowe

Q - Inne pozycje

*** Ekspozycje zarządzane na poziomie Centrali obejmują m. in.: papiery wartościowe, inne aktywa.

Tabela 2.16. Struktura branżowa ekspozycji dla MŚP

Grupa Kapitałowa Banku	2016	2015
Rodzaj klienta/branża		
Przetwórstwo przemysłowe	546	552
Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	91	85
Działalność związana z obsługą nieruchomości	19	12
Budownictwo	714	700
Administracja publiczna i obrona narodowa, obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	66	68
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	2 220	2 016
Pozostałe zaangażowanie	14 933	14 564
Łącznie (PKO BP SA)	18 589	17 997
Spółki Grupy Kapitałowej	136	123
Korekty i wyłączenia	0	0
Razem	18 725	18 120

**ADEKWATNOŚĆ KAPITAŁOWA ORAZ INNE INFORMACJE
 PODLEGAJĄCE OGŁASZANIU GRUPY KAPITAŁOWEJ Powszechniej
 KASY OSZCZĘDNOŚCI BANKU POLSKIEGO SPÓŁKI AKCYJNEJ
 WEDŁUG STANU NA DZIEŃ 31 GRUDNIA 2016 ROKU
 (W MILIONACH ZŁOTYCH)**

Tabela 2.17. Struktura ekspozycji* według okresów zapadalności

Grupa Kapitałowa Banku	2016						Spółki Grupy Kapitałowej	Korekty i wyłączenia	Razem
	PKO Bank Polski SA								
Klasa ekspozycji	0 - 1 miesiąc	1 - 3 miesiące	3 - 12 miesięcy	1 - 5 lat	Powyżej 5 lat	Inne**			
Ekspozycje wobec rządów centralnych lub banków centralnych	10 407	-650	0	0	0	39 327	1 804	0	50 889
Ekspozycje wobec samorządów regionalnych lub władz lokalnych	4	2	14	120	239	8 753	68	0	9 199
Ekspozycje wobec podmiotów sektora publicznego	5	0	1	19	43	457	0	0	525
Ekspozycje wobec wielostronnych banków rozwoju	1	0	15	0	32	154	0	0	202
Ekspozycje wobec organizacji międzynarodowych	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ekspozycje wobec instytucji	111	4 278	4 322	1	2 715	137	7 310	-10 827	8 048
Ekspozycje wobec przedsiębiorstw	1 044	801	192	15 576	15 895	20 428	8 395	-13 239	49 091
Ekspozycje detaliczne	5	-184	5	9 890	8 809	67 191	9 859	-3	95 571
Ekspozycje zabezpieczone hipotekami na nieruchomościach	0	-48	0	81	34	43 784	5 261	-8	49 103
Ekspozycje, których dotyczy niewykonanie zobowiązania	24	0	35	1 124	873	3 983	248	44	6 332
Ekspozycje związane ze szczególnie wysokim ryzykiem	0	671	0	0	0	19	0	160	850
Ekspozycje w postaci obligacji zabezpieczonych	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Pozycje stanowiące pozycje sekurytyzacyjne	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ekspozycje wobec instytucji i przedsiębiorstw posiadających krótkoterminową ocenę kredytową	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ekspozycje w postaci jednostek uczestnictwa lub udziałów w przedsiębiorstwach zbiorowego inwestowania	0	0	0	0	0	0	18	0	18
Ekspozycje kapitałowe	0	2 639	0	0	0	15	0	-1 775	879
Inne pozycje	6 048	8 359	0	0	0	0	1 174	17	15 597
Razem	17 649	15 869	4 584	26 810	28 640	184 249	34 135	-25 631	286 304

* Wartość ekspozycji bilansowych i ekwiwalentu bilansowego zobowiązań i transakcji pozabilansowych nieuwzględniająca technik ograniczania ryzyka kredytowego

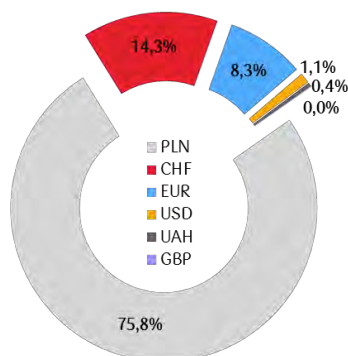
** Obejmuje pozycje nie posiadające określonego terminu zapadalności (np. środki trwałe, akcje)

Znaczącą część ekspozycji Banku, z określonym terminem zapadalności, stanowią ekspozycje o okresie zapadalności przekraczającym 1 rok (59,3%), a w przypadku 30,6% ekspozycji z określonym terminem zapadalności termin ten przekracza 5 lat (tabela 2.17).

Na dzień 31 grudnia 2016 roku udział ekspozycji w walutach wymiennych, innych niż złotych, w całym portfelu Grupy Kapitałowej Banku wyniósł 24,1%, co oznacza spadek w relacji do 31 grudnia 2015 roku o około 1,0 p.p.

Największą część zaangażowania walutowego Grupy Kapitałowej Banku stanowią ekspozycje w CHF i dotyczą one portfela kredytowego Banku. Udział kredytów w CHF stanowił na koniec 2016 roku około 59% portfela walutowego Grupy Kapitałowej Banku. W przypadku spółek Grupy Kapitałowej Banku sytuacja kształtuje się inaczej, tj. w portfelu walutowym Grupy Kapitałowej PKO Leasing SA dominują ekspozycje w EUR, natomiast w Grupie Kapitałowej KREDOBANK SA i w spółce Finansowa Kompania „Prywatne Inwestycje” (tj. podmiotach działających na Ukrainie) dominują kredyty udzielane w USD.

Wykres 2.1. Struktura walutowa portfela kredytowego – Grupa Kapitałowa Banku

2.7. Ryzyko stopy procentowej

2.7.1. Wstęp

Ryzyko stopy procentowej to ryzyko poniesienia straty na pozycjach bilansowych i pozabilansowych Grupy Kapitałowej Banku wrażliwych na zmiany stóp procentowych, w wyniku zmian stóp procentowych na rynku. Bank aktywnie zarządza ryzykiem stopy procentowej wynikającym zarówno z pozycji w portfelu handlowym, jak i z pozycji nienależących do portfela handlowego.

Celem zarządzania ryzykiem stopy procentowej jest ograniczenie ewentualnych strat z tytułu zmian rynkowych stóp procentowych do akceptowalnego poziomu poprzez odpowiednie kształtowanie struktury pozycji bilansowych i pozabilansowych.

2.7.2. Identyfikacja, pomiar i ocena ryzyka stopy procentowej

Identyfikacja ryzyka stopy procentowej polega na identyfikacji aktualnych i potencjalnych jego źródeł oraz na szacowaniu istotności jego potencjalnego wpływu na działalność Banku i Grupy Kapitałowej Banku.

W celu określenia poziomu ryzyka stopy procentowej Bank wykorzystuje miarę wrażliwości dochodu odsetkowego, miarę wrażliwości wartości ekonomicznej, model wartości zagrożonej (VaR) analizy szokowe oraz luki przeszacowań.

Wrażliwość dochodu odsetkowego jest miarą określającą zmianę dochodu odsetkowego wynikającą ze skokowej zmiany stóp procentowych. Miara ta uwzględnia zróżnicowanie terminów przeszacowań poszczególnych pozycji odsetkowych w każdym z wybranych horyzontów czasowych.

Wrażliwość wartości ekonomicznej (Basis Point Value – BPV) definiowana jest jako zmiana wartości godziwej instrumentu finansowego, która wynika z równoległego przesunięcia krzywej dochodowości o jeden punkt bazowy w górę.

Wartość zagrożona (VaR) definiowana jest jako potencjalna wartość straty wynikająca z utrzymywanej struktury pozycji bilansowych i pozabilansowych oraz zmienności stóp procentowych, przy

**ADEKWATNOŚĆ KAPITAŁOWA ORAZ INNE INFORMACJE
 PODLEGAJĄCE OGŁASZANIU GRUPY KAPITAŁOWEJ POWSZECHNEJ
 KASY OSZCZĘDNOŚCI BANKU POLSKIEGO SPÓŁKI AKCYJNEJ
 WEDŁUG STANU NA DZIEŃ 31 GRUDNIA 2016 ROKU
 (W MILIONACH ZŁOTYCH)**

założonym poziomie prawdopodobieństwa i z uwzględnieniem korelacji między czynnikami ryzyka.

VaR dla potrzeb zarządzania ryzykiem rynkowym wyznacza się przy poziomie ufności 99% i 10-dniowym okresie utrzymania pozycji. Do zarządzania ryzykiem stopy procentowej wykorzystuje się między innymi wartość VaR wyznaczoną dla poszczególnych instrumentów finansowych oraz dla portfeli Banku, a także w podziale na rodzaje działalności Banku.

Analizy szokowe (*stress-testy*, *crash-testy*, *odwrócone stress-testy*) służą do oszacowania potencjalnych strat wynikających z utrzymywanej struktury bilansu i pozycji pozabilansowych w przypadku wystąpienia sytuacji na rynku, która nie jest standardowo opisana za pomocą miar statystycznych. W 2016 roku w PKO Banku Polskim SA wprowadzono analizy szokowe w postaci odwróconego *stress-testu* z tytułu ryzyka stopy procentowej.

W Banku stosowane są cztery rodzaje scenariuszy analiz szokowych:

- 1) *stress-testy* hipotetyczne – w których arbitralnie przyjmowane są zmiany stóp procentowych: równoległe przesunięcie krzywych stóp procentowych w poszczególnych walutach o ± 50 p.b., ± 100 p.b., ± 200 p.b., wartości przekraczające 200 p.b. oraz scenariusze wygięcia (nierównoległego przesunięcia typu „*peak*” oraz „*twist*”) krzywych dochodowości,
- 2) *stress-testy* historyczne – w których zmiany stóp procentowych są przyjmowane na podstawie zachowań stóp procentowych w przeszłości, obejmujące: największą historyczną zmianę, wygięcie krzywej dochodowości z uwzględnieniem pozycji na portfelach, największe historyczne nierównoległe przesunięcie krzywych stóp procentowych dla papierów wartościowych oraz instrumentów pochodnych je zabezpieczających,
- 3) *crash-testy* – w których zmiany stóp procentowych przyjmuje się na podstawie zachowania stóp procentowych w przeszłości w taki sposób, aby maksymalizować potencjalną stratę Banku,
- 4) *odwrócone stress-testy* – których celem jest znalezienie takiego scenariusza przesunięcia krzywych dochodowości, którego wyniki odpowiadałyby zadanej zmianie wartości pozycji bilansowych i pozabilansowych Banku.

Luka przeliczeń prezentuje różnicę między wartością bieżącą pozycji aktywnych oraz pasywnych narażonych na ryzyko stopy procentowej, podlegających przeliczeniu w danym przedziale czasowym, przy czym pozycje te ujmowane są w dacie transakcji.

W procesie pomiaru ryzyka stopy procentowej, w odniesieniu do sald kredytów oraz depozytów o nieokreślonym terminie przeliczania,

Bank stosuje podejście oparte na replikowanych profilach ryzyka stopy procentowej z uwzględnieniem niestabilności sald tych produktów (określonej na podstawie ich kształtowania się w przeszłości). Ponadto, Bank cyklicznie monitoruje wpływ przedterminowej spłaty kredytów na miarę ryzyka stopy procentowej.

2.7.3. Kontrola ryzyka stopy procentowej

Kontrola ryzyka stopy procentowej obejmuje ustalanie dostosowanych do skali i złożoności działalności Grupy Kapitałowej Banku limitów i wartości progowych dotyczących ryzyka stopy procentowej, w szczególności strategicznych limitów tolerancji na ryzyko stopy procentowej.

2.7.4. Monitorowanie ryzyka stopy procentowej

W 2016 roku ryzyko stopy procentowej Grupy Kapitałowej Banku było zdeterminowane głównie ryzykiem niedopasowania terminów przeliczania aktywów i zobowiązań.

Na dzień 31 grudnia 2016 roku niedopasowanie terminów przeliczania Grupy Kapitałowej Banku w przypadku złotej stopy procentowej, a także w przypadku stóp procentowych w CHF składało się głównie z niedopasowania Banku. Niedopasowanie terminów przeliczania stóp procentowych dla tych walut, generowane przez pozostałe spółki Grupy Kapitałowej Banku nie wpływało w istotny sposób na ryzyko stopy procentowej całej Grupy Kapitałowej Banku i tym samym nie zmieniało istotnie jej profilu ryzyka. Niedopasowanie terminów przeliczania Grupy Kapitałowej Banku w EUR i USD składało się zarówno z ekspozycji Banku, jak i niedopasowania spółek Grupy Kapitałowej Banku. Niedopasowanie spółek Grupy Kapitałowej Banku w USD zmniejszało niedopasowanie Grupy Kapitałowej Banku w tej walucie w przedziałach od 0 do 3 miesięcy oraz od 5 lat wwyż. W pozostałych przedziałach niedopasowanie spółek Grupy Kapitałowej Banku zwiększało niedopasowanie Grupy Kapitałowej Banku.

W przypadku EUR niedopasowanie spółek Grupy Kapitałowej Banku zwiększało niedopasowanie Grupy Kapitałowej Banku w przedziałach do 1 miesiąca oraz powyżej 5 lat. W pozostałych przedziałach niedopasowanie spółek Grupy Kapitałowej Banku zmniejszało niedopasowanie Grupy Kapitałowej Banku.

Tabele 2.18 – 2.21 przedstawiają luki przeliczania Banku i spółek Grupy Kapitałowej Banku według stanu na dzień 31 grudnia 2016 roku w podziale na waluty.

Tabela 2.18. Luka przeliczania złotowa (w mln PLN)

2016	0-1 miesiąc	1-3 miesiące	3-6 miesiące	6-12 miesiące	1-2 lata	2-5 lat	Powyżej 5 lat	Razem
PKO Bank Polski SA								
Luka okresowa	55 318	18 246	-16 392	-7 802	-12 408	-26 075	5 816	16 703
Luka skumulowana	55 318	73 564	57 172	49 370	36 962	10 886	16 703	-
Spółki Grupy Kapitałowej Banku								
Luka okresowa	2 037	-3 230	54	67	42	64	42	-924
Luka skumulowana	2 037	-1 193	-1 138	-1 072	-1 030	-966	-924	-
Razem - Luka okresowa	57 355	15 016	-16 338	-7 735	-12 366	-26 011	5 859	15 779
Razem - Luka skumulowana	57 355	72 371	56 033	48 298	35 932	9 921	15 779	-

**ADEKWATNOŚĆ KAPITAŁOWA ORAZ INNE INFORMACJE
 PODLEGAJĄCE OGŁASZANIU GRUPY KAPITAŁOWEJ POWSZECHNEJ
 KASY OSZCZĘDNOŚCI BANKU POLSKIEGO SPÓŁKI AKCYJNEJ
 WEDŁUG STANU NA DZIEŃ 31 GRUDNIA 2016 ROKU
 (W MILIONACH ZŁOTYCH)**

Tabela 2.19. Luka przeliczeń USD (w mln USD)

2016	0-1 miesiąc	1-3 miesiące	3-6 miesiące	6-12 miesiące	1-2 lata	2-5 lat	Powyżej 5 lat	Razem
PKO Bank Polski SA								
Luka okresowa	801	-831	-142	92	108	3	-126	-96
Luka skumulowana	801	-30	-172	-80	28	31	-96	-
Spółki Grupy Kapitałowej Banku								
Luka okresowa	-70	2	-17	13	67	5	3	2
Luka skumulowana	-70	-68	-85	-72	-5	-1	2	-
Razem - Luka okresowa	731	-829	-159	105	175	8	-123	-93
Razem - Luka skumulowana	731	-98	-257	-153	22	30	-93	-

Tabela 2.20. Luka przeliczeń EUR (w mln EUR)

2016	0-1 miesiąc	1-3 miesiące	3-6 miesiące	6-12 miesiące	1-2 lata	2-5 lat	powyżej 5 lat	Razem
PKO Bank Polski SA								
Luka okresowa	2 331	-1 186	-614	-118	-138	-843	70	-498
Luka skumulowana	2 331	1 145	531	413	275	-568	-498	-
Spółki Grupy Kapitałowej Banku								
Luka okresowa	310	286	2	2	5	7	0	613
Luka skumulowana	310	596	599	600	606	613	613	-
RAZEM - Luka okresowa	2 641	-899	-611	-117	-133	-836	70	114
RAZEM - Luka skumulowana	2 641	1 741	1 130	1 013	881	44	114	-

Tabela 2.21. Luka przeliczeń CHF (w mln CHF)

2016	0-1 miesiąc	1-3 miesiące	3-6 miesiące	6-12 miesiące	1-2 lata	2-5 lat	powyżej 5 lat	Razem
PKO Bank Polski SA								
Luka okresowa	116	2 962	160	-1 839	2	-325	-677	398
Luka skumulowana	116	3 078	3 237	1 398	1 400	1 075	398	-
Spółki Grupy Kapitałowej Banku								
Luka okresowa	3	0	0	0	0	0	0	3
Luka skumulowana	3	3	3	3	3	3	3	-
RAZEM - Luka okresowa	119	2 962	160	-1 839	2	-325	-677	401
RAZEM - Luka skumulowana	119	3 081	3 240	1 401	1 403	1 078	401	-

**ADEKWATNOŚĆ KAPITAŁOWA ORAZ INNE INFORMACJE
 PODLEGAJĄCE OGŁASZANIU GRUPY KAPITAŁOWEJ POWSZECHNEJ
 KASY OSZCZĘDNOŚCI BANKU POLSKIEGO SPÓŁKI AKCYJNEJ
 WEDŁUG STANU NA DZIEŃ 31 GRUDNIA 2016 ROKU
 (W MILIONACH ZŁOTYCH)**

VaR dla Banku oraz analiza stress-testowa narażenia Grupy Kapitałowej Banku na ryzyko stopy procentowej na dzień 31 grudnia 2016 roku oraz na dzień 31 grudnia 2015 roku zostały przedstawione poniżej.

Tabela 2.22. Wrażliwość aktywów finansowych narażonych na ryzyko stopy procentowej

	2016		2015	
	VaR 10-dniowy	Stress-test ±200 p.b.*	VaR 10-dniowy	Stress-test ±200 p.b.*
PKO Bank Polski SA	269	2 131	272	2 040
Grupa Kapitałowa Banku	-	2 105	-	2 025

*W tabeli zaprezentowano wartość bezwzględną najbardziej niekorzystnego testu warunków skrajnych spośród scenariuszy: przesunięcie krzywych stóp w poszczególnych walutach o 200 p.b. w górę oraz o 200 p.b. w dół.

Na dzień 31 grudnia 2016 roku wartość zagrożona dla stopy procentowej w horyzoncie 10-dniowym (VaR 10-dniowy) wyniosła dla Banku 268,8 mln złotych, co stanowiło około 0,9% funduszy własnych Banku. Na dzień 31 grudnia 2015 roku miara VaR dla Banku wyniosła 271,7 mln złotych, co stanowiło około 1,0% funduszy własnych Banku.

Wyniki testów warunków skrajnych pokazujące zmiany wartości rynkowej wynikające z przesunięcia krzywych dochodowości w podziale na poszczególne waluty zostały przedstawione w Tabeli 2.23.

Tabela 2.23. Wyniki testów warunków skrajnych* - równoległe przesunięcie krzywych stóp procentowych o ± 200 p.b.

Waluta	Bank		Spółki Grupy Kapitałowej Banku		Razem	
	2016	2015	2016	2015	2016	2015
PLN	-1 802	-1 617	-5	-9	-1 807	-1 626
EUR	-138	-195	-8	0	-146	-195
USD	-20	-24	-12	-7	-32	-31
CHF	-181	-199	0	0	-181	-200
GBP	-115	-2	0	0	-115	-2

* Wartości dla głównych walut obcych zostały przedstawione w ekwiwalencie złotowym

Biorąc pod uwagę charakter prowadzonej działalności pozostałych spółek Grupy Kapitałowej Banku generujących istotne ryzyko stopy procentowej oraz specyfikę rynku, na którym działają, Grupa Kapitałowa Banku nie wyznacza skonsolidowanej miary wrażliwości VaR. Spółki te wykorzystują własne miary ryzyka do zarządzania ryzykiem stopy procentowej. Miarę VaR 10-dniowy dla stopy procentowej dla głównych walut stosuje KREDOBANK SA, jej wartość na dzień 31 grudnia 2016 roku wyniosła ok. 8,9 mln złotych, a na dzień 31 grudnia 2015 roku 11,5 mln złotych.

2.7.5. Raportowanie ryzyka stopy procentowej

W Banku opracowywane są raporty dotyczące ryzyka stopy procentowej w trybie dziennym, tygodniowym, miesięcznym oraz kwartalnym, przy czym raporty kwartalne dotyczą także Grupy Kapitałowej Banku. Raporty zawierają informacje o ekspozycji na ryzyko stopy procentowej oraz informacje na temat wykorzystania limitów na to ryzyko. Pomiar narażenia Banku na ryzyko stopy procentowej dokonywany jest w trybie dziennym. Odbiorcami raportów są przede wszystkim: KZAP, KR, Zarząd, Komitet ds. Ryzyka Rady Nadzorczej oraz Rada Nadzorcza.

2.7.6. Działania zarządcze dotyczące ryzyka stopy procentowej

Do głównych narzędzi zarządzania ryzykiem stopy procentowej w Grupie Kapitałowej Banku należą:

- 1) procedury dotyczące zarządzania ryzykiem stopy procentowej,
- 2) limity i wartości progowe na ryzyko stopy procentowej,
- 3) określanie charakterystyk oraz poziomu narażenia poszczególnych produktów na ryzyko stopy procentowej,
- 4) określenie dopuszczalnych typów transakcji opartych na stopie procentowej.

W Grupie Kapitałowej Banku zostały ustanowione limity i wartości progowe na ryzyko stopy procentowej, m.in. na wrażliwość dochodu odsetkowego, na wrażliwość wartości ekonomicznej a także limity i wartości progowe strat oraz limity instrumentów wrażliwych na zmiany stóp procentowych.

Metody zarządzania ryzykiem stopy procentowej w spółkach Grupy Kapitałowej Banku określają przepisy wewnętrzne, wprowadzane przez spółki, dla których ryzyko stopy procentowej jest istotne. Przepisy te opracowywane są po zasięgnięciu opinii Banku i z uwzględnieniem rekomendacji kierowanych do spółek przez Bank.

2.8. Ryzyko walutowe

2.8.1. Wstęp

Ryzyko walutowe to ryzyko poniesienia straty z tytułu zmian kursów walutowych, generowane przez utrzymywanie otwartych pozycji w poszczególnych walutach.

Celem zarządzania ryzykiem walutowym jest ograniczanie ewentualnych strat z tytułu zmian kursów walut do akceptowalnego poziomu poprzez odpowiednie kształtowanie struktury walutowej pozycji bilansowych oraz pozabilansowych.

2.8.2. Identyfikacja, pomiar i ocena ryzyka walutowego

Identyfikacja ryzyka walutowego polega na identyfikacji aktualnych i potencjalnych jego źródeł oraz na szacowaniu istotności jego potencjalnego wpływu na działalność Banku i Grupy Kapitałowej Banku.

W celu określenia poziomu ryzyka walutowego Bank wykorzystuje model wartości zagrożonej (VaR) oraz analizy szokowe.

Analizy szokowe (stress-testy, crash-testy, odwrócone stress-testy) dla ryzyka walutowego służą do oszacowania potencjalnej straty z zajętych pozycji walutowych w przypadku wystąpienia nadzwyczajnej sytuacji na rynku walutowym, która nie jest standardowo opisana za pomocą miar statystycznych. W 2016 roku w PKO Banku Polskim SA wprowadzono analizy szokowe w postaci odwróconego stress-testu z tytułu ryzyka walutowego.

W Banku przeprowadzane są analizy stress-testowe, analizy crash-testowe oraz analizy odwróconych stress-testów z wykorzystaniem następujących scenariuszy zmian kursów walutowych:

- 1) scenariusze hipotetyczne – w których przyjmuje się hipotetyczną aprecjację lub deprecjację kursów walutowych (20-procentową oraz 50-procentową),
- 2) scenariusze historyczne – scenariusze zachowań kursów walutowych zaobserwowane w przeszłości,
- 3) odwrócone stress-testy - badające potencjalne zmiany kursów walutowych skutkujące stratą Banku na określonym poziomie funduszy własnych Banku.

2.8.3. Kontrola ryzyka walutowego

Głównym narzędziem kontrolowania ryzyka walutowego zarówno na poziomie Banku jak i Grupy Kapitałowej Banku są ustalone strategiczne limity tolerancji na ryzyko walutowe oraz limity określające dopuszczalne narażenie poszczególnych portfeli Banku na ryzyko walutowe.

W Grupie Kapitałowej Banku zostały ustanowione limity i wartości progowe na ryzyko walutowe m.in. na: pozycje walutowe, wartość zagrożoną obliczaną w horyzoncie 10-dniowym oraz stratę na rynku walutowym.

2.8.4. Monitorowanie ryzyka walutowego

W 2016 roku ryzyko walutowe Grupy Kapitałowej Banku kształtowało się na niskim poziomie, gdyż Bank, co do zasady, prowadzi politykę domykania pozycji w walutach głównych, tj. EUR, USD, CHF i GBP. VaR 10-dniowy dla pozycji walutowej Banku na dzień 31 grudnia 2016 roku wyniósł 9,5 mln złotych, co stanowiło około 0,03% funduszy własnych Banku. VaR i analiza testów warunków skrajnych aktywów finansowych Banku oraz Grupy Kapitałowej Banku (łącznie dla wszystkich walut) narażonych na ryzyko walutowe na dzień 31 grudnia 2016 roku oraz na dzień 31 grudnia 2015 roku przedstawiały się następująco:

Tabela 2.24. Wrażliwość aktywów finansowych narażonych na ryzyko walutowe

	2016		2015	
	VaR 10-dniowy	Stress-test $\pm 20\%^*$	VaR 10-dniowy	Stress-test $\pm 20\%^*$
PKO Bank Polski SA	9	78	25	62
Grupa Kapitałowa Banku	-	25	-	49

* W tabeli zaprezentowano wartość bezwzględna najbardziej niekorzystnego testu warunków skrajnych spośród scenariuszy: aprecjacja PLN o 20% oraz deprecjacja PLN o 20%.

Podobnie jak w przypadku ryzyka stopy procentowej, biorąc pod uwagę charakter prowadzonej działalności pozostałych spółek Grupy Kapitałowej Banku generujących istotne ryzyko walutowe oraz specyfikę rynku, na którym działają, Bank nie wyznacza skonsolidowanej miary wrażliwości VaR. Spółki te wykorzystują własne miary ryzyka do zarządzania ryzykiem walutowym. Miarę VaR 10-dniowy stosuje KREDOBANK SA, jej wartość na dzień 31 grudnia 2016 roku wyniosła ok. 0,35 mln złotych, a na dzień 31 grudnia 2015 roku ok. 4,8 mln złotych.

2.8.5. Raportowanie ryzyka walutowego

W Banku opracowywane są raporty dotyczące ryzyka walutowego w trybie dziennym, tygodniowym, miesięcznym oraz kwartalnym, przy czym raporty kwartalne dotyczą także Grupy Kapitałowej Banku. Raporty zawierają informacje o ekspozycji na ryzyko walutowe oraz informacje na temat wykorzystania limitów na to ryzyko. Odbiorcami raportów są przede wszystkim: KZAP, KR, Zarząd, Komitet ds. Ryzyka Rady Nadzorczej oraz Rada Nadzorcza.

2.8.6. Działania zarządcze dotyczące ryzyka walutowego

Głównymi narzędziami zarządzania ryzykiem walutowym w Grupie Kapitałowej Banku są:

- 1) procedury dotyczące zarządzania ryzykiem walutowym,
- 2) limity i wartości progowe na ryzyko walutowe,

- 3) określenie dopuszczalnych typów transakcji walutowych oraz stosowanych w tych transakcjach kursów walutowych.

Metody zarządzania ryzykiem walutowym w spółkach Grupy Kapitałowej Banku określają przepisy wewnętrzne wprowadzane przez spółki, dla których ryzyko walutowe jest istotne. Przepisy te opracowywane są po zasięgnięciu opinii Banku i z uwzględnieniem rekomendacji kierowanych do spółek przez Bank.

2.9. Ryzyko płynności, w tym ryzyko finansowania

2.9.1. Wstęp

Ryzyko płynności to ryzyko braku możliwości terminowego wywiązania się ze zobowiązań w wyniku braku płynnych środków. Sytuacja braku płynności może wynikać z niewłaściwej struktury bilansu, niedopasowania przepływów pieniężnych, nieotrzymania płatności od kontrahentów, nagłego wycofania środków przez klientów lub innych wydarzeń na rynku.

Celem zarządzania ryzykiem płynności jest zapewnienie poprzez odpowiednie kształtowanie struktury bilansu oraz zobowiązań pozabilansowych, niezbędnej wysokości środków finansowych koniecznych do wywiązywania się z bieżących i przyszłych (również potencjalnych) zobowiązań z uwzględnieniem charakteru prowadzonej działalności oraz potrzeb mogących się pojawić w wyniku zmian otoczenia rynkowego.

W ramach zarządzania ryzykiem płynności Bank zarządza również:

- 1) ryzykiem finansowania, które uwzględnia ryzyko utraty posiadanych źródeł finansowania oraz braku możliwości odnowienia wymagalnych środków finansowania lub utraty dostępu do nowych źródeł finansowania,
- 2) ryzykiem płynności produktu, w celu oszacowania którego, określa koszt upłynienia płynnych papierów wartościowych.

Bank monitoruje poziom ryzyka płynności w Grupie Kapitałowej Banku. Funkcje skarbowe oraz zarządzania ryzykiem płynności są scentralizowane w ramach poszczególnych spółek Grupy Kapitałowej Banku. Wewnętrzny transfer płynności w ramach Grupy Kapitałowej Banku ograniczany jest do poziomu zgłaszanego zapotrzebowania na finansowanie oraz limitów przyznaných spółkom.

Grupa Kapitałowa Banku, posiada różnego rodzaju długoterminowe źródła zewnętrznego finansowania, w ramach których należy wymienić kredyty pozyskane od międzynarodowych instytucji finansowych, emisje obligacji w ramach Programu Emisji Obligacji Własnych PKO Banku Polskiego SA na rynku krajowym, emisje obligacji na rynku zagranicznym za pośrednictwem PKO Finance AB w ramach programu Euro Medium Term Notes (EMTN) oraz emisje listów zastawnych przez PKO Bank Hipoteczny SA.

2.9.2. Identyfikacja pomiar i ocena ryzyka płynności

Identyfikacja ryzyka płynności polega na identyfikacji aktualnych i potencjalnych jego źródeł oraz na szacowaniu istotności jego potencjalnego wpływu na działalność Banku i Grupy Kapitałowej Banku.

Podstawą polityki Grupy Kapitałowej Banku w zakresie płynności jest utrzymywanie odpowiedniego poziomu nadwyżki płynności poprzez wzrost portfela płynnych papierów wartościowych oraz stabilnych źródeł finansowania (w szczególności stabilnej bazy depozytowej). W ramach zarządzania ryzykiem płynności wykorzystuje się również instrumenty rynku pieniężnego, w tym operacje otwartego rynku NBP.

**ADEKWATNOŚĆ KAPITAŁOWA ORAZ INNE INFORMACJE
PODLEGAJĄCE OGŁASZANIU GRUPY KAPITAŁOWEJ POWSZECHNEJ
KASY OSZCZĘDNOŚCI BANKU POLSKIEGO SPÓŁKI AKCYJNEJ
WEDŁUG STANU NA DZIEŃ 31 GRUDNIA 2016 ROKU
(W MILIONACH ZŁOTYCH)**

W Grupie Kapitałowej Banku wykorzystywane są m.in. następujące miary ryzyka płynności:

- 1) kontraktowa luka płynności – zestawienie wszystkich pozycji bilansu ze względu na ich umowy termin zapadalności i wymagalności,
- 2) urealniona luka płynności – zestawienie poszczególnych kategorii bilansu ze względu na ich urealniony termin zapadalności lub wymagalności,
- 3) rezerwa płynności – różnica pomiędzy najbardziej płynnymi aktywami, a oczekiwanymi i potencjalnymi zobowiązaniami, które stają się wymagalne w danym okresie,
- 4) nadwyżka płynności – miara określająca zdolność Banku do utrzymania płynności, w każdym dniu w trakcie okresu zwanego „horyzontem przeżycia”, w warunkach skrajnych, uwzględniających scenariusze o różnym stopniu dotkliwości i prawdopodobieństwa,
- 5) wskaźnik relacji stabilnych środków finansowania do aktywów niepłynnych – relacja stanu stabilnej bazy depozytowej, funduszy własnych oraz stabilnych rynkowych źródeł finansowania do kredytów, aktywów trwałych oraz niepłynnych papierów wartościowych,
- 6) miary stabilności portfela depozytów i kredytów,
- 7) wskaźniki wczesnego ostrzegania – monitorowanie ich poziomu ma na celu wczesne wykrycie niekorzystnych zjawisk mogących mieć negatywny na sytuację płynnościową Banku lub sektora finansowego,
- 8) testy warunków skrajnych (*stress-testy* płynności).

Podstawowym celem przeprowadzania testów warunków skrajnych (*stress-testu*) w ramach zarządzania ryzykiem płynności jest zidentyfikowanie i określenie czynników stanowiących największe zagrożenie prowadzące do ograniczenia płynności Banku oraz ich wpływu na płynność Banku, gdyby doszło do ich materializacji.

W Banku w pomiarze ryzyka płynności wykorzystywane są następujące rodzaje scenariuszy:

- 1) scenariusz horyzontu przeżycia Banku w warunkach skrajnych,
- 2) scenariusze masowego wycofywania depozytów przez klientów niefinansowych,
- 3) scenariusze wrażliwości wpływów i wypływów na zmianę warunków rynkowych,
- 4) scenariusze oddziaływania skrajnych warunków rynkowych na oczekiwane straty na portfelu kredytów mieszkaniowych,
- 5) scenariusze prognozowanego ryzyka płynności w warunkach szokowych,
- 6) *stress-testy* odwrócone.

Wyniki testów warunków skrajnych wykorzystywane są w szczególności w:

- 1) monitorowaniu ekspozycji Banku na ryzyko płynności w warunkach skrajnych,
- 2) procesie ustalania limitów i wartości progowych nałożonych na miary ryzyka płynności,
- 3) kontrolowaniu utrzymania nadwyżki płynności, w każdym dniu w trakcie okresu zwanego „horyzontem przeżycia”,
- 4) procesie planowania finansowego w Banku,
- 5) określaniu symptomów uruchamiających płynnościowy plan awaryjny Banku.

2.9.3. Kontrola ryzyka płynności

Kontrola ryzyka płynności obejmuje ustalenie dostosowanych do skali oraz złożoności Banku i Grupy Kapitałowej Banku, limitów strategicznych tolerancji na ryzyko płynności, limitów i wartości progowych określających akceptowalny poziom narażenia podmiotów Grupy Kapitałowej Banku na ryzyko płynności krótko-, średnio- i długoterminowej.

2.9.4. Monitorowanie ryzyka płynności

Prezentowane poniżej urealnione luki płynności zawierają zestawienie zapadających aktywów i wymagalnych zobowiązań oraz dodatkowo zostały urealnione w zakresie niektórych pozycji bilansowych w celu właściwego zobrazowania pozycji płynnościowej Banku i spółek Grupy Kapitałowej Banku.

Najważniejsze urealnienia dotyczą:

- 1) osadu depozytów (z wyłączeniem rynku międzybankowego) i ich wymagalności – depozyty klientów (rachunki bieżące, konta oszczędnościowe oraz depozyty terminowe) zostały zakwalifikowane do odpowiednich przedziałów czasowych uwzględniając ich stabilność (utrzymywanie się odpowiedniego poziomu salda lub odnawialność po terminie wymagalności),
- 2) osadu kredytów w rachunkach bieżących podmiotów niefinansowych i ich zapadalności – kredyty w rachunku bieżącym zostały zakwalifikowane do odpowiednich przedziałów czasowych uwzględniających odnawialność tych kredytów,
- 3) płynnych papierów wartościowych i ich terminu zapadalności – płynne papiery wartościowe zostały zakwalifikowane do przedziału do 7 dni zgodnie z możliwym terminem ich upłynnienia (zastawu, sprzedaży).

Poniższa tabela prezentuje dane dotyczące luki okresowej oraz skumulowanej luki okresowej Banku i spółek Grupy Kapitałowej Banku, według stanu na dzień 31 grudnia 2016 roku oraz na dzień 31 grudnia 2015 roku.

**ADEKWATNOŚĆ KAPITAŁOWA ORAZ INNE INFORMACJE
 PODLEGAJĄCE OGŁASZANIU GRUPY KAPITAŁOWEJ POWSZECHNEJ
 KASY OSZCZĘDNOŚCI BANKU POLSKIEGO SPÓŁKI AKCYJNEJ
 WEDŁUG STANU NA DZIEŃ 31 GRUDNIA 2016 ROKU
 (W MILIONACH ZŁOTYCH)**

Tabela 2.25. Urealniona luka płynności* - aktywa i zobowiązania

2016	a'vista	0-1 miesiąc	1-3 miesiące	3-6 miesiący	6-12 miesiący	1-2 lata	2-5 lat	powyżej 5 lat
PKO Bank Polski SA								
Luka okresowa	12 018	20 185	641	-223	8 593	9 101	23 850	-74 165
Luka skumulowana	12 018	32 203	32 844	32 621	41 214	50 316	74 165	-
Spółki Grupy Kapitałowej Banku								
Luka okresowa	-98	-162	-153	285	-2 596	1 800	1 089	-165
Luka skumulowana	-98	-260	-413	-128	-2 724	-924	165	-
Razem - Luka okresowa	11 920	20 023	488	62	5 997	10 901	24 939	-74 330
Razem - Luka skumulowana	11 920	31 943	32 430	32 493	38 490	49 391	74 330	0

2015	a'vista	0-1 miesiąc	1-3 miesiące	3-6 miesiący	6-12 miesiący	1-2 lata	2-5 lat	powyżej 5 lat
PKO Bank Polski SA								
Luka okresowa	14 039	16 783	53	3 643	8 518	7 597	11 794	-62 428
Luka skumulowana	14 039	30 822	30 875	34 518	43 037	50 634	62 428	-
Spółki Grupy Kapitałowej Banku								
Luka okresowa	-149	299	-384	-50	-539	542	749	-469
Luka skumulowana	-149	151	-233	-283	-823	-280	469	-
Razem - Luka okresowa	13 890	17 083	-331	3 593	7 979	8 140	12 543	-62 897
Razem - Luka skumulowana	13 890	30 973	30 642	34 235	42 214	50 354	62 897	0

* Wyznaczona jako suma urealnionej luki płynności PKO Banku Polskiego SA i kontraktowych luk płynności pozostałych spółek Grupy Kapitałowej Banku

We wszystkich przedziałach urealniona skumulowana luka płynności Grupy Kapitałowej Banku wykazywała wartości dodatnie. Oznacza to skumulowaną nadwyżkę zapadających aktywów nad wymagalnymi zobowiązaniami.

Tabela 2.26 przedstawia dane dotyczące kontraktowej pozabilansowej luki płynności instrumentów pochodnych Grupy Kapitałowej Banku.

Tabela 2.26. Kontraktowa pozabilansowa luka płynności instrumentów pochodnych

Grupa Kapitałowa Banku									
2016	0-1 miesiąc	1-3 miesiące	3-6 miesiący	6-12 miesiący	1-2 lata	2-5 lat	powyżej 5 lat	Razem	
Razem - Luka okresowa	-141	83	-110	-102	325	-82	448	421	
Razem - Luka skumulowana	-141	-58	-168	-270	55	-27	421	-	

Grupa Kapitałowa Banku									
2015	0-1 miesiąc	1-3 miesiące	3-6 miesiący	6-12 miesiący	1-2 lata	2-5 lat	powyżej 5 lat	Razem	
Razem - Luka okresowa	28	241	123	133	252	109	287	1 174	
Razem - Luka skumulowana	28	269	392	525	777	887	1 174	-	

Poniższa tabela przedstawia rezerwę płynności i nadwyżkę płynności Banku na dzień 31 grudnia 2016 roku oraz na dzień 31 grudnia 2015 roku:

Tabela 2.27. Rezerwa płynności do 1 miesiąca i nadwyżka płynności

PKO Bank Polski SA		
Miara wrażliwości	2016	2015
Rezerwa płynności do 1 miesiąca	31 204	30 186
Nadwyżka płynności w horyzoncie do 30 dni	13 022	14 512

Bank utrzymuje wysoki, bezpieczny poziom nieobciążonych, wysokiej jakości aktywów płynnych, które stanowią zabezpieczenie na wypadek zrealizowania się scenariuszy skrajnych płynności (nadwyżka płynności). Do aktywów łatwo zbywalnych zaliczane są: gotówka (pomniejszona o minimalny stan utrzymywany w bankomatach i oddziałach Banku), środki na rachunkachostro (z wyłączeniem średniego poziomu rezerwy obowiązkowej), lokaty międzybankowe ułożone w innych bankach oraz płynne papiery wartościowe.

Tabela 2.28. Pozycje nadwyżki płynności (w mln PLN)

PKO Bank Polski SA	
Gotówka	3 974
Rachunkiostro i lokaty	3 435
Bony i obligacje skarbowe	25 172
Bony pieniężne	8 999
Inne płynne papiery wartościowe	2 298

**ADEKWATNOŚĆ KAPITAŁOWA ORAZ INNE INFORMACJE
 PODLEGAJĄCE OGŁASZANIU GRUPY KAPITAŁOWEJ POWSZECHNEJ
 KASY OSZCZĘDNOŚCI BANKU POLSKIEGO SPÓŁKI AKCYJNEJ
 WEDŁUG STANU NA DZIEŃ 31 GRUDNIA 2016 ROKU
 (W MILIONACH ZŁOTYCH)**

Poniższa tabela przedstawia nadzorcze miary płynności Banku na dzień 31 grudnia 2016 roku oraz na dzień 31 grudnia 2015 roku:

Tabela 2.29. Nadzorcze miary płynności

PKO Bank Polski SA		
Miara	31.12.2016	31.12.2015
M1	24 464	18 907
M2	1,89	1,65
M3	11,63	9,87
M4	1,19	1,15

Grupa Kapitałowa Banku		
Miara	31.12.2016	31.12.2015
LCR	136,3%	131,5%

W okresie od 31 grudnia 2015 roku do 31 grudnia 2016 roku wartości wskaźników miar nadzorczych utrzymywały się powyżej limitów nadzorczych.

Struktura źródeł finansowania Banku została opisana w rocznym Sprawozdaniu finansowym Banku za rok zakończony dnia 31 grudnia 2016 roku opublikowanym dnia 6 marca 2017 roku (w nocie 6.1 „Struktura źródeł finansowych”).

2.9.5. Raportowanie ryzyka płynności

W Banku opracowywane są raporty dotyczące ryzyka płynności w trybie dziennym, tygodniowym, miesięcznym oraz kwartalnym, przy czym raporty kwartalne dotyczą także Grupy Kapitałowej Banku. Raporty zawierają informacje o ekspozycji na ryzyko płynności oraz informacje na temat wykorzystania limitów na to ryzyko. Odbiorcami raportów są przede wszystkim: KZAP, KR, Zarząd, Komitet ds. Ryzyka Rady Nadzorczej oraz Rada Nadzorcza.

2.9.6. Działania zarządcze dotyczące ryzyka płynności

Głównymi narzędziami zarządzania ryzykiem płynności w Grupie Kapitałowej Banku są:

- 1) procedury dotyczące zarządzania ryzykiem płynności, w tym w szczególności plany awaryjne,
- 2) limity i wartości progowe ograniczające ryzyko płynności,
- 3) transakcje depozytowe, lokacyjne, pochodne, w tym walutowe transakcje strukturalne, oraz transakcje kupna i sprzedaży papierów wartościowych,
- 4) transakcje zapewniające długoterminowe finansowanie działalności kredytowej.

Metody zarządzania ryzykiem płynności w spółkach Grupy Kapitałowej Banku określają przepisy wewnętrzne, wprowadzane przez spółki, dla których ryzyko płynności jest istotne.

Przepisy te opracowywane są po zasięgnięciu opinii Banku i z uwzględnieniem rekomendacji kierowanych do spółek przez Bank.

2.10. Ryzyko cen kapitałowych papierów wartościowych, ryzyko cen towarów oraz inne ryzyka cenowe

2.10.1. Wstęp

Ryzyko cen kapitałowych papierów wartościowych jest określane jako ryzyko poniesienia straty z tytułu zmian cen kapitałowych papierów wartościowych na rynku publicznym lub indeksów giełdowych, generowane przez utrzymywanie otwartych pozycji w instrumentach wrażliwych na zmiany tych parametrów rynkowych.

Ryzyko cen kapitałowych papierów wartościowych powstaje w wyniku operacji przeprowadzanych w ramach działalności handlowej (Dom Maklerski PKO Banku Polskiego SA), działalności inwestycyjnej oraz w wyniku pozostałych operacji w ramach działalności bankowej generujących pozycję w kapitałowych papierach wartościowych.

Celem zarządzania ryzykiem cen kapitałowych papierów wartościowych jest ograniczenie do akceptowalnego poziomu ewentualnych strat z tytułu zmian cen kapitałowych papierów wartościowych na rynku publicznym lub indeksów giełdowych, poprzez optymalizowanie zajmowanych pozycji w instrumentach wrażliwych na zmiany tych parametrów rynkowych.

Ryzyko cen towarów jest określane jako ryzyko poniesienia straty z tytułu zmian cen towarów, generowane przez utrzymywanie otwartych pozycji w poszczególnych towarach.

Celem zarządzania ryzykiem cen towarów jest ograniczanie ewentualnych strat z tytułu zmian cen towarów do akceptowalnego poziomu poprzez kształtowanie struktury bilansowych oraz pozabilansowych pozycji towarowych.

2.10.2. Identyfikacja, pomiar i ocena ryzyka cen kapitałowych papierów wartościowych, ryzyka cen towarów oraz innych ryzyk cenowych

Identyfikacja ryzyka cen kapitałowych papierów wartościowych polega na identyfikacji aktualnych i potencjalnych jego źródeł oraz na szacowaniu istotności jego potencjalnego wpływu na działalność Banku i Grupy Kapitałowej Banku.

Wpływ ryzyka cen kapitałowych papierów wartościowych oraz innych ryzyk cenowych na sytuację finansową Banku został określony jako nieistotny. Pozycje zajęte w kapitałowych papierach wartościowych oraz instrumentach indeksowych są ograniczane i nie przewidywane jest ich istotnego zwiększenia.

Ekspozycje kapitałowe w portfelu bankowym Grupy Kapitałowej Banku ze względu na rodzaj zaangażowania oraz na cel nabycia dzielą się na następujące grupy:

- 1) zaangażowania Banku w podmioty zależne nieobjęte konsolidacją ostrożnościową – w grupie tej znajdują się spółki, które uzupełniają podstawową ofertę Banku w zakresie usług ubezpieczeniowych oraz zamknięte fundusze inwestycyjne utworzone w celu optymalizacji działań zarządczych i sprzedażowych w zakresie nadzorowanych aktywów,
- 2) zaangażowania Banku w spółki finansowe i infrastruktury rynku finansowego – inwestycje w spółki stanowiące wspólne przedsięwzięcia, stowarzyszone oraz z mniejszościowym udziałem Banku w kapitale tych spółek świadczące usługi finansowe lub przyczyniające się do rozwoju rynków finansowych,
- 3) zaangażowanie Banku w fundusz *The 2020 European Fund for Energy, Climate Change and Infrastructure* utworzony w celu realizacji projektów inwestycyjnych dotyczących infrastruktury w Polsce i innych krajach Unii Europejskiej,
- 4) pozostałe zaangażowania kapitałowe – inwestycje Banku i inwestycje spółek zależnych objętych konsolidacją ostrożnościową w większości przeznaczone do sprzedaży; w grupie tej znajdują się m.in. podmioty zależne Banku przeznaczone do sprzedaży do NEPTUN – fizan lub spółki zależnej od tego funduszu, aktywa nabyte w ramach restrukturyzacji wiarytelności kredytowych oraz przejęte na własność przedmioty zabezpieczenia,
- 5) jednostki uczestnictwa w funduszach inwestycyjnych – inwestycje spółki PKO Towarzystwo Funduszy Inwestycyjnych SA (PKO TFI SA) w jednostki uczestnictwa zarządzanych przez siebie nowych funduszy inwestycyjnych; aktywa nabywane są

**ADEKWATNOŚĆ KAPITAŁOWA ORAZ INNE INFORMACJE
 PODLEGAJĄCE OGŁASZANIU GRUPY KAPITAŁOWEJ POWSZECHNEJ
 KASY OSZCZĘDNOŚCI BANKU POLSKIEGO SPÓŁKI AKCYJNEJ
 WEDŁUG STANU NA DZIEŃ 31 GRUDNIA 2016 ROKU
 (W MILIONACH ZŁOTYCH)**

celem zapewnienia środków wymaganych do powstania funduszu.

Tabela 2.30. Ekspozycje kapitałowe – portfel bankowy

	Grupa Kapitałowa Banku			
	2016		2015	
	Wartość bilansowa	Wartość godziwa*	Wartość bilansowa	Wartość godziwa*
Łącznie	1 732	1 727	1 734	1 753
Inwestycje wyceniane metodą praw własności**	947	942	958	977
w tym: akcje dopuszczone do obrotu na rynku regulowanym	26	20	24	26
Udziały w innych podmiotach***	326	326	174	174
Kapitałowe papiery wartościowe	142	143	389	389
Akcje dopuszczone do obrotu na rynku regulowanym	34	34	57	57
Akcje niedopuszczone do obrotu na rynku regulowanym****	108	109	332	332
Jednostki uczestnictwa w funduszach inwestycyjnych spółki PKO TFI SA	18	18	16	16
Tytuły uczestnictwa w instytucjach wspólnego inwestowania PKO Banku Polskiego SA*****	298	298	197	197

* Szacowana wartość godziwa, dla akcji dopuszczonych do obrotu na rynku regulowanym - wartość rynkowa

** W pozycji tej wykazane są zaangażowania kapitałowe w podmioty zależne nieobjęte konsolidacją ostrożnościową, wspólne przedsięwzięcia oraz podmioty stowarzyszone

*** W pozycji tej wykazane są także zaangażowania kapitałowe w spółki ujmowane w pozycji aktywa trwałe przeznaczone do sprzedaży

**** W pozycji tej są również wykazywane akcje niedopuszczone do obrotu na rynku regulowanym spółek publicznych

***** W pozycji tej wykazywane są tytuły uczestnictwa w podmiotach innych niż podmioty zależne Banku; podmioty zależne wykazane są w pozycji „Inwestycje wyceniane metodą praw własności”

2.10.3. Kontrola ryzyka cen kapitałowych papierów wartościowych, ryzyka cen towarów oraz innych ryzyk cenowych

Kontrola ryzyka cen kapitałowych papierów wartościowych obejmuje ustalanie dostosowanych do skali i złożoności działalności Banku oraz Grupy Kapitałowej Banku limitów i wartości progowych dotyczących ryzyka kapitałowych papierów wartościowych.

Kontrola ryzyka cen towarów obejmuje ustalanie dostosowanych do skali i złożoności działalności Banku i Grupy Kapitałowej Banku limitów i wartości progowych nałożonych na to ryzyko.

2.10.4. Monitorowanie ryzyka cen kapitałowych papierów wartościowych, ryzyka cen towarów oraz innych ryzyk cenowych

Akcje i udziały w innych podmiotach podlegają okresowej wycenie.

Inwestycje w podmioty zależne nieobjęte konsolidacją ostrożnościową, spółki stanowiące wspólne przedsięwzięcia i stowarzyszone wyceniane są metodą praw własności z wyjątkiem sytuacji, gdy wykazywane są w pozycji aktywa trwałe przeznaczone do sprzedaży.

Jednocześnie na koniec okresu sprawozdawczego oceniane jest istnienie przesłanek, które wskazują, czy wystąpiła utrata wartości inwestycji w podmioty zależne nieobjęte konsolidacją ostrożnościową, spółki stanowiące wspólne przedsięwzięcia i stowarzyszone. W przypadku istnienia takiej przesłanki dokonywane jest oszacowanie wartości użytkowej inwestycji lub wartości godziwej pomniejszonej o koszty sprzedaży, w zależności od tego, która z nich jest wyższa (test na utratę wartości). Prognoza wartości użytkowej

jest szacowana metodą zdyskontowanych przepływów pieniężnych przy założeniu dalszego posiadania akcji lub udziałów. Prognozy dotyczące przepływów pieniężnych są opracowane na podstawie planów finansowych podmiotów z wykorzystaniem stopy dyskontowej ustalonej dla zaangażowań kapitałowych Banku lub dostosowanej do specyfiki działalności poszczególnych spółek.

Testy na utratę wartości dodatkowo przeprowadzane są na koniec każdego roku bez względu na występowanie przesłanek wskazujących na utratę wartości tych inwestycji.

Inwestycje w podmioty zależne nieobjęte konsolidacją ostrożnościową, spółki stanowiące wspólne przedsięwzięcia i stowarzyszone wykazywane jako aktywa trwałe przeznaczone do sprzedaży wyceniane są w wartości bilansowej albo w wartości godziwej pomniejszonej o koszty sprzedaży – w zależności, która z tych wartości jest niższa.

Akcje i udziały w pozostałych spółkach wyceniane są:

- 1) według wartości godziwej ustalonej według wartości rynkowej dla spółek, dla których istnieje aktywny rynek lub według wartości ustalonej na podstawie wyceny zewnętrznej lub na podstawie otrzymanej oferty kupna – dla spółek, dla których nie istnieje aktywny rynek,
- 2) według ceny nabycia pomniejszonej o odpis z tytułu utraty wartości – dla akcji i udziałów, dla których nie ma możliwości wiarygodnego ustalenia wartości godziwej.

Skutki zmiany wartości godziwej akcji i udziałów odnosi się na kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny, z wyjątkiem odpisów z tytułu utraty wartości, które ujmowane są w rachunku zysków i strat.

Jednostki uczestnictwa w funduszach inwestycyjnych oraz tytuły uczestnictwa w instytucjach wspólnego inwestowania wyceniane są według wartości godziwej ze skutkiem odnoszonym na kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny.

W 2016 roku Grupa Kapitałowa Banku (według konsolidacji ostrożnościowej) zrealizowała skumulowany zysk brutto ze sprzedaży papierów wartościowych stanowiących ekspozycje kapitałowe portfela bankowego w wysokości 418,4 mln złotych. W wartości tej 417,6 mln złotych stanowił wynik rozpoznany w rachunku zysków i strat z tyt. rozliczenia udziału PKO Banku Polskiego SA w transakcji przejęcia Visa Europe Limited przez Visa Inc. Całkowita wartość niezrealizowanych zysków brutto Grupy Kapitałowej Banku z aktualizacji wyceny ekspozycji kapitałowych portfela bankowego (w tym wykazanych w kapitale z aktualizacji wyceny) według stanu na koniec 2016 roku wynosiła 147,9 mln złotych. Wyżej wymieniona wartość uwzględnia niezrealizowany zysk Grupy w wysokości 178,5 mln złotych z tyt. przeszacowania do wartości godziwej ceny nabycia udziałów jednej ze spółek.

W 2016 roku PKO Bank Polski SA z tytułu posiadanych akcji i udziałów stanowiących ekspozycje kapitałowe otrzymał dywidendę brutto w łącznej wysokości 20,2 mln złotych.

2.10.5. Raportowanie ryzyka cen kapitałowych papierów wartościowych, ryzyka cen towarów oraz innych ryzyk cenowych

W Banku opracowywane są raporty uwzględniające ryzyko cen kapitałowych papierów wartościowych oraz ryzyko cen towarów w trybie miesięcznym i kwartalnym. Raporty zawierają informacje o ekspozycjach oraz wykorzystaniu limitów na te ryzyka. Odbiorcami raportów są przede wszystkim: KZAP, KR, Zarząd, Komitet ds. Ryzyka Rady Nadzorczej oraz Rada Nadzorcza.

2.10.6. Działania zarządcze dotyczące ryzyka cen kapitałowych papierów wartościowych, ryzyka cen towarów oraz innych ryzyk cenowych

Zarządzanie ryzykiem cen kapitałowych papierów wartościowych odbywa się poprzez nakładanie limitów na działalność Domu Maklerskiego PKO Banku Polskiego SA oraz na portfel inwestycji własnych, monitorowanie ich wykorzystania oraz raportowanie poziomu ryzyka.

Zarządzanie ryzykiem cen towarów odbywa się poprzez nakładanie limitów na działalność Departamentu Skarbu, monitorowanie ich wykorzystania oraz raportowanie poziomu ryzyka.

2.11. Zarządzanie ryzykiem instrumentów pochodnych

2.11.1. Wstęp

Ryzyko instrumentów pochodnych jest to ryzyko wynikające z zajęcia pozycji w instrumentach finansowych, które spełniają łącznie następujące warunki:

- 1) wartość instrumentu zmienia się wraz ze zmianą instrumentu bazowego,
- 2) nie wymaga żadnej inwestycji początkowej netto lub wymaga tylko niewielkiej inwestycji początkowej netto w porównaniu z innymi rodzajami umów, które w podobny sposób reagują na zmiany warunków rynkowych,
- 3) jego rozliczenie ma nastąpić w przyszłości.

Proces zarządzania ryzykiem instrumentów pochodnych jest zintegrowany z zarządzaniem ryzykami: stopy procentowej, walutowym, płynności oraz kredytowym, przy czym, ze względu na specyfikę instrumentów pochodnych, jest on poddany szczególnej kontroli określonej w przepisach wewnętrznych Banku.

W ramach swojej działalności Grupa Kapitałowa Banku wykorzystuje różnego typu pochodne instrumenty finansowe służące do celów zarządzania ryzykiem związanym z prowadzoną działalnością.

Według stanu na 31 grudnia 2016 roku, spółkami Grupy Kapitałowej Banku, poza Bankiem, wykorzystującymi instrumenty pochodne do zarządzania ryzykiem (wynikającym z działalności podstawowej), były: Grupa Kapitałowa PKO Leasing SA oraz PKO Bank Hipoteczny.

Większość instrumentów pochodnych stosowanych przez Grupę Kapitałową Banku do celów zarządzania ryzykiem oraz oferowanych klientom stanowią: *IRS, FRA, FX Swap, CIRS, FX forward, opcje*.

2.11.2. Identyfikacja, pomiar ryzyka instrumentów pochodnych

Identyfikacja ryzyka instrumentów pochodnych polega na identyfikacji aktualnych i potencjalnych jego źródeł oraz na szacowaniu istotności jego potencjalnego wpływu na działalność Banku i Grupy Kapitałowej.

Do pomiaru ryzyka instrumentów pochodnych wykorzystywany jest m.in. model wartości zagrożonej (VaR) oraz analiza testów warunków skrajnych z uwzględnieniem zmian cen rynkowych instrumentów bazowych, a także zmian poziomu zmienności tych cen.

W zakresie pomiaru ryzyka instrumentów pochodnych w spółkach Grupy Kapitałowej Banku wykorzystuje się informację o pozycjach zajmowanych przez spółki w określonych instrumentach pochodnych.

2.11.3. Kontrola ryzyka instrumentów pochodnych

Kontrola ryzyka instrumentów pochodnych odbywa się poprzez nakładanie limitów na instrumenty pochodne oraz monitorowanie ich wykorzystania. Limitowaniu podlegają w szczególności równoważniki greckie opcji, a także poziom zaangażowania w wybrane typy instrumentów pochodnych.

2.11.4. Monitorowanie ryzyka instrumentów pochodnych

Monitorowanie ryzyka instrumentów pochodnych odbywa się w ramach monitorowania pozostałych rodzajów ryzyka finansowego oraz ryzyka kredytowego. Bank przykładającą szczególną wagę do monitorowania ryzyka finansowego związanego z utrzymywaniem portfelem opcji walutowych oraz ryzyka kredytowego klienta, wynikającego z jego należności wobec Banku z tytułu zawartych instrumentów pochodnych.

2.11.5. Raportowanie ryzyka instrumentów pochodnych

W Banku opracowywane są raporty dotyczące ryzyka instrumentów pochodnych w trybie dziennym, tygodniowym, miesięcznym oraz kwartalnym, przy czym raporty kwartalne dotyczą także Grupy Kapitałowej Banku. Raporty zawierają informacje o ekspozycji na ryzyko instrumentów pochodnych oraz informacje na temat wykorzystania limitów na to ryzyko.

2.11.6. Działania zarządcze dotyczące ryzyka instrumentów pochodnych

Głównymi narzędziami zarządzania ryzykiem instrumentów pochodnych są:

- 1) procedury dotyczące zarządzania ryzykiem instrumentów pochodnych,
- 2) limity i wartości progowe na ryzyko instrumentów pochodnych,
- 3) umowy ramowe określające m.in. mechanizmy rozliczeniowe.

Szczególne znaczenie dla ograniczenia ryzyka związanego z instrumentami pochodnymi mają umowy ramowe zawierane przez Bank z głównymi kontrahentami na bazie standardu opracowanego przez Związek Banków Polskich (banki krajowe) oraz ISDA (banki zagraniczne i instytucje kredytowe), które umożliwiają kompensację zarówno wymagalnych (redukcja ryzyka rozliczeniowego), jak i niewymagalnych zobowiązań stron (redukcja ryzyka przedrozliczeniowego). Dodatkowym zabezpieczeniem ekspozycji wynikającej z instrumentów pochodnych są depozyty zabezpieczające składane przez kontrahentów w ramach realizacji umów CSA (Credit Support Annex).

Metody zarządzania ryzykiem instrumentów pochodnych w spółkach zależnych Grupy Kapitałowej Banku określają przepisy wewnętrzne, wprowadzane przez spółki, które zajmują pozycje w instrumentach pochodnych lub przewidują zajmowanie pozycji w takich instrumentach. Przepisy te opracowywane są po zasięgnięciu opinii Banku i z uwzględnieniem rekomendacji kierowanych do spółek przez Bank.

Pozycje zajmowane przez pozostałe spółki Grupy Kapitałowej Banku w określonych instrumentach pochodnych wyznacza się w sposób analogiczny, jak pozycje zajmowane przez Bank w tych instrumentach pochodnych, z uwzględnieniem specyfiki działalności gospodarczej spółek.

2.12. Ryzyko operacyjne

2.12.1. Wstęp

Ryzyko operacyjne jest rozumiane jako ryzyko powstania straty wynikającej z niedostosowania lub zawodności wewnętrznych procesów, ludzi, systemów lub zdarzeń zewnętrznych; obejmuje ryzyko prawne, nie obejmuje ryzyka utraty reputacji i ryzyka biznesowego.

Celem zarządzania ryzykiem operacyjnym jest zwiększenie bezpieczeństwa prowadzonej przez Bank działalności operacyjnej przez udoskonalanie efektywnych, dostosowanych do profilu i skali działalności mechanizmów identyfikacji, oceny, pomiaru, kontroli, monitorowania, ograniczania i raportowania ryzyka operacyjnego.

Profil ryzyka operacyjnego Banku oraz Grupy Kapitałowej Banku rozumiany jako skala i struktura ekspozycji na ryzyko operacyjne, określony jest przez strategiczne limity tolerancji na ryzyko operacyjne.

Przepisy wewnętrzne Banku jednoznacznie określają podział kompetencji w obszarze zarządzania ryzykiem operacyjnym. Zgodnie z tymi przepisami, całokształt zagadnień związanych z zarządzaniem ryzykiem operacyjnym nadzoruje Zarząd, który:

- 1) wyznacza cel zarządzania ryzykiem operacyjnym,
- 2) kształtuje strategię zarządzania ryzykiem operacyjnym,
- 3) podejmuje uchwały w sprawie zasad zarządzania ryzykiem operacyjnym, strategicznych limitów tolerancji na ryzyko operacyjne oraz zmian i rozszerzeń podejścia AMA,
- 4) akceptuje wartość korekty kierowniczej, dotyczącej wymogu w zakresie funduszy własnych z tytułu ryzyka operacyjnego zgodnie z podejściem AMA,
- 5) przyjmuje raporty i informacje na temat ryzyka operacyjnego.

Spółki wchodzące w skład Grupy Kapitałowej Banku zarządzają ryzykiem operacyjnym zgodnie z zasadami zarządzania tym ryzykiem w PKO Banku Polskim SA, z uwzględnieniem zakresu i rodzaju powiązań podmiotów wchodzących w skład Grupy Kapitałowej Banku, specyfiki i skali działalności poszczególnych spółek.

2.12.2. Identyfikacja, pomiar i ocena ryzyka operacyjnego

2.12.2.1. Identyfikacja, metoda pomiaru i oceny ryzyka operacyjnego

Dla potrzeb związanych z zarządzaniem ryzykiem operacyjnym Bank gromadzi dane wewnętrzne i zewnętrzne o zdarzeniach operacyjnych oraz przyczynach i skutkach ich powstania, dane o czynnikach otoczenia biznesowego, wyniki samooceny ryzyka operacyjnego, dane dotyczące wartości kluczowych wskaźników ryzyka operacyjnego (KRI) oraz dane dotyczące jakości kontroli wewnętrznej funkcjonalnej.

Samoocena ryzyka operacyjnego obejmuje identyfikację i ocenę ryzyka operacyjnego dla produktów, procesów i aplikacji informatycznych Banku oraz zmian organizacyjnych i jest przeprowadzana cyklicznie oraz przed wprowadzaniem nowych lub zmienianych produktów, procesów i aplikacji Banku z wykorzystaniem zgromadzonych danych o zdarzeniach operacyjnych oraz informacji pozyskiwanych w trakcie pomiaru, monitorowania, współpracy ze spółkami Grupy Kapitałowej Banku oraz raportowania ryzyka operacyjnego, w tym audytów wewnętrznych oraz audytów bezpieczeństwa.

Pomiar ryzyka operacyjnego w Banku ma na celu określenie skali zagrożeń związanych z występowaniem ryzyka operacyjnego przy

wykorzystaniu ustalonych miar ryzyka. Pomiar ryzyka operacyjnego obejmuje:

- 1) obliczanie KRI,
- 2) obliczanie wymogu w zakresie funduszy własnych z tytułu ryzyka operacyjnego zgodnie z podejściem BIA w zakresie działalności oddziału Banku w Republice Federalnej Niemiec oraz AMA w zakresie pozostałej działalności prowadzonej przez Bank,
- 3) testy warunków skrajnych,
- 4) obliczanie kapitału wewnętrznego dla Grupy Kapitałowej Banku.

Wymóg BIA w zakresie działalności prowadzonej przez Bank objętej podejściem BIA obliczany jest zgodnie z Rozporządzeniem CRR (Część III, Tytuł III) i dotyczy tej części działalności prowadzonej przez Bank, do której Bank posiada zezwolenie KNF uzyskane w związku z łączeniem podejścia BIA i AMA do obliczania wymogu w zakresie funduszy własnych z tytułu ryzyka operacyjnego.

Bank szacuje parametry rozkładów wykorzystywanych do pomiaru ryzyka operacyjnego na podstawie danych wewnętrznych i zewnętrznych o zdarzeniach operacyjnych. Algorytm szacowania tych parametrów uwzględnia progi strat, od których gromadzone są informacje o zdarzeniach operacyjnych. Wysokość progu dla zdarzeń wewnętrznych została ustalona z uwzględnieniem ekonomicznego kosztu gromadzenia informacji o zdarzeniach operacyjnych i ich wartości dodanej w pomiarze ryzyka operacyjnego. Wykorzystywane zewnętrzne dane o zdarzeniach operacyjnych pochodzą m. in. z systemu wymiany informacji na temat zdarzeń z obszaru ryzyka operacyjnego, prowadzonego przez Związek Banków Polskich (ZORO). Dodatkowo w pomiarze ryzyka operacyjnego uwzględniane są dane makroekonomiczne oraz dane obrazujące rozmiar działalności operacyjnej i biznesowej Banku.

Wymóg w zakresie funduszy własnych z tytułu ryzyka operacyjnego zgodnie z podejściem AMA odpowiada wartości zagrożonej na ryzyko operacyjne, powiększonej o wynik analizy scenariuszowej oraz skorygowanej o wartość korekty z tytułu zmian jakości kontroli wewnętrznej funkcjonalnej i korekty kierowniczej, zgodnie z poniższą formułą:

$$AMA = (LDA+AS)*(1+KW)+KK$$

gdzie:

- AMA - wymóg w zakresie funduszy własnych z tytułu ryzyka operacyjnego (wymóg AMA),
LDA - wartość zagrożona,
AS - wynik analizy scenariuszowej,
KW - korekta z tytułu zmian jakości kontroli wewnętrznej funkcjonalnej,
KK - korekta kierownicza.

Miara wymogu AMA obejmuje potencjalnie poważne przypadki skrajne, osiągając normę ostrożnościową porównywalną z poziomem ufności 99,9% przez okres jednego roku.

Wyliczenia wartości zagrożonej dokonuje się za pomocą podejścia rozkładu strat (LDA). W ramach tego podejścia, na podstawie historycznych wewnętrznych i zewnętrznych danych o zdarzeniach operacyjnych oraz o otoczeniu operacyjnym, mierzy się potencjalną stratę, która nie zostanie przekroczona w ciągu najbliższego roku.

Celem analizy scenariuszowej jest uwzględnienie w wymogu AMA ryzyka operacyjnego związanego z typami zdarzeń operacyjnych, które nie zostały pokryte podejściem LDA.

Korekta z tytułu zmian jakości kontroli wewnętrznej funkcjonalnej pozwala na uwzględnienie możliwości pogorszenia jakości kontroli wewnętrznej funkcjonalnej w Banku skutkującej wzrostem częstotliwości lub dotkliwości zdarzeń operacyjnych.

Celem korekty kierowniczej jest uwzględnienie w kalkulacji wymogu AMA nadzwyczajnych zdarzeń, które ze względu na swoją specyfikę nie zostały uwzględnione w wymogu AMA w ramach podejścia LDA ani w ramach analizy scenariuszowej.

W ramach pomiaru ryzyka przeprowadzane są testy warunków skrajnych, które dotyczą potencjalnych następstw realizacji skrajnie niekorzystnych, lecz możliwych, scenariuszy. Ma to na celu określenie wrażliwości wyników Banku na realizację scenariusza testowego oraz ustalenie czy wymóg AMA pokrywa łączną kwotę strat wynikających z realizacji tych scenariuszy. Dotychczasowe wyniki testów warunków skrajnych nie podważają dostatecznego konserwatywności wymogu AMA.

Dodatkowo Bank dokonuje testowania wstecznego poprawności obliczonego wymogu AMA. Wyniki testowania wstecznego potwierdzają dostateczny konserwatywności wymogu AMA.

Departament Walidacji Modeli jako niezależna komórka organizacyjna Centrali cyklicznie dokonuje walidacji stosowanego podejścia AMA. Walidacja ma na celu niezależne zapewnienie, aby system pomiaru i zarządzania ryzykiem operacyjnym Banku wraz z istotnymi składowymi funkcjonowały zgodnie z założeniami. Przedmiotem walidacji jest weryfikacja dokładności, obiektywności, konserwatywności oraz poprawności stosowanego przez Bank modelu pomiaru zgodnie z podejściem AMA.

2.12.2.2. Polityka ubezpieczeniowa Banku

W celu zminimalizowania niekorzystnych skutków finansowych zdarzeń operacyjnych PKO Bank Polski SA prowadzi politykę ubezpieczeniową polegającą na zapewnieniu ciągłej i efektywnej ochrony ubezpieczeniowej w zamian za akceptowalny poziom kosztów.

PKO Bank Polski SA dąży do stosowania jednolitych zasad ubezpieczenia dla całej Grupy Kapitałowej Banku tak aby zoptymalizować zakres oraz koszty ochrony ubezpieczeniowej poprzez wykorzystanie efektu skali.

Program ubezpieczeniowy Banku jest na bieżąco monitorowany pod kątem identyfikacji potrzeby niezbędnych zmian.

2.12.2.3. Wpływ ubezpieczeń

Bank w obliczaniu wymogu w zakresie funduszy własnych z tytułu ryzyka operacyjnego uwzględnia wpływ ubezpieczeń.

Wykorzystywane przez Bank do pomniejszenia wymogu w zakresie funduszy własnych z tytułu ryzyka operacyjnego polisy ubezpieczeniowe spełniają kryteria określone w art. 323 Rozporządzenia CRR i są zgodne z przepisami wewnętrznymi w zakresie wyliczenia wartości pomniejszeń wymogu w zakresie funduszy własnych z tytułu ubezpieczeń. Polisy ubezpieczeniowe Banku dotyczą przede wszystkim ubezpieczenia mienia od wszystkich ryzyk oraz odpowiedzialności cywilnej Banku Bank uwzględnia udział własny, tzw. franszyzę przy wyliczeniu pomniejszeń z tytułu posiadanych ubezpieczeń.

Zgodnie z art. 323 Rozporządzenia CRR obniżenie wymogów w zakresie funduszy własnych z tytułu uznania ubezpieczeń i innych mechanizmów transferu ryzyka nie przekracza wartości 20% wymogu w zakresie funduszy własnych z tytułu ryzyka operacyjnego przed uwzględnieniem technik ograniczania ryzyka.

2.12.3. Kontrola ryzyka operacyjnego

Celem kontroli ryzyka operacyjnego jest dążenie do utrzymania poziomu ryzyka operacyjnego Banku i Grupy Kapitałowej Banku na ustalonym poziomie.

Kontrola ryzyka operacyjnego obejmuje ustalenie dostosowanych do skali i złożoności działalności Banku oraz Grupy Kapitałowej Banku limitów dotyczących ryzyka operacyjnego, w szczególności strategicznych limitów tolerancji na ryzyko operacyjne, limitów strat, KRI wraz z wartościami progowymi i krytycznymi.

Strategiczne limity tolerancji na ryzyko operacyjne określa Zarząd i zatwierdza Rada Nadzorcza. Dodatkowo Zarząd określa poziomy

wykorzystania strategicznych limitów tolerancji na ryzyko operacyjne dla Banku oraz dla Grupy Kapitałowej Banku, których przekroczenie jest sygnałem do podjęcia ewentualnych działań mających na celu nieprzekroczenie strategicznych limitów tolerancji na ryzyko operacyjne.

W Banku funkcjonuje system limitów strat przypisanych poszczególnym jednostkom organizacyjnym Banku i komórkom organizacyjnym Centrali lub pionom funkcjonalnym, których celem jest określenie maksymalnego, dopuszczalnego poziomu ryzyka operacyjnego dla poszczególnych jednostek organizacyjnych Banku i komórek organizacyjnych Centrali lub pionów funkcjonalnych, zapewniającego niedopuszczenie do przekroczenia strategicznych limitów tolerancji na ryzyko operacyjne.

2.12.4. Monitorowanie ryzyka operacyjnego

Monitorowanie ryzyka operacyjnego ma na celu obserwację odchyśleń od założonych punktów odniesienia (w szczególności limitów, wartości progowych, pomiarów z poprzedniego okresu, rekomendacji i zaleceń) w celu diagnozowania obszarów wymagających działań zarządczych.

Bank regularnie monitoruje w szczególności:

- 1) stopień wykorzystania strategicznych limitów tolerancji dla Banku, Grupy Kapitałowej Banku oraz limitów strat na ryzyko operacyjne dla Banku,
- 2) zdarzenia operacyjne i ich skutki,
- 3) wyniki samooceny ryzyka operacyjnego,
- 4) wymóg w zakresie funduszy własnych z tytułu ryzyka operacyjnego zgodnie z podejściem BIA w zakresie działalności oddziału Banku w Republice Federalnej Niemiec oraz zgodnie z podejściem AMA w zakresie pozostałej działalności prowadzonej przez Bank, a dla spółek Grupy Kapitałowej Banku objętych konsolidacją ostrożnościową zgodnie z podejściem BIA,
- 5) wyniki testów warunków skrajnych, w tym odwrotnych testów warunków skrajnych,
- 6) wartości KRI w relacji do wartości progowych i krytycznych,
- 7) poziom ryzyka dla Banku oraz Grupy Kapitałowej Banku, obszarów i narzędzi zarządzania ryzykiem operacyjnym w Banku,
- 8) skuteczność i terminowość podejmowanych działań zarządczych w ramach redukcji lub transferu ryzyka operacyjnego,
- 9) działania zarządcze związane z występowaniem podwyższonego lub wysokiego poziomu ryzyka operacyjnego oraz ich skuteczności w zakresie obniżenia poziomu ryzyka operacyjnego.

2.12.5. Raportowanie ryzyka operacyjnego

Raportowanie informacji dotyczących ryzyka operacyjnego prowadzi się na potrzeby wyższej kadry kierowniczej, KRO, KR, Zarządu oraz Rady Nadzorczej w cyklach miesięcznych i kwartalnych.

Odbiorcami informacji miesięcznych są wyższa kadra kierownicza, komórki organizacyjne Centrali oraz specjalistyczne jednostki organizacyjne odpowiedzialne za systemowe zarządzanie ryzykiem operacyjnym. Informacja miesięczna zawiera w szczególności informacje o:

- 1) liczbie i skutkach zdarzeń operacyjnych,
- 2) strukturze zdarzeń operacyjnych,
- 3) wartościach KRI.

Odbiorcami raportów kwartalnych są KRO, KR, Zarząd oraz Rada Nadzorcza. Raporty kwartalne zawierają w szczególności informacje na temat:

- 1) profilu ryzyka operacyjnego Banku wynikającego z procesu identyfikacji i oceny zagrożeń dla produktów, procesów i aplikacji Banku, pomiaru LDA oraz wysokości KRI,
- 2) poziomu ryzyka operacyjnego dla Banku, obszarów i narzędzi zarządzania ryzykiem operacyjnym,
- 3) wyników pomiaru i monitorowania ryzyka operacyjnego,
- 4) działań podjętych celem ograniczenia ryzyka operacyjnego oraz oceny skuteczności podejmowanych działań w celu obniżenia poziomu ryzyka operacyjnego.

Zakres informacji jest zróżnicowany i dostosowany do zakresu odpowiedzialności poszczególnych odbiorców informacji.

2.12.6. Działania zarządcze dotyczące ryzyka operacyjnego

Proces zarządzania ryzykiem operacyjnym realizuje się na poziomie całego Banku oraz na poziomach poszczególnych obszarów systemowego zarządzania ryzykiem operacyjnym.

Systemowe zarządzanie ryzykiem operacyjnym polega na tworzeniu rozwiązań służących kontroli poziomu ryzyka operacyjnego, umożliwiającym realizację celów Banku. Głównymi obszarami systemowego zarządzania ryzykiem operacyjnym są:

- 1) bezpieczeństwo,
- 2) informatyka,
- 3) rozliczenia,
- 4) zasoby ludzkie,
- 5) działalność biznesowa,
- 6) administracja,
- 7) wsparcie (w szczególności zarządzanie ubezpieczeniami, powierzenie wykonania czynności podmiotom zewnętrznym, budowa i wdrażanie wewnętrznych modeli ryzyka operacyjnego oraz systemów identyfikowania, oceny, monitorowania i limitowania ryzyka operacyjnego itp.).

Bieżące zarządzanie ryzykiem operacyjnym realizowane jest przez każdego pracownika Grupy Kapitałowej Banku w zakresie swoich zadań i obowiązków i polega na zapobieganiu materializacji zdarzeń operacyjnych powstających przy obsłudze produktów, realizacji procesów i eksploatacji aplikacji oraz na reagowaniu na występujące zdarzenia operacyjne. Reagowanie obejmuje:

- 1) identyfikowanie zdarzeń oraz wyjaśnianie przyczyn ich powstawania,
- 2) określanie skutków zdarzeń operacyjnych,
- 3) rejestrowanie danych o zdarzeniach operacyjnych i ich skutkach,
- 4) monitorowanie informacji o zdarzeniach operacyjnych i ich skutkach,
- 5) likwidowanie negatywnych skutków zdarzeń operacyjnych,
- 6) wdrażanie działań naprawczych i prewencyjnych.

Istotną rolę w procesie zarządzania ryzykiem operacyjnym pełni Pion Ryzyka Bankowego, który koordynuje identyfikację, pomiar, kontrolę, monitorowanie, raportowanie oraz koordynuje realizację działań zarządczych w zakresie ryzyka operacyjnego w skali całej Grupy Kapitałowej Banku.

W 2016 roku decydujący wpływ na profil ryzyka operacyjnego Grupy Kapitałowej Banku miały: PKO Bank Polski SA, Grupa Kapitałowa PKO Leasing SA, oraz Grupa Kapitałowa KREDOBANK SA. Pozostałe spółki Grupy Kapitałowej Banku ze względu na ich znacznie mniejszą

skalę oraz rodzaj działalności, generują jedynie ograniczone ryzyko operacyjne.

Działania zarządcze podejmuje się w następujących przypadkach:

- 1) z inicjatywy KRO lub Zarządu,
- 2) z inicjatywy jednostek i komórek organizacyjnych Banku zarządzających ryzykiem operacyjnym,
- 3) gdy ryzyko operacyjne przekroczyło poziom ustalony przez Zarząd lub KRO.

W szczególności w przypadku, gdy poziom ryzyka operacyjnego osiągnął stan podwyższony lub wysoki Bank stosuje następujące podejścia i instrumenty zarządzania ryzykiem operacyjnym:

- 1) redukcja ryzyka – łagodzenie wpływu czynników ryzyka lub skutków jego materializacji przez wprowadzenie lub wzmocnienie różnego rodzaju instrumentów zarządzania ryzykiem operacyjnym takich jak:
 - a) instrumenty kontrolne (m.in. autoryzacja, kontrola wewnętrzna, rozdzielność funkcji),
 - b) instrumenty zarządzania zasobami ludzkimi (dobór kadr, podnoszenie kwalifikacji pracowników, systemy motywacyjne),
 - c) ustalenie lub weryfikacja wartości progowych i krytycznych KRI,
 - d) ustalenie lub weryfikacja limitów ryzyka operacyjnego,
 - e) plany awaryjne,
- 2) transfer ryzyka – przeniesienie odpowiedzialności za pokrycie ewentualnych strat na podmiot zewnętrzny:
 - a) ubezpieczenia,
 - b) outsourcing.
- 3) unikanie ryzyka – rezygnacja z działalności generującej ryzyko lub wyeliminowanie prawdopodobieństwa wystąpienia czynnika ryzyka.

Prawidłowość realizacji procesu zarządzania ryzykiem operacyjnym weryfikowana jest w ramach:

- 1) przeglądu strategii i procesu zarządzania ryzykiem operacyjnym,
- 2) samooceny utrzymania zgodności z wymogami dotyczącymi podejścia AMA,
- 3) walidacji podejścia AMA,
- 4) audytu wewnętrznego.

2.12.7. Poniesione straty i działania zarządcze ograniczające ryzyko operacyjne

W 2016 roku w Banku zostały ujawnione zdarzenia z tytułu ryzyka operacyjnego, z wyłączeniem strat powiązanych z procesem kredytowania, które obejmowały straty zaprezentowane w tabeli 2.31 na łączną kwotę netto w wysokości ok. 11 mln złotych (ok. 21 mln złotych brutto). Najistotniejsze zdarzenie operacyjne, niezwiązane z ryzykiem kredytowym, zostało ujawnione w kategorii Klienci, produkty i praktyki operacyjne – pozew dotyczący rozliczenia transakcji. Na ten cel została zawiązana rezerwa. W celu uniknięcia tego typu zdarzeń w przyszłości i ograniczenia strat operacyjnych z tego tytułu w Banku ustandaryzowano i zautomatyzowano proces obsługi transakcji.

**ADEKWATNOŚĆ KAPITAŁOWA ORAZ INNE INFORMACJE
 PODLEGAJĄCE OGŁASZANIU GRUPY KAPITAŁOWEJ Powszechnej
 KASY OSZCZĘDNOŚCI BANKU POLSKIEGO SPÓŁKI AKCYJNEJ
 WEDŁUG STANU NA DZIEŃ 31 GRUDNIA 2016 ROKU
 (W MILIONACH ZŁOTYCH)**

Tabela 2.31 Straty* z tytułu zdarzeń ujawnionych

PKO Bank Polski SA		2016	
Kategoria ogólna	Kategoria szczegółowa	Wysokość straty brutto**	Wysokość straty netto***
Oszustwa wewnętrzne	Działania nieuprawnione	0,79	0,00
	Kradzież i oszustwo	2,95	2,64
Zasady dotyczące zatrudnienia oraz bezpieczeństwo w miejscu pracy	Stosunki pracownicze	2,37	0,35
Klienci, produkty i praktyki operacyjne	Obsługa klientów, ujawnianie informacji o klientach, zobowiązania względem klientów	0,54	0,43
	Niewłaściwe praktyki biznesowe lub rynkowe	4,82	3,57
	Wady produktów	0,05	0,05
Wykonywanie transakcji, dostawa i zarządzanie procesami operacyjnymi	Wprowadzenie do systemu, wykonywanie, rozliczanie i obsługa transakcji	0,71	0,20
	Monitorowanie i sprawozdawczość	0,04	0,04
	Napływ i dokumentacja klientów	0,14	0,14
	Zarządzanie rachunkami klientów	0,06	0,01
	Kontrafensi niebędący klientami banku (np. izby rozliczeniowe)	0,25	0,20
Szkody związane z aktywami rzeczowymi	Kłęski żywiołowe i inne zdarzenia	0,86	0,33
Oszustwa zewnętrzne	Kradzież i oszustwo	7,82	2,98
Razem		21,40	10,94

* Straty nie uwzględniają strat z tytułu ryzyka operacyjnego powiązanych z ryzykiem kredytowym, które traktowane są jako straty ryzyka kredytowego do celów obliczania minimalnych wymogów w zakresie funduszy własnych

** Straty brutto na dzień 31.12.2016 roku obejmują zgodnie z Rekomendacją M KNF straty zrealizowane (np. rezerwy, odpisy, koszty) jak i straty niezrealizowane (straty potencjalne); nie uwzględniają z kolei odzysków bezpośrednich ani odzysków z tytułu mechanizmu transferu ryzyka

*** Straty netto na dzień 31.12.2016 roku obejmują straty zrealizowane (np. rezerwy, odpisy, koszty)

W celu ograniczania strat z tytułu ryzyka operacyjnego podejmowane są działania zarządcze mające zarówno charakter doraźny, jak i systemowy. Działania doraźne obejmują bezpośrednie reagowanie na identyfikowane ryzyka, niwelowanie nieprawidłowości o charakterze odwracalnym oraz odzyskiwanie utraconych środków. Na działania systemowe składają się m.in. zabezpieczenia systemów IT, doskonalenie sposobów autoryzacji transakcji, blokowanie przelewów na rachunki zidentyfikowane jako przestępcze, doskonalenie procesów, optymalizacja kontroli funkcjonalnych, szkolenia, transfer ryzyka (ubezpieczenia, outsourcing).

Bank stale podnosi zabezpieczenia systemów IT, w szczególności w zakresie aplikacji wykorzystywanych przez klientów Banku - dotyczy to m.in. aktywnego zwalczania stron phishingowych podsywających się pod serwisu Banku, śledzenie rozwoju złośliwego oprogramowania atakującego klientów Banku, rozwoju mechanizmów detekcji zainfekowanych komputerów klientów oraz doskonalenia reguł i rozszerzenia zakresu prowadzonego monitoringu transakcji elektronicznych. W 2016 roku w procesie logowania do serwisów internetowych Banku został wprowadzony m. in. obrazek antyphishingowy, prowadzone były prace nad doskonaleniem funkcjonalności polegającej na definiowaniu limitów płatności zlecanych poprzez bankowość internetową oraz możliwością samodzielnego zarządzania nimi przez klientów z poziomu serwisu www. W celu ograniczenia ryzyka związanego z operacjami kartowymi w Internecie, w 2016 roku uruchomiona została usługa 3D-Secure jako obowiązkowa metoda autoryzacji transakcji internetowych wykonywanych przy użyciu karty płatniczej (do tej pory usługa ta była dostępna dla klientów w opcji fakultatywnej). Pozostałe produkty kartowe Banku zostaną objęte ww. usługą do końca II kwartału 2017.

Podniesieniu poziomu bezpieczeństwa w cyberprzestrzeni służy także współpraca z Microsoft w ramach programu Enterprise Customers Cyber Threat Intelligence Program (ECCTIP) - PKO Bank Polski SA rozpoczął w 2016 roku jako pierwszy bank w Europie wymianę informacji dotyczących potencjalnych zagrożeń.

W ramach działań służących zapobieganiu oszustwom zewnętrznym, udoskonalone zostało narzędzie wykorzystywane w celu weryfikacji autentyczności dokumentów publicznych, tj. dokumentów

tożsamości, dokumentów administracyjnych oraz znaków pieniężnych, jak również do utrwalania ww. informacji. Inicjatywa ta ma na celu podniesienie świadomości pracowników Banku w zakresie stosowanych zabezpieczeń oraz sposobów weryfikacji autentyczności dokumentów publicznych. Zastosowanie przedmiotowego narzędzia ograniczy ryzyko związane z możliwością przetwarzania w Banku nieautentycznych dokumentów tożsamości, dokumentów administracyjnych oraz znaków pieniężnych. Wykorzystywane rozwiązania multimedialne zawierają aktualną bazę dokumentów publicznych honorowanych w Banku i stanowią bieżące wsparcie dla pracowników Banku.

Bank przywiązuje także bardzo dużą wagę do informowania i podnoszenia świadomości klientów w zakresie bezpiecznego korzystania z usług bankowości elektronicznej, gdyż bezpieczeństwo w tym zakresie uzależnione jest w znacznej mierze od działań użytkownika. W 2016 roku zrealizowano trzeci etap rozpoczętej w 2015 roku kampanii informacyjnej skierowanej do klientów iPKO, mającej na celu systematyczne i jak najbardziej efektywne informowanie użytkowników serwisu iPKO zarówno o aktualnych zagrożeniach w sieci internetowej, jak i o podstawowych zasadach bezpiecznego korzystania z e-bankowości.

Dodatkowo przedstawiciele PKO Banku Polskiego SA angażują się w prace realizowane w ramach Bankowego Centrum Cyberbezpieczeństwa (BCC), działającego w ramach Związku Banków Polskich. Celem BCC jest realizacja kompleksowych i długofalowych działań na kilku poziomach: wewnątrzsektorowym, międzysektorowym (m.in. współpraca z instytucjami z sektora telekomunikacji), ogólnokrajowym (współpraca z administracją państwową, organami ścigania) i międzynarodowym, zmierzających do zwiększenia poziomu bezpieczeństwa bankowości mobilnej i elektronicznej oraz przygotowanie narzędzi (struktury, procedury, mechanizmy wymiany informacji) umożliwiających zarządzanie sytuacją kryzysową (np. w przypadku zmasowanego ataku cyberprzestępców na sektor bankowy).

2.13. Ryzyko braku zgodności i ryzyko postępowania (ang. *conduct risk*)

2.13.1. Wstęp

Ryzyko braku zgodności rozumiane jest jako ryzyko poniesienia sankcji prawnych, powstania strat finansowych bądź utraty reputacji wskutek niezastosowania się Grupy Kapitałowej Banku, pracowników Grupy Kapitałowej Banku lub podmiotów działających w jej imieniu do przepisów prawa, regulacji wewnętrznych oraz przyjętych przez Bank standardów rynkowych.

Ryzyko postępowania rozumiane jest jako ryzyko powstania szkody po stronie:

- 1) klienta,
- 2) Banku, w tym także jego wiarygodności,
- 3) rynków finansowych, w zakresie ich wiarygodności,

w wyniku niewłaściwego działania (także nieumyślnego) lub zaniechania Banku, jego pracowników lub podmiotów powiązanych, w zakresie proponowania nabycia i świadczenia usług finansowych.

Celem zarządzania ryzykiem braku zgodności i ryzykiem postępowania jest:

- 1) utrwalanie wśród akcjonariuszy, klientów, pracowników Grupy Kapitałowej Banku, partnerów biznesowych i innych uczestników rynku, wizerunku Grupy Kapitałowej Banku jako instytucji działającej zgodnie z przepisami prawa i przyjętymi standardami rynkowymi, godnej zaufania, rzetelnej i uczciwej,
- 2) przeciwdziałanie występowaniu strat finansowych lub sankcji prawnych oraz przypadków utraty reputacji, które mogą być konsekwencją naruszenia powszechnie obowiązujących

przepisów prawa, przepisów wewnętrznych oraz przyjętych przez Bank standardów rynkowych,

- 3) przeciwdziałanie występowaniu szkód po stronie klientów Banku, które mogą być konsekwencją niewłaściwego postępowania (także nieumyślnego) oraz zaniechania Banku, jego pracowników lub podmiotów powiązanych, w zakresie proponowania nabycia i świadczenia usług finansowych.

2.13.2. Identyfikacja i ocena ryzyka braku zgodności i ryzyka postępowania

Do identyfikacji i oceny ryzyka braku zgodności i ryzyka postępowania wykorzystuje się informacje o przypadkach braku zgodności i przyczynach ich wystąpienia, w tym informacje będące wynikiem przeprowadzenia audytu wewnętrznego, kontroli wewnętrznej oraz kontroli zewnętrznych.

Identyfikacja i ocena ryzyka braku zgodności i ryzyka postępowania opiera się przede wszystkim na:

- 1) oszacowaniu dotkliwości ewentualnych przypadków braku zgodności,
- 2) wynikach samooceny ryzyka operacyjnego,
- 3) wynikach przeglądu i oceny adekwatności i efektywności mechanizmów kontrolnych,
- 4) informacji o nieprawidłowościach identyfikowanych w ramach kontroli wewnętrznej,
- 5) ocenie występowania dodatkowych czynników ryzyka braku zgodności z przepisami prawa.

Dokonując oceny określa się charakter i potencjalną skalę strat oraz wskazuje w jaki sposób można ograniczyć lub wyeliminować ryzyko braku zgodności. Ocena przeprowadzana jest w formie warsztatów.

2.13.3. Monitorowanie ryzyka braku zgodności i ryzyka postępowania

Monitorowanie ryzyka braku zgodności i ryzyka postępowania dokonywane jest z wykorzystaniem informacji przekazywanych przez jednostki organizacyjne Banku oraz spółki Grupy Kapitałowej Banku i polega na:

- 1) analizie przypadków braku zgodności w Grupie Kapitałowej Banku i w sektorze bankowym, przyczyn ich wystąpienia i wywołanych skutków,
- 2) ocenie zmian kluczowych przepisów prawa wpływających na działalność Grupy Kapitałowej Banku,
- 3) ocenie działań podejmowanych w Grupie Kapitałowej Banku w ramach zarządzania ryzykiem braku zgodności,
- 4) ocenie efektywności i adekwatności funkcjonowania mechanizmów kontrolnych związanych z ograniczaniem ryzyka braku zgodności,
- 5) analizie informacji o statusie prowadzonych w Banku najistotniejszych prac dostosowawczych do powszechnie obowiązujących przepisów prawa, standardów rynkowych przyjętych przez Bank oraz wystąpień zewnętrznych organów nadzoru i kontroli,
- 6) analizie informacji na temat zdarzeń operacyjnych, incydentów bezpieczeństwa, spraw spornych, w tym sądowych, przeciwko Bankowi, reklamacji i nieprawidłowości powiązanych z ryzykiem postępowania.

2.13.4. Raportowanie ryzyka braku zgodności i ryzyka postępowania

Raportowanie informacji dotyczących ryzyka braku zgodności obejmuje zarówno Bank, jak i spółki Grupy Kapitałowej Banku. Opracowywane w cyklach kwartalnych raporty zawierają informacje przekazywane przez spółki Grupy Kapitałowej Banku, w tym dotyczące przypadków braku zgodności. Odbiorcami raportów są KR, Zarząd, Komitet ds. Ryzyka Rady Nadzorczej oraz Rada Nadzorcza.

Raporty zawierają m.in. syntetyczne informacje dotyczące:

- 1) wyników identyfikacji i oceny ryzyka braku zgodności,
- 2) zaobserwowanych przypadków braku zgodności,
- 3) najistotniejszych zmian w otoczeniu regulacyjnym Banku,
- 4) najważniejszych działań podejmowanych w ramach systemowego zarządzania ryzykiem braku zgodności.

Raportowanie ryzyka postępowania realizuje się w formie kwartalnych raportów zarządczych przeznaczonych dla Komitetu Ryzyka, Zarządu, Komitetu ds. Ryzyka Rady Nadzorczej oraz Rady Nadzorczej, przekazywanych łącznie z raportem dotyczącym ryzyka braku zgodności oraz informacji przekazywanych na potrzeby zewnętrznych organów nadzoru i kontroli.

Syntetyczne informacje dotyczące wyników identyfikacji i oceny ryzyka postępowania prezentowane są w ramach raportów dotyczących ryzyka braku zgodności.

2.13.5. Działania zarządcze dotyczące ryzyka braku zgodności i ryzyka postępowania

Zarządzanie ryzykiem braku zgodności dotyczy w szczególności następujących zagadnień:

- 1) zapobiegania angażowaniu Grupy Kapitałowej Banku w działalność niezgodną z prawem,
- 2) propagowania standardów etycznych i monitorowania ich funkcjonowania,
- 3) zarządzania konfliktami interesów,
- 4) zapobiegania sytuacjom, w których postępowanie pracowników Grupy Kapitałowej Banku w sprawach służbowych sprawiałoby wrażenie interesowności,
- 5) profesjonalnego, rzetelnego i przejrzystego formułowania oferty produktowej oraz przekazów reklamowych i marketingowych,
- 6) niezwłocznego, uczciwego i profesjonalnego rozpatrywania skarg, wniosków i reklamacji klientów,
- 7) zapobiegania sytuacjom, w których dochodziłoby do zaproponowania nabycia produktu nieodpowiadającego potrzebom klienta,
- 8) określenia adekwatnego sposobu i formy proponowania nabycia do charakteru oferowanego produktu,
- 9) monitorowania sprzedaży i rzetelnego wykonywania zawartych z klientami umów.

W ramach Grupy Kapitałowej Banku w 2016 roku utrzymana została zerowa tolerancja na ryzyko braku zgodności, co oznacza, iż Grupa Kapitałowa Banku koncentruje swoje działania na zapobieganiu przypadkom materializacji tego ryzyka.

W Banku gromadzi się dane o przypadkach braku zgodności oraz przyczynach i skutkach ich powstania. Dane dotyczące tych przypadków gromadzi się w centralnej bazie danych. Informacje o przypadkach braku zgodności są przekazywane przez jednostki organizacyjne Banku i komórki organizacyjne Centrali oraz indywidualnie przez poszczególnych pracowników Banku. Każde zgłoszenie jest wyjaśniane z pełną starannością i wnikliwością.

Za tworzenie systemowych rozwiązań w zakresie zapewnienia zgodności funkcjonowania poszczególnych spółek Grupy Kapitałowej Banku z powszechnie obowiązującymi przepisami prawa i standardami postępowania odpowiadają odpowiednie komórki organizacyjne albo wyznaczeni pracownicy tych spółek. W Banku za tworzenie tych rozwiązań oraz rozwój metod oceny, monitorowania i raportowania ryzyka braku zgodności odpowiada Departament Zgodności, któremu zapewniono niezależność, podporządkowując w zakresie spraw związanych z zarządzaniem ryzykiem braku zgodności bezpośrednio Prezesowi Zarządu.

We wszystkich podmiotach Grupy Kapitałowej Banku funkcjonują wspólne zasady zarządzania ryzykiem braku zgodności.

2.14. Ryzyko biznesowe

2.14.1. Wstęp

Ryzyko biznesowe jest to ryzyko poniesienia strat wynikających z niekorzystnych zmian zachodzących w otoczeniu biznesowym, podjęcia niekorzystnych decyzji, nieprawidłowego wprowadzenia podjętych decyzji lub braku podjęcia odpowiednich działań, które miałyby być odpowiedzią na zachodzące w otoczeniu biznesowym zmiany, obejmuje ono w szczególności ryzyko strategiczne.

Celem zarządzania ryzykiem biznesowym jest utrzymywanie na akceptowalnym poziomie potencjalnych negatywnych konsekwencji finansowych wynikających z niekorzystnych zmian zachodzących w otoczeniu biznesowym, z podjęcia niekorzystnych decyzji, nieprawidłowego wprowadzenia podjętych decyzji lub braku podjęcia odpowiednich działań, które miałyby być odpowiedzią na zmiany zachodzące w otoczeniu biznesowym.

2.14.2. Identyfikacja, pomiar i ocena ryzyka biznesowego

Identyfikacja ryzyka biznesowego polega na rozpoznaniu i określeniu czynników zarówno aktualnych, jak i potencjalnych, które wynikają z bieżącej i planowanej działalności Grupy Kapitałowej Banku i które mogą znacznie wpływać na sytuację finansową Grupy Kapitałowej Banku, powstanie lub zmianę wysokości przychodów i kosztów Grupy Kapitałowej Banku. Identyfikacja ryzyka biznesowego odbywa się poprzez identyfikację i analizę czynników, które miały wpływ na znaczne odchylenia realizacji przychodów oraz kosztów od ich prognozowanych wartości.

Pomiar ryzyka biznesowego ma na celu określenie skali zagrożeń związanych z występowaniem ryzyka biznesowego przy wykorzystaniu ustalonych miar ryzyka. Pomiar ryzyka biznesowego obejmuje:

- 1) wyliczenie kapitału wewnętrznego,
- 2) przeprowadzanie testów warunków skrajnych (*stress testów*),
- 3) przeprowadzanie odwrotnych testów warunków skrajnych (z częstotliwością roczną).

Ocena poziomu ryzyka biznesowego dokonywana jest w ujęciu kwartalnym, w oparciu o:

- 1) poziom wyliczonych strategicznych limitów tolerancji,
- 2) wyniki ankiety rocznej, przeprowadzonej wśród wyższej kadry kierowniczej,
- 3) wyniki pomiaru kapitału wewnętrznego na ryzyko biznesowe.

2.14.3. Kontrola ryzyka biznesowego

Celem kontroli ryzyka biznesowego jest dążenie do utrzymania poziomu ryzyka biznesowego Grupy Kapitałowej Banku na akceptowalnym poziomie.

Kontrola ryzyka biznesowego obejmuje ustalanie i cykliczny przegląd mechanizmów kontroli ryzyka w postaci limitów tolerancji na ryzyko biznesowe, wraz z jego wartościami progowymi i krytycznymi, adekwatnymi do skali i złożoności działalności Grupy Kapitałowej Banku.

2.14.4. Monitorowanie ryzyka biznesowego

Monitorowaniu podlegają w szczególności:

- 1) strategiczne limity tolerancji na ryzyko biznesowe,
- 2) wyniki testów warunków skrajnych,
- 3) wyniki odwrotnych testów warunków skrajnych,
- 4) poziom kapitału wewnętrznego,
- 5) odchylenia realizacji ryzyka biznesowego od prognozy,
- 6) wyniki ankiety przeprowadzanej wśród wyższej kadry kierowniczej.

2.14.5. Raportowanie ryzyka biznesowego

Raportowanie ryzyka biznesowego Grupy Kapitałowej Banku prowadzone jest w okresach kwartalnych. Odbiorcami raportów o poziomie ryzyka biznesowego są KZAP, KR, Zarząd oraz Rada Nadzorcza. Raporty zawierają m.in. informację dotyczącą poziomu kapitału wewnętrznego, wyniki testów warunków skrajnych oraz odwrotnych testów warunków skrajnych, wyniki ankiety rocznej przeprowadzonej wśród wyższej kadry kierowniczej, stopień wykorzystania limitów tolerancji na ryzyko biznesowe, prognozę ryzyka biznesowego oraz *backtesting* prognozy, wyniki przeglądu procesu zarządzania ryzykiem biznesowym, poziom ryzyka biznesowego, informacje na temat ryzyka biznesowego w spółkach Grupy Kapitałowej Banku.

2.14.6. Działania zarządcze dotyczące ryzyka biznesowego

Działania zarządcze polegają w szczególności na:

- 1) weryfikacji i aktualizacji kwartalnych prognoz finansowych, z uwzględnieniem działań zmierzających do ograniczenia poziomu ryzyka biznesowego zgodnie z limitami,
- 2) monitorowaniu poziomu strategicznego limitu tolerancji na ryzyko biznesowe.

2.15. Ryzyko utraty reputacji

2.15.1. Wstęp

Ryzyko utraty reputacji jest rozumiane jako ryzyko pogorszenia reputacji wśród klientów, kontrahentów, inwestorów, organów nadzoru i kontroli oraz opinii publicznej, na skutek decyzji biznesowych Grupy Kapitałowej Banku, zdarzeń operacyjnych, przypadków braku zgodności lub innych zdarzeń.

Celem zarządzania ryzykiem utraty reputacji jest ochrona reputacji Grupy Kapitałowej Banku poprzez przeciwdziałanie występowaniu strat reputacyjnych oraz ograniczanie negatywnego wpływu zdarzeń wizerunkowych na reputację Grupy Kapitałowej Banku.

2.15.2. Identyfikacja ryzyka utraty reputacji

Identyfikacja ryzyka utraty reputacji obejmuje zjawiska obserwowane w procesach wewnętrznych Grupy Kapitałowej Banku oraz w otoczeniu zewnętrznym, w szczególności:

- 1) zdarzenia wizerunkowe,

- 2) czynniki otoczenia biznesowego, tj. informacje ilościowe i jakościowe, obejmujące w szczególności dane opisujące Bank oraz otoczenie zewnętrzne Grupy Kapitałowej Banku, niosące wartość informacyjną o ryzyku utraty reputacji.

W ramach gromadzenia informacji o zdarzeniach wizerunkowych, uwzględniany jest zidentyfikowany negatywny przekaz informacyjny dotyczący Grupy Kapitałowej Banku, wpływający na pogorszenie jej reputacji, w postaci:

- 1) informacji rozpowszechnianych w środkach masowego przekazu,
- 2) informacji ujawnianych przez Grupę Kapitałową Banku,
- 3) ocen firm audytorskich, instytucji analitycznych oraz zewnętrznych organów nadzoru i kontroli,
- 4) publicznych protestów i wystąpień.

Dodatkowo identyfikacja ryzyka utraty reputacji obejmuje analizę źródeł i czynników ryzyka utraty reputacji, które mogą wpływać na przyszły profil ryzyka utraty reputacji.

2.15.3. Ocena ryzyka utraty reputacji

Ocena ryzyka utraty reputacji polega na określeniu wpływu zdarzeń wizerunkowych na reputację Grupę Kapitałową Banku, w szczególności przez określenie liczby i dotkliwości strat reputacyjnych. Ocena straty reputacyjnej uwzględnia wydzwięk, wiarygodność lub opiniotwórczość oraz zasięg ujawnionych opinii publicznej zdarzeń wizerunkowych.

2.15.4. Kontrola ryzyka utraty reputacji

Kontrolowanie ryzyka utraty reputacji obejmuje ustalenie, dostosowanych do skali i złożoności działalności Banku, mechanizmów kontroli ryzyka utraty reputacji, w postaci miar ryzyka utraty reputacji oraz ich wartości granicznych.

2.15.5. Monitorowanie ryzyka utraty reputacji

Monitorowanie ryzyka utraty reputacji polega na regularnej ocenie wartości miar ryzyka utraty reputacji, w stosunku do przyjętych wartości granicznych. Na podstawie wartości miar ryzyka utraty reputacji, w postaci strategicznego limitu tolerancji na ryzyko utraty reputacji oraz limitu pojedynczej straty, określony jest poziom ryzyka utraty reputacji na poziomie Banku.

2.15.6. Raportowanie ryzyka utraty reputacji

Raportowanie informacji o ryzyku utraty reputacji dokonywane jest w formie:

- 1) półrocznego raportu zarządczego, przeznaczonego dla Komitetu Ryzyka, Zarządu, Komitetu ds. Ryzyka Rady Nadzorczej oraz Rady Nadzorczej,
- 2) informacji przedkładanych doraźnie, które dotyczą bieżących zdarzeń o istotnym wpływie na reputację Grupy Kapitałowej Banku, przeznaczonych dla dyrektora Pionu Prezesa Zarządu oraz Prezesa Zarządu,
- 3) informacji zamieszczonych w sprawozdaniach finansowych Banku i Grupy Kapitałowej Banku oraz przekazywanych na żądanie zewnętrznych organów nadzoru i kontroli.

Półroczny raport zarządczy obejmuje w szczególności informacje na temat:

- 1) skali i profilu ponoszonego przez Grupę Kapitałową Banku ryzyka utraty reputacji,

- 2) najbardziej dotkliwych strat reputacyjnych i działań osłonowych podejmowanych w celu ograniczenia skali tych strat i ich wpływu na reputację Grupy Kapitałowej Banku,
- 3) wykorzystania limitów ryzyka utraty reputacji oraz skuteczności podejmowanych działań zarządczych,
- 4) najistotniejszych źródeł i czynników ryzyka utraty reputacji, które najprawdopodobniej będą wpływać na jego poziom w kolejnym półroczu.

2.15.7. Działania zarządcze dotyczące ryzyka utraty reputacji

Na podstawie określonego poziomu ryzyka utraty reputacji podejmowane są działania zarządcze, które mogą obejmować:

- 1) analizę przyczyn wystąpienia danego poziomu ryzyka,
- 2) ocenę skutków zaistnienia takiego poziomu,
- 3) przygotowanie propozycji działań zarządczych mających na celu obniżenie poziomu ryzyka utraty reputacji lub uzasadnia się brak konieczności podjęcia tych działań, np. w przypadku wystąpienia incydentalnych zdarzeń o charakterze nadzwyczajnym.

2.16. Ryzyko modeli

2.16.1. Wstęp

Ryzyko modeli jest to ryzyko poniesienia strat w wyniku podejmowania błędnych decyzji biznesowych na podstawie funkcjonujących modeli. W ramach Grupy Kapitałowej Banku ryzyko modeli zarządzane jest zarówno na poziomie danej spółki Grupy Kapitałowej Banku (właściciela modelu), jak i na poziomie Banku jako podmiotu dominującego Grupy Kapitałowej Banku.

Celem zarządzania ryzykiem modeli jest ograniczanie ryzyka poniesienia strat w wyniku podejmowania błędnych decyzji biznesowych na podstawie funkcjonujących modeli poprzez odpowiednio zdefiniowany i realizowany proces zarządzania modelami. W Grupie Kapitałowej Banku wykorzystywane są rozwiązane funkcjonujące w Banku z możliwością ich indywidualnego dostosowania do specyfiki poszczególnych spółek.

Wszystkie modele istotne w Banku oraz modele spółek istotne dla Grupy Kapitałowej Banku objęte są procesem regularnej, niezależnej walidacji przeprowadzanej przez jednostkę walidacyjną PKO Banku Polskiego SA.

2.16.2. Identyfikacja, pomiar i ocena ryzyka modeli

Identyfikacja ryzyka modeli polega w szczególności na:

- 1) gromadzeniu informacji o wykorzystywanych, a także planowanych do wdrożenia modelach,
- 2) cyklicznym określaniu istotności modeli.

Ocena ryzyka modeli ma na celu określenie skali zagrożeń związanych z występowaniem ryzyka modeli. Oceny dokonuje się na poziomie pojedynczego modelu, a także w ujęciu zagregowanym na poziomie poszczególnych podmiotów Grupy Kapitałowej Banku.

2.16.3. Kontrola ryzyka modeli

Celem kontroli ryzyka modeli jest utrzymanie zagregowanej oceny ryzyka modeli na akceptowanym przez Grupę Kapitałową Banku poziomie. Kontrola ryzyka modeli polega na określeniu mechanizmów wykorzystywanych do diagnozowania poziomu ryzyka modeli oraz narzędzi ograniczania poziomu tego ryzyka. W ramach narzędzi

wykorzystywanych do diagnozowania ryzyka modeli wyróżnia się w szczególności strategiczny limit tolerancji na ryzyko modeli oraz wartości progowe ryzyka modeli.

2.16.4. Monitorowanie i raportowanie ryzyka modeli

Celem monitorowania ryzyka modeli jest diagnozowanie obszarów wymagających działań zarządczych. Monitorowanie ryzyka modeli, obejmuje w szczególności:

- 1) aktualizację poziomu ryzyka modeli,
- 2) ocenę wykorzystania strategicznego limitu tolerancji na ryzyko modeli oraz wartości progowych ryzyka modeli,
- 3) weryfikację statusu wykonania oraz ocenę skuteczności realizacji działań w ramach ograniczania ryzyka modeli.

Wyniki monitorowania są cyklicznie prezentowane w raportach skierowanych do KR, Zarządu, Rady Nadzorczej i zawierają kompleksową ocenę ryzyka modeli, a w szczególności:

- 1) informacje o stopniu wykorzystania strategicznego limitu tolerancji na ryzyko modeli,
- 2) informacje o poziomie ryzyka modeli (w ujęciu jednostkowym i skonsolidowanym),
- 3) mapę ryzyka modeli,
- 4) ocenę skuteczności zaleceń podejmowanych w celu obniżenia poziomu ryzyka modeli,
- 5) ewentualne propozycje nowych działań zarządczych ograniczających ryzyko modeli.

2.16.5. Działania zarządcze dotyczące ryzyka modeli

Celem podejmowania działań zarządczych jest kształtowanie procesu zarządzania ryzykiem modeli oraz poziomu tego ryzyka, w szczególności poprzez ustalanie akceptowalnych poziomów ryzyka oraz podejmowanie decyzji o zastosowaniu narzędzi wspierających zarządzanie ryzykiem modeli.

2.17. Ryzyko zmian makroekonomicznych

2.17.1. Wstęp

Ryzyko zmian makroekonomicznych jest to ryzyko pogorszenia sytuacji finansowej Grupy Kapitałowej Banku w wyniku niekorzystnego wpływu zmiany warunków makroekonomicznych.

Celem zarządzania ryzykiem zmian makroekonomicznych jest identyfikacja czynników makroekonomicznych mających znaczący wpływ na działalność Grupy Kapitałowej Banku oraz podejmowanie działań mających na celu ograniczenie niekorzystnego wpływu potencjalnych zmian sytuacji makroekonomicznej na sytuację finansową Grupy Kapitałowej Banku.

2.17.2. Identyfikacja i pomiar ryzyka zmian makroekonomicznych

Identyfikacja ryzyka zmian makroekonomicznych polega na określeniu scenariuszy potencjalnych zmian makroekonomicznych oraz określeniu czynników ryzyka mających największy wpływ na sytuację finansową Grupy Kapitałowej Banku. Ryzyko zmian makroekonomicznych powstaje w wyniku oddziaływania czynników zależnych i niezależnych od działań Grupy Kapitałowej Banku. Grupa Kapitałowa Banku identyfikuje czynniki wpływające na poziom ryzyka zmian makroekonomicznych w trakcie przeprowadzania kompleksowych testów warunków skrajnych.

Ryzyko zmian makroekonomicznych materializuje się pośrednio w ramach innych ryzyk wpływających na działalność Grupy Kapitałowej Banku poprzez:

- 1) straty kredytowe,
- 2) straty powstałe na skutek niekorzystnych zmian sytuacji rynkowej (zmiany kursów walut, zmiany poziomu stóp procentowych),
- 3) spadek poziomu płynności Banku,
- 4) straty powstałe w wyniku materializacji ryzyka operacyjnego,
- 5) pozostałe straty.

Dla celów pomiaru ryzyka zmian makroekonomicznych Grupa Kapitałowa Banku wykorzystuje miary ryzyka bazujące na wynikach kompleksowych testów warunków skrajnych, w szczególności dotyczące:

- 1) wyniku finansowego oraz jego składowych,
- 2) miar adekwatności kapitałowej oraz ich składowych,
- 3) wybranych miar płynności.

2.17.3. Kontrola ryzyka zmian makroekonomicznych

Celem kontroli ryzyka zmian makroekonomicznych jest dążenie do ograniczenia niekorzystnego wpływu potencjalnych zmian sytuacji makroekonomicznej na sytuację finansową Grupy Kapitałowej Banku.

Kontrola ryzyka zmian makroekonomicznych polega na określeniu dostosowanego do skali działalności Grupy Kapitałowej Banku dopuszczalnego poziomu ryzyka, przy czym poziom ryzyka zmian makroekonomicznych oceniany jest na podstawie wyników kompleksowych testów warunków skrajnych. Dopuszczalny poziom ryzyka zmian makroekonomicznych oznacza sytuację, w której wyniki testów warunków skrajnych nie wskazują na konieczność podejmowania działań naprawczych.

2.17.4. Monitorowanie ryzyka zmian makroekonomicznych

Monitorowaniu w ramach ryzyka zmian makroekonomicznych podlegają:

- 1) czynniki makroekonomiczne, na które Grupa Kapitałowa Banku jest wrażliwa,
- 2) zmiany sytuacji makroekonomicznej,
- 3) wyniki testów warunków skrajnych,
- 4) poziom ryzyka zmian makroekonomicznych.

2.17.5. Raportowanie ryzyka zmian makroekonomicznych

Raportowanie ryzyka zmian makroekonomicznych realizowane jest w postaci:

- 1) informacji o ryzyku zmian makroekonomicznych zawartej w raporcie kwartalnym, w części dotyczącej testów warunków skrajnych, przekładanych KZAP, KR, Zarządowi oraz Radzie Nadzorczej,
- 2) raportów przygotowywanych w przypadku wystąpienia podwyższonego lub wysokiego poziomu ryzyka zmian makroekonomicznych i przekładanych KZAP, zawierających: analizę przyczyn, które doprowadziły do wzrostu poziomu ryzyka, ocenę potencjalnych skutków zaistniałej sytuacji, przewidywania rozwoju sytuacji oraz propozycje:
 - a) działań mających na celu obniżenie poziomu ryzyka,
 - b) wstępną ocenę ich skuteczności,

- c) komórek organizacyjnych Centrali, specjalistycznych jednostek organizacyjnych Banku lub pionów funkcjonalnych odpowiedzialnych za realizację działań naprawczych,
- d) terminów realizacji działań wraz o oszacowaniem niezbędnych środków albo uzasadnienie braku konieczności podejmowania działań.

2.17.6. Działania zarządcze dotyczące ryzyka zmian makroekonomicznych

Działania zarządcze polegają w szczególności na:

- 1) tworzeniu przepisów wewnętrznych Grupy Kapitałowej Banku,
- 2) ustalaniu akceptowalnych poziomów ryzyka,
- 3) propozycji działań mających na celu obniżenie poziomu ryzyka w przypadku wystąpienia podwyższonego lub wysokiego poziomu ryzyka zmian makroekonomicznych.

2.18. Ryzyko kapitałowe

2.18.1. Wstęp

Ryzyko kapitałowe definiowane jest jako ryzyko niezapewnienia odpowiedniego poziomu i struktury funduszy własnych, w odniesieniu do skali prowadzonej przez Grupę Kapitałową Banku działalności i ekspozycji na ryzyko, a tym samym niewystarczających do absorpcji strat nieoczekiwanych z uwzględnieniem planów rozwoju i sytuacji skrajnych.

Celem zarządzania ryzykiem kapitałowym jest zapewnienie odpowiedniego poziomu i struktury funduszy własnych, w odniesieniu do skali prowadzonej przez Grupę Kapitałową Banku działalności oraz ekspozycji na ryzyko, z uwzględnieniem założeń polityki dywidendowej Banku oraz zaleceń i rekomendacji nadzorczych w zakresie adekwatności kapitałowej.

2.18.2. Identyfikacja i pomiar ryzyka kapitałowego

Poziom ryzyka kapitałowego określany jest na podstawie wartości miar adekwatności kapitałowej którymi są:

- 1) łączny współczynnik kapitałowy,
- 2) relacja funduszy własnych do kapitału wewnętrznego,
- 3) współczynnik kapitału podstawowego Tier 1,
- 4) współczynnik kapitału Tier 1,
- 5) wskaźnik dźwigni.

Dla miar adekwatności kapitałowej wyznacza się strategiczne limity tolerancji oraz wartości progowe określone w przepisach wewnętrznych Banku.

Dla Banku oraz Grupy Kapitałowej Banku określa się poziom ryzyka kapitałowego na podstawie wartości progowych i strategicznych limitów tolerancji w następujący sposób:

- 1) poziom niski – gdy wszystkie miary adekwatności kapitałowej przekraczają wartości progowe,
- 2) poziom podwyższony – gdy co najmniej jedna miara adekwatności jest niższa niż wartość progowa oraz żadna z miar adekwatności kapitałowej nie jest niższa niż strategiczny limit tolerancji,
- 3) poziom wysoki – gdy co najmniej jedna miara adekwatności kapitałowej jest niższa niż strategiczny limit tolerancji.

2.18.3. Kontrola ryzyka kapitałowego

Celem kontroli ryzyka kapitałowego jest dążenie do utrzymania poziomu ryzyka kapitałowego Banku i Grupy Kapitałowej Banku na poziomie niskim tj. powyżej określonych dla miar adekwatności wartości progowych.

Kontrola ryzyka kapitałowego obejmuje ustalenie dostosowanych do skali i złożoności działalności Banku oraz Grupy Kapitałowej Banku mechanizmów kontroli ryzyka w postaci strategicznych limitów tolerancji oraz wartości progowych dotyczących miar adekwatności kapitałowej. Są one określane przez Zarząd i zatwierdzane przez Radę Nadzorczą Banku.

Utrzymywanie miar adekwatności kapitałowej powyżej wartości progowych zapewnia odpowiedni bufor kapitałowy powyżej minimum nadzorczych.

2.18.4. Monitorowanie i raportowanie ryzyka kapitałowego

Bank regularnie monitoruje i raportuje poziom miar adekwatności kapitałowej w celu określenia stopnia spełniania norm nadzorczych, wartości progowych i wewnętrznych limitów strategicznych oraz identyfikacji przypadków wymagających uruchomienia kapitałowych działań awaryjnych.

Informacja o poziomie miar adekwatności kapitałowej prezentowana jest:

- 1) w cyklu miesięcznym – KZAP, Zarządowi, Komitetowi ds. Ryzyka Rady Nadzorczej,
- 2) w cyklu kwartalnym – KZAP, Zarządowi, Komitetowi ds. Ryzyka Rady Nadzorczej oraz Radzie Nadzorczej.

W kwartalnych informacjach przygotowywanych dla Zarządu oraz Rady Nadzorczej raportowany jest poziom realizacji planu kapitałowego.

Poziom miar adekwatności kapitałowej oraz poziom i struktura funduszy własnych Grupy Kapitałowej Banku są zaprezentowane w Rozdziale 3 (Fundusze własne) oraz Rozdziale 9 (Adekwatność kapitałowa) niniejszego Raportu.

2.18.5. Działania zarządcze dotyczące ryzyka kapitałowego

Zarządzanie ryzykiem kapitałowym odbywa się poprzez:

- 1) określanie i realizację pożądaných przez Bank celów kapitałowych,
- 2) ustalanie wewnętrznych limitów dla miar adekwatności kapitałowej,
- 3) planowanie, monitorowanie oraz raportowanie poziomu i struktury kapitału własnego oraz adekwatności kapitałowej,
- 4) alokację wymogu w zakresie funduszy własnych oraz kapitału wewnętrznego na poszczególne obszary biznesowe i segmenty klienta w Banku oraz poszczególne spółki Grupy Kapitałowej Banku,
- 5) ocenę rentowności poszczególnych obszarów biznesowych i segmentów klienta.

Głównymi narzędziami zarządzania ryzykiem kapitałowym są:

- 1) polityka dywidendowa,
- 2) emisja akcji i podwyższenie kapitału zakładowego,
- 3) emisja długu podporządkowanego,
- 4) zaliczenie zysku z bieżącego okresu do funduszy własnych,

- 5) instrumenty ochrony kredytowej wybranych portfeli wierzytelności kredytowych,
- 6) ograniczenie działalności kredytowej, w tym limity działalności kredytowej,
- 7) sprzedaż wybranych aktywów finansowych oraz
- 8) sekurytyzacja portfela.

2.19. Ryzyko nadmiernej dźwigni finansowej

2.19.1. Wstęp

Ryzyko nadmiernej dźwigni finansowej definiowane jest jako ryzyko wynikające z podatności na zagrożenia z powodu dźwigni finansowej lub warunkowej dźwigni finansowej, które może wymagać podjęcia działań korygujących plany biznesowe, w tym awaryjnej sprzedaży aktywów mogącej przynieść straty lub spowodować konieczność korekty wyceny pozostałych aktywów.

Celem zarządzania ryzykiem nadmiernej dźwigni finansowej jest zapewnienie właściwej relacji pomiędzy wielkością kapitału podstawowego (Tier 1) i sumą aktywów bilansowych oraz udzielonych zobowiązań pozabilansowych Banku i Grupy Kapitałowej Banku.

2.19.2. Identyfikacja i pomiar ryzyka nadmiernej dźwigni finansowej

Dźwignia finansowa definiowana jest jako względna – w stosunku do funduszy własnych Banku – wielkość posiadanych przez Bank aktywów, zobowiązań pozabilansowych oraz zobowiązań warunkowych dotyczących płatności lub dostawy lub dostarczenia zabezpieczenia, z uwzględnieniem zobowiązań z tytułu otrzymanych środków finansowych, zaciągniętych zobowiązań, umów dotyczących instrumentów pochodnych lub umów z udzielonym przyrzeczeniem odkupu, lecz z wyjątkiem zobowiązań, które można wyegzekwować wyłącznie w przypadku likwidacji Banku.

Ryzyko nadmiernej dźwigni finansowej materializuje się poprzez niedopasowanie skali działalności i struktury źródeł finansowania oraz niedostateczne wyposażenie Banku i Grupy Kapitałowej Banku w fundusze własne.

Dla celów pomiaru ryzyka nadmiernej dźwigni finansowej, Bank wylicza wskaźnik dźwigni zgodnie z art. 429 Rozporządzenia CRR (zmienionym Rozporządzeniem 2015/62 UE¹³), tj. jako miarę kapitału Tier 1 podzieloną przez miarę ekspozycji całkowitej i wyraża wskaźnik jako wartość procentową. Bank oblicza wskaźnik dźwigni finansowej w sprawozdawczym dniu odniesienia. Wskaźnik dźwigni finansowej jest wyliczany zarówno w odniesieniu do kapitału Tier 1, jak i według definicji przejściowej kapitału Tier 1.

Bank przy obliczeniu wskaźnika dźwigni nie stosuje odstępstw określonych w art. 499 ust. 2 Rozporządzenia CRR.

2.19.3. Kontrola ryzyka nadmiernej dźwigni finansowej

Celem kontroli ryzyka nadmiernej dźwigni finansowej jest dążenie do utrzymania poziomu ryzyka nadmiernej dźwigni Banku na akceptowalnym poziomie. Obejmuje cykliczny przegląd mechanizmów kontroli ryzyka w postaci limitu tolerancji, wraz z jego wartością progową.

2.19.4. Monitorowanie ryzyka nadmiernej dźwigni finansowej

Monitorowaniu ryzyka nadmiernej dźwigni finansowej podlegają w szczególności:

- 1) wysokość wskaźnika dźwigni finansowej,
- 2) wartość progowa ryzyka nadmiernej dźwigni finansowej,
- 3) odchylenia wysokości wskaźnika dźwigni finansowej od prognozy.

Wartości te monitorowane są z częstotliwością kwartalną.

2.19.5. Raportowanie ryzyka nadmiernej dźwigni finansowej

Raportowanie ryzyka nadmiernej dźwigni finansowej Grupy Kapitałowej Banku prowadzone jest w okresach kwartalnych w ramach raportowania adekwatności kapitałowej. Odbiorcami informacji o poziomie ryzyka nadmiernej dźwigni finansowej są KZAP, KR, Zarząd, Komitet ds. Ryzyka Rady Nadzorczej oraz Rada Nadzorcza. Raporty zawierają m.in. informację dotyczącą wysokości wskaźnika dźwigni finansowej, wartości progowych na ryzyko nadmiernej dźwigni finansowej oraz prognozę ryzyka nadmiernej dźwigni finansowej.

2.19.6. Działania zarządcze dotyczące ryzyka nadmiernej dźwigni finansowej

Działania zarządcze dotyczące ryzyka nadmiernej dźwigni finansowej są tożsame z działaniami zarządczymi dotyczącymi ryzyka kapitałowego. W przypadku podwyższonego ryzyka podejmowane są działania w celu doprowadzenia miar adekwatności kapitałowej do poziomu obniżonego, z uwzględnieniem założeń polityki dywidendowej oraz zaleceń i rekomendacji nadzorczych w zakresie adekwatności kapitałowej.

2.20. Kompleksowe testy warunków skrajnych

Kompleksowe testy warunków skrajnych stanowią integralny element zarządzania ryzykiem w Grupie Kapitałowej Banku oraz uzupełnienie testów warunków skrajnych specyficznych dla poszczególnych rodzajów ryzyka.

Kompleksowe testy warunków skrajnych uwzględniają zbiorczo rodzaje ryzyka uznane przez Bank za istotne, w tym:

- 1) ryzyko kredytowe,
- 2) ryzyko rynkowe,
- 3) ryzyko płynności,
- 4) ryzyko operacyjne,
- 5) ryzyko biznesowe,
- 6) ryzyko kapitałowe,
- 7) ryzyko nadmiernej dźwigni finansowej.

Kompleksowe testy warunków skrajnych obejmują analizę wpływu zmian w otoczeniu i funkcjonowaniu Banku na sytuację finansową Grupy Kapitałowej Banku, w szczególności:

- 1) rachunek zysków i strat,
- 2) bilans,
- 3) fundusze własne,
- 4) adekwatność kapitałową, w tym wymogi kapitałowe, kapitał wewnętrzny, miary adekwatności kapitałowej,
- 5) wybrane miary płynności.

¹³ Rozporządzenie Delegowane Komisji (UE) 2015/62 z dnia 10 października 2014 roku zmieniające rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013 w odniesieniu do wskaźnika dźwigni.

Kompleksowe testy warunków skrajnych na potrzeby Grupy Kapitałowej Banku przeprowadzane są nie rzadziej niż raz w roku w horyzoncie trzyletnim, a dla Banku co pół roku w horyzoncie trzyletnim przy uwzględnieniu zmian wartości i struktury pozycji bilansu oraz rachunku zysków i strat (testy dynamiczne).

Testy nadzorcze przeprowadzane są na żądanie organów nadzorczych zgodnie z założeniami dostarczonymi przez organy nadzorcze.

2.21. Zarządzanie ryzykiem w PKO Banku Hipotecznym SA

W PKO Banku Hipotecznym SA obowiązuje system zarządzania ryzykiem spójny z systemem obowiązującym w Grupie Kapitałowej Banku. Specjalistyczny charakter banku hipotecznego sprawia, że:

- 1) zarządzanie ryzykiem kredytowym dotyczy głównie kompetencji w zakresie segmentu kredytów hipotecznych, oceny zdolności kredytowej klienta detalicznego i oceny bankowo-hipotecznej wartości nieruchomości (BHWN),
- 2) głównym źródłem finansowania jest emisja długoterminowych listów zastawnych, kompetencje w zakresie zarządzania płynnością koncentrują się w obszarze emisji instrumentów na krajowym i zagranicznym rynku długu zabezpieczonego.

PKO Bank Hipoteczny SA buduje portfel kredytów hipotecznych w drodze sprzedaży agencyjnej oraz nabywania wierzytelności od podmiotu dominującego. Portfel kredytów hipotecznych stanowi podstawę puli zabezpieczającej emisję listów zastawnych.

Bankowo-hipoteczna wartość nieruchomości jest to ustalona przez PKO Bank Hipoteczny SA wartość, która w ocenie banku odzwierciedla poziom ryzyka związanego z nieruchomością jako przedmiotem zabezpieczenia udzielanych kredytów oraz służy do określenia kwoty, do jakiej może być udzielony kredyt zabezpieczony hipoteką na danej nieruchomości lub do decyzji, czy wierzytelność zabezpieczona na przedmiotowej nieruchomości może być nabyta przez bank.

PKO Bank Hipoteczny SA ustala BHWN w oparciu o ekspertyzę bankowo-hipotecznej wartości nieruchomości, która jest wykonywana z zachowaniem należytej staranności i ostrożności, uwzględniając jedynie te cechy nieruchomości i nakłady konieczne do jej budowy, które będą miały charakter trwałe i przy założeniu racjonalnej eksploatacji będą możliwe do uzyskania przez każdego posiadacza nieruchomości. W ekspertyzie, sporządzonej na określoną datę, udokumentowane są założenia i parametry przyjęte do analizy, proces ustalania BHWN i wynikająca z niego propozycja BHWN. Ekspertyza uwzględnia analizy i prognozy dotyczące parametrów specyficznych dla danej nieruchomości, które mają wpływ na ocenę ryzyka kredytowego, a także czynniki o charakterze ogólnym np.: rozwój liczby ludności, stopę bezrobocia, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

Hipoteczny list zastawny to dłużny papier wartościowy imienny lub na okaziciela, emitowany przez banki hipoteczne, którego podstawą emisji jest pula wierzytelności zabezpieczonych hipoteką. Listy zastawne są emitowane głównie na dłuższe terminy, stanowią więc źródło długoterminowego finansowania dla Grupy Kapitałowej Banku.

Model biznesowy PKO Banku Hipotecznego SA zakłada wysoki udział listów zastawnych w strukturze finansowania. List zastawny jest stabilnym źródłem finansowania, ale balonowy charakter wykupu sprawia, że w większości przypadków w chwili wykupu powstaje potrzeba zastąpienia tego finansowania kolejnymi emisjami lub alternatywnym źródłem finansowania. W procesie zarządzania płynnością finansową PKO Bank Hipoteczny SA zwraca szczególną uwagę na dopasowanie terminów przepływów i możliwości odnowienia źródeł finansowania w momentach wymagalności znacznych wartościowo pasywów (wykup listów zastawnych).

3. Fundusze własne

Fundusze własne na potrzeby adekwatności kapitałowej wyliczane są zgodnie z przepisami ustawy Prawo bankowe, części drugiej Rozporządzenia CRR oraz aktami wykonawczymi do Rozporządzenia CRR.

Fundusze własne Grupy Kapitałowej Banku składają się z kapitału podstawowego Tier 1 oraz kapitału Tier 2. W Grupie Kapitałowej Banku nie są identyfikowane elementy dodatkowego kapitału Tier 1.

W skład kapitału podstawowego Tier 1 wchodzi:

- 1) kapitał zakładowy, prezentowany zgodnie ze statutem oraz wpisem do rejestru handlowego według wartości nominalnej,
- 2) kapitał zapasowy, tworzony z corocznych odpisów z zysku netto i przeznaczony na pokrycie strat bilansowych, jakie mogą wyniknąć w związku z działalnością Banku,
- 3) kapitał rezerwowy, tworzony niezależnie od kapitału zapasowego z corocznych odpisów z zysku netto w wysokości uchwalonej przez Walne Zgromadzenie (zwane dalej „WZ”) i przeznaczony wyłącznie na pokrycie mogących powstać strat bilansowych,
- 4) inne skumulowane całkowite dochody (z wyłączeniem zysków i strat dotyczących zabezpieczenia przepływów pieniężnych), przy czym niezrealizowane zyski i straty na instrumentach zaliczonych do portfela DDS (dostępnych do sprzedaży) ujmowane są w okresie przejściowym (do końca roku 2017) w wysokości określonej przez ustawę Prawo bankowe,
- 5) fundusz ogólnego ryzyka, tworzony z odpisów z zysku netto w wysokości uchwalonej przez WZ i przeznaczony na niezidentyfikowane ryzyka działalności bankowej,
- 6) zyski zatrzymane (niepodzielony wynik z lat ubiegłych),
- 7) wynik finansowy netto w trakcie zatwierdzania oraz wynik netto bieżącego okresu sprawozdawczego, obliczony zgodnie z obowiązującymi zasadami rachunkowości, pomniejszony o wszelkie przewidywane obciążenia i dywidendy, w kwotach nie większych niż kwoty zysku zweryfikowane przez biegłego rewidenta; warunkiem zaliczenia wyniku do funduszy własnych jest jego zatwierdzenie przez WZ, lub przed zatwierdzeniem przez WZ, uzyskanie zgody KNF na jego zaliczenie do funduszy własnych.

Kapitał podstawowy Tier 1 pomniejsza się o:

- 1) straty za bieżący rok obrotowy,
- 2) wartości niematerialne wycenione według wartości bilansowej po pomniejszeniu o kwotę powiązanej rezerwy z tytułu odroczonego podatku dochodowego, odliczana kwota zawiera wartość firmy uwzględnioną w wycenie znacznych inwestycji,
- 3) dodatkowe korekty wartości aktywów wycenianych według wartości godziwej, które wynikają ze stosowania wymogów w zakresie ostrożnej wyceny i odliczane są od kapitału podstawowego Tier 1,
- 4) aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego oparte na przyszłej rentowności i nie wynikające z różnic przejściowych, przy czym w okresie przejściowym (do końca roku 2017) ujmowane są w wysokości określonej przez ustawę Prawo bankowe,
- 5) dodatkowe korekty wartości godziwej zobowiązań oraz instrumentów pochodnych będących zobowiązaniami, wynikające z własnego ryzyka kredytowego Banku, przy czym w okresie przejściowym (do końca roku 2017) ujmowane są w wysokości określonej przez ustawę Prawo bankowe,
- 6) aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego oparte na przyszłej rentowności i wynikające z różnic przejściowych, w kwocie przekraczającej 10% kapitału podstawowego Tier 1 instytucji (po uwzględnieniu pomniejszeń o kwoty określone w pkt 1-5 i 7),

- 7) zaangażowania kapitałowe bezpośrednie i pośrednie w podmioty sektora finansowego, jeżeli instytucja nie dokonała znacznej inwestycji w te podmioty, wyrażone w postaci posiadanych akcji lub udziałów, lub innych instrumentów kapitału podstawowego Tier 1 lub instrumentów w Tier 2 tych podmiotów, o ile ich suma przekracza 10% kapitału podstawowego Tier 1 instytucji (po uwzględnieniu pomniejszeń o kwoty określone w pkt 1-5),
- 8) zaangażowania kapitałowe bezpośrednie i pośrednie w podmioty sektora finansowego, jeżeli instytucja dokonała znacznej inwestycji w te podmioty, wyrażone w postaci posiadanych akcji lub udziałów, lub innych instrumentów kapitału podstawowego Tier 1 tych podmiotów, których suma przekracza 10% kapitału podstawowego Tier 1 instytucji (po uwzględnieniu pomniejszeń o kwoty określone w pkt 1-5 i 7),
- 9) kwotę, o jaką suma:
 - a) aktywów z tytułu odroczonego podatku dochodowego opartych na przyszłej rentowności i wynikających z różnic przejściowych, do wysokości 10% kapitału podstawowego Tier 1 instytucji (obliczonego po uwzględnieniu pomniejszeń o kwoty określone w pkt 1-5 i 7) oraz
 - b) zaangażowań kapitałowych bezpośrednich i pośrednich w podmioty sektora finansowego, jeżeli instytucja dokonała znacznej inwestycji w te podmioty, wyrażonych w postaci posiadanych akcji lub udziałów lub instrumentów kapitału podstawowego Tier 1 tych podmiotów, do wysokości 10% kapitału podstawowego Tier 1 instytucji (obliczonego po uwzględnieniu pomniejszeń o kwoty określone w pkt 1-5 i 7),przekracza równowartość 17,65% kapitału podstawowego Tier 1 instytucji (wyliczonego z uwzględnieniem wszystkich pomniejszeń określonych w pkt 1-7) kwota poniżej progu (17,65%) jest uwzględniana w ekspozycjach ważonych ryzykiem,
- 10) w okresie przejściowym określonym w Rozporządzeniu CRR (do końca roku 2017), stosuje się pomniejszenie kapitału podstawowego Tier 1 o kwotę, o jaką suma:
 - a) aktywów z tytułu odroczonego podatku dochodowego opartych na przyszłej rentowności i wynikających z różnic przejściowych, do wysokości 10% kapitału podstawowego Tier 1 instytucji (obliczonego po uwzględnieniu pomniejszeń o kwoty określone w pkt 1-4 i 6) oraz
 - b) zaangażowań kapitałowych w podmioty sektora finansowego, jeżeli instytucja dokonała znacznej inwestycji w te podmioty, wyrażonych w postaci posiadanych akcji lub udziałów lub innych instrumentów kapitału podstawowego Tier 1 tych podmiotów, do wysokości 10% kapitału podstawowego Tier 1 instytucji (obliczonego po uwzględnieniu pomniejszeń o kwoty określone w pkt 1-5 i 7),przekracza próg 15% kapitału podstawowego Tier 1 instytucji.

Kwota poniżej progu (15%) jest uwzględniana w aktywach ważonych ryzykiem.

W skład kapitału Tier 2 wchodzi zobowiązania podporządkowane, rozumiane jako zobowiązania z tytułu przyjęcia przez Bank, w kwocie i na zasadach ustalonych w decyzji KNF wydawanej na wniosek Banku, środków pieniężnych spełniających warunki określone w art. 63 Rozporządzenia CRR.

Kapitał Tier 2 pomniejszany jest o:

- 1) zaangażowania kapitałowe bezpośrednie i pośrednie w podmioty sektora finansowego w postaci instrumentów kapitału Tier 2 tych podmiotów, jeżeli instytucja dokonała znacznej inwestycji w te podmioty,
- 2) zaangażowania kapitałowe bezpośrednie i pośrednie w podmioty sektora finansowego, jeżeli instytucja nie dokonała znacznej

**ADEKWATNOŚĆ KAPITAŁOWA ORAZ INNE INFORMACJE
 PODLEGAJĄCE OGŁASZANIU GRUPY KAPITAŁOWEJ POWSZECHNEJ
 KASY OSZCZĘDNOŚCI BANKU POLSKIEGO SPÓŁKI AKCYJNEJ
 WEDŁUG STANU NA DZIEŃ 31 GRUDNIA 2016 ROKU
 (W MILIONACH ZŁOTYCH)**

inwestycji w te podmioty, wyrażone w postaci posiadanych akcji lub udziałów, lub innych instrumentów kapitału Tier 2,

- 3) w przypadku, gdyby wartość pomniejszeń, o których mowa w pkt 1 i 2 obniżyłaby wartość kapitału Tier 2 poniżej zera, wartość nadwyżki tych pomniejszeń ponad wartość kapitału Tier 2 odejmuje się od kapitału podstawowego Tier 1.

W okresie przejściowym określonym w Rozporządzeniu CRR (do końca roku 2017) na zasadzie odstępstwa rezydualne kwoty określone przez

ustawę Prawo bankowe, odlicza się w połowie od kapitału podstawowego Tier 1 oraz w połowie od kapitału Tier 2.

Zgodnie z wymogiem Rozporządzenia Wykonawczego 1423/2013, tabela nr 3.1 przedstawia uzgodnienia pozycji sprawozdania z sytuacji finansowej wykorzystywanych do obliczania funduszy własnych z regulacyjnymi funduszami własnymi na dzień 31 grudnia 2016 roku.

Tabela 3.1. Uzgodnienie pozycji sprawozdania z sytuacji finansowej wykorzystywanych do obliczania funduszy własnych z regulacyjnymi funduszami własnymi

Grupa Kapitałowa Banku	2016				
	Sprawozdanie z sytuacji finansowej sporządzone według MSSF	Dekonsolidacja spółek nieobjętych konsolidacją ostrożnościową	Konsolidacja ostrożnościowa/Sprawozdanie z sytuacji finansowej sporządzone zgodnie z Rozporządzeniem CRR	Pozycje nieuwzględniane w regulacyjnych funduszach własnych	Pozycje uwzględniane w regulacyjnych funduszach własnych
Aktywa					
Wartości niematerialne	3 422	-189	3 233	-252	2 981
Zobowiązania					
Zobowiązania podporządkowane	2 539	0	2 539	-16	2 523
Kapitały					
Kapitał zakładowy	1 250	0	1 250	0	1 250
Kapitał zapasowy	24 491	-73	24 417	0	24 417
Pozostałe kapitały rezerwowe	3 608	-55	3 552	0	3 552
Fundusz ogólnego ryzyka	1 070	0	1 070	0	1 070
Inne dochody całkowite	-689	-21	-709	49	-661
Kapitał z aktualizacji wyceny aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży	-347	-11	-358	-60	-418
Kapitał z aktualizacji wyceny instrumentów zabezpieczających przepływy pieniężne	-109	0	-109	109	0
Różnice kursowe z przeliczenia	-222	-10	-231	0	-231
Zyski i straty aktuarialne	-11	0	-11	0	-11
Udziały w innych dochodach całkowitych jednostki stowarzyszonej	-1	0	-1	0	-1
Zysk roku bieżącego	2 874	94	2 968	-2 968	0
Wynik z lat ubiegłych	-19	199	181	1 589	1 770
Udziały niekontrolujące	-16	16	0	0	0
Kapitał własny razem	32 569	161	32 729	-1 331	31 399
Dodatkowe odliczenia					
Dodatkowe korekty aktywów wycenianych do wartości godziwej					-67
Aktywa z tytułu podatku odroczonego, które są uzależnione od przyszłej rentowności, ale nie pochodzą z różnic przejściowych					-1
Fundusze własne ogółem przyjęte do kalkulacji łącznego współczynnika kapitałowego					30 873

Zgodnie z wymogiem Rozporządzenia Wykonawczego 1423/2013 tabela nr 3.2 przedstawia informacje na temat charakteru i kwot poszczególnych pozycji funduszy własnych wykorzystanych do obliczenia łącznego współczynnika kapitałowego na dzień 31 grudnia

2016 roku. Wiersze zostały pominięte tylko w przypadku, gdy ich wartość wyniosła 0.

**ADEKWATNOŚĆ KAPITAŁOWA ORAZ INNE INFORMACJE
 PODLEGAJĄCE OGŁASZANIU GRUPY KAPITAŁOWEJ POWSZECHNEJ
 KASY OSZCZĘDNOŚCI BANKU POLSKIEGO SPÓŁKI AKCYJNEJ
 WEDŁUG STANU NA DZIEŃ 31 GRUDNIA 2016 ROKU
 (W MILIONACH ZŁOTYCH)**

Tabela 3.2. Fundusze własne wykorzystane do obliczenia współczynników kapitałowych w ujęciu skonsolidowanym

Grupa Kapitałowa Banku		
	(A) Kwota w dniu ujawnienia	(B) Odniesienie do artykułu Rozporządzenia (UE) nr 575/2013
Kapitał podstawowy Tier I: instrumenty i kapitały rezerwowe		
1	Instrumenty kapitałowe i związane z nim ażo emisyjne	1 250 Art. 26 ust. 1 lit. a) i b)
	w tym: instrument typu 1 SERIA A AKCJE ZWYKŁE IMIENNE	313
	w tym: instrument typu 2 SERIA A AKCJE ZWYKŁE NA OKAZIČIĘLA	198
	w tym: instrument typu 3 SERIA B AKCJE ZWYKŁE NA OKAZIČIĘLA	105
	w tym: instrument typu 4 SERIA C AKCJE ZWYKŁE NA OKAZIČIĘLA	385
	w tym: instrument typu 5 SERIA D AKCJE ZWYKŁE NA OKAZIČIĘLA	250
2	Zyski zatrzymane	1 770 Art. 26 ust. 1 lit. c), Art. 28
3	Skumulowane inne całkowite dochody (i pozostałe kapitały rezerwowe)	27 260 Art. 26 ust. 1 lit. d) i e)
3a	Fundusze ogólne ryzyka bankowego	1 070 Art. 26 ust. 1 lit. f)
6	Kapitał podstawowy Tier I przed korektami regulacyjnymi	31 350 Art. 26
Kapitał podstawowy Tier I: korekty regulacyjne		
7	Dodatkowe korekty wartości (kwota ujemna)	-51 Art. 34
8	Wartości niematerialne i prawne (po odliczeniu powiązanej rezerwy z tytułu odroczonego podatku dochodowego) (kwota ujemna)	-2 981 Art. 36 ust. 1 lit. b)
10	Aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego oparte na przyszłej rentowności z wyłączeniem aktywów wynikających z różnic przejściowych	-1 Art. 36 ust. 1 lit. c), Art. 38
11	Kapitały rezerwowe odzwierciedlające wartość godziwą związane z zyskami lub stratami z tytułu instrumentów zabezpieczających przepływy	109 Art. 33 ust. 1 lit. a)
14	Zyski lub straty z tytułu zobowiązań, wycenione według wartości godziwej, które wynikają ze zmian zdolności kredytowej Instytucji	-27 Art. 33 ust. 1 lit. c)
26	Korekty regulacyjne stosowane w odniesieniu do kapitału podstawowego Tier I pod względem kwot ujętych przed przyjęciem CRR.	11 Art. 469 ust. 1 lit. a) i b), Art. 472 ust. 5, Art. 468 ust. 4, Art. 472 ust. 2, Art. 478
26a	Korekty regulacyjne dotyczące niezrealizowanych zysków I strat zgodnie z art. 467 i 468;	-60 Art. 467, Art. 468
	w tym: ...filtr dla niezrealizowanego zysku 1	-34 Art. 467
	w tym: ...filtr dla niezrealizowanego zysku 2	-25 Art. 467
	w tym: ...filtr dla niezrealizowanego zysku 3	0 Art. 467
28	Całkowite korekty regulacyjne w kapitale podstawowym Tier I	-3 000
29	Kapitał podstawowy Tier I	28 350 Art. 50
Kapitał dodatkowy Tier I: korekty regulacyjne		
45	Kapitał Tier I (kapitał Tier I = kapitał podstawowy Tier I + kapitał dodatkowy Tier I)	28 350 Art. 25
Kapitał Tier II: instrumenty i rezerwy		
46	Instrumenty kapitałowe i powiązane ażo emisyjne	2 523 Art. 62 lit. a), Art. 63
51	Kapitał Tier II przed korektami regulacyjnymi	2 523 Art. 62
Kapitał Tier II: korekty regulacyjne		
58	Kapitał Tier II	2 523 Art. 71
59	Łączny kapitał (łączny kapitał = kapitał Tier I + kapitał Tier II)	30 873 Art. 72

**ADEKWATNOŚĆ KAPITAŁOWA ORAZ INNE INFORMACJE
 PODLEGAJĄCE OGŁASZANIU GRUPY KAPITAŁOWEJ POWSZECHNEJ
 KASY OSZCZĘDNOŚCI BANKU POLSKIEGO SPÓŁKI AKCYJNEJ
 WEDŁUG STANU NA DZIEŃ 31 GRUDNIA 2016 ROKU
 (W MILIONACH ZŁOTYCH)**

Współczynniki i bufory kapitałowe			
61	Kapitał podstawowy Tier I (wyrażony jako odsetek łącznej kwoty ekspozycji na ryzyko)	14,51%	Art. 92 ust. 1 lit. a)
62	Kapitał Tier I (wyrażony jako odsetek łącznej kwoty ekspozycji na ryzyko)	14,51%	Art. 92 ust. 1 lit. b)
63	Łączny kapitał (wyrażony jako odsetek łącznej kwoty ekspozycji na ryzyko)	15,81%	Art. 92 ust. 1 lit. c)
64	Wymóg bufora dla poszczególnych instytucji (wymóg dotyczący kapitału podstawowego Tier I zgodnie z art. 92 ust. 1 lit. a) powiększony o wymogi utrzymywania bufora zabezpieczającego i antycyklicznego, jak również bufor ryzyka systemowego oraz bufor instytucji o znaczeniu systemowym wyrażony jako odsetek kwoty ekspozycji na ryzyko)	2,00%	
65	w tym: wymóg utrzymywania bufora zabezpieczającego	1,25%	
66	w tym: wymóg utrzymywania bufora antycyklicznego	0,00%	
67	w tym: wymóg utrzymywania bufora ryzyka systemowego	0,00%	
67a	w tym: bufor globalnych instytucji o znaczeniu systemowym lub bufor innych instytucji o znaczeniu systemowym	0,75%	
68	Kapitał podstawowy Tier I dostępny w celu pokrycia buforów (wyrażony jako odsetek łącznej kwoty ekspozycji na ryzyko)	6,51%	
Kwoty poniżej progów odliczeń (przed waznieniem ryzyka)			
72	Bezpośrednie i pośrednie udziały kapitałowe podmiotów sektora finansowego, jeżeli instytucja nie dokonała znacznej inwestycji w te podmioty (kwota poniżej progu 10 % oraz po odliczeniu kwalifikowalnych)	163	Art. 36 ust. 1 lit. h), Art. 46 ust. 4
73	Posiadane przez Instytucję bezpośrednie i pośrednie udziały kapitałowe w instrumentach w kapitale podstawowym Tier I podmiotów sektora finansowego, jeżeli Instytucja dokonała znacznej inwestycji w te podmioty (kwota poniżej progu 10 % oraz po odliczeniu kwalifikowalnych pozycji)	1 005	Art. 36 ust. 1 lit. i), Art. 48 ust. 1, Art. 470
75	Aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego wynikające z różnic przejściowych (kwota poniżej progu 10 %, po odliczeniu powiązanej rezerwy z tytułu odroczonego podatku dochodowego w przypadku spełnienia warunków określonych w art. 38 ust. 3)	2 012	Art. 36 ust. 1 lit. c), Art. 48 ust. 1, Art. 470

Na dzień 31 grudnia 2016 roku zgodnie z art. 48 Rozporządzenia CRR zaangażowania kapitałowe w podmioty sektora finansowego nie przekroczyły 10% kapitału podstawowego Tier 1, nie stanowią więc pomniejszych kapitałów własnych Banku i Grupy Kapitałowej Banku i zostały uwzględniane w aktywach ważonych ryzykiem.

Opis głównych cech instrumentów emitowanych przez Bank zaliczonych do kapitału podstawowego Tier 1 oraz instrumentów Tier 2 - zaprezentowano w Tabeli 3.3. (dane zostały zaprezentowane w złotych). Wiersze w tabeli zostały pominięte tylko w przypadku, gdy nie dotyczą Grupy Kapitałowej Banku.

Tabela 3.3. Główne cechy instrumentów kapitałowych (w PLN)

Instrumenty kapitałowe	Nazwa I	Nazwa II	Nazwa III	Nazwa IV	Nazwa V	Nazwa VI	Nazwa VII
1 Emitent	PKO BP	PKO BP	PKO BP	PKO BP	PKO BP	PKO BP	Nordea AB
2 Unikatowy identyfikator (np. CUSIP, ISIN lub identyfikator Bloomberg dla ofert na rynku niepublicznym)	PLPKO0000016	PLPKO0000016	PLPKO0000016	PLPKO0000016	PLPKO0000016	PLPKO0000081	0
3 Prawo lub prawa właściwe, którym podlega instrument	Prawo polskie	Prawo polskie	Prawo polskie	Prawo polskie	Prawo polskie	Prawo polskie	Prawo polskie
Ujmowanie w kapitale regulacyjnym	-	-	-	-	-	-	-
4 Zasady przejściowe określone w Rozporządzeniu CRR	Kapitał podstawowy Tier 1	Kapitał podstawowy Tier 1	Kapitał podstawowy Tier 1	Kapitał podstawowy Tier 1	Kapitał podstawowy Tier 1	Kapitał Tier 2	Kapitał Tier 2
5 Zasady określone w rozporządzeniu CRR obowiązujące po okresie przejściowym	Kapitał podstawowy Tier 1	Kapitał podstawowy Tier 1	Kapitał podstawowy Tier 1	Kapitał podstawowy Tier 1	Kapitał podstawowy Tier 1	Kapitał Tier 2	Kapitał Tier 2
6 Kwalifikowalne na poziomie jednostkowym lub (sub-)skonsolidowanym/na poziomie jednostkowym oraz (sub-)skonsolidowanym	Poziom jednostkowy i skonsolidowany	Poziom jednostkowy i skonsolidowany	Poziom jednostkowy i skonsolidowany	Poziom jednostkowy i skonsolidowany	Poziom jednostkowy i skonsolidowany	Poziom jednostkowy i skonsolidowany	Poziom jednostkowy i skonsolidowany
7 Rodzaj instrumentu (rodzaje określone zgodnie z systemem prawnym)	akcje zwykłe	akcje zwykłe	akcje zwykłe	akcje zwykłe	akcje zwykłe	Obligacje	Pożyczka podporządkowana
8 Kwota uznana w kapitale regulacyjnym (według stanu na ostatni dzień sprawozdawczy)	312 500 000	197 500 000	105 000 000	385 000 000	250 000 000	1 600 700 000	922 275 200
9 Wartość nominalna instrumentu	312 500 000	197 500 000	105 000 000	385 000 000	250 000 000	1 600 700 000	780 013 000 PLN 224 000 000 CHF
9a Cena emisyjna	312 500 000	197 500 000	105 000 000	385 000 000	250 000 000	-	-
11 Pierwotna data emisji	-	-	-	-	-	-	14.09.2012
12 Wyczyste czy terminowe	wieczyste	wieczyste	wieczyste	wieczyste	wieczyste	terminowe	terminowe
13 Pierwotny termin zapadalności	brak terminu zapadalności	brak terminu zapadalności	brak terminu zapadalności	brak terminu zapadalności	brak terminu zapadalności	14.09.2022	24.04.2022
17 Stała lub zmienna dywidenda / stały lub zmienny kupon	Zmienna dywidenda	Zmienna dywidenda	Zmienna dywidenda	Zmienna dywidenda	Zmienna dywidenda	Zmienny kupon	Zmienny kupon
30 Odpisy obniżające wartość	Nie	Nie	Nie	Nie	Nie	Nie	Nie
36 Niezgodne cechy przejściowe	Nie	Nie	Nie	Nie	Nie	Nie	Nie

Na dzień 31 grudnia 2016 roku w funduszach własnych Banku wyliczanych na potrzeby adekwatności kapitałowej został ujęty zysk netto Banku za rok 2015 (w kwocie 2 571 mln złotych), bez przeznaczania kwot na wypłatę dywidendy. Zysk ten, wraz z niepodzielonym zyskiem z lat ubiegłych (w wysokości 1 250 mln

złotych), który na dzień 31 grudnia 2015 roku był ujęty w funduszach własnych w pozycji „zyski zatrzymane”, (w łącznej kwocie 3 821 mln złotych), powiększył pozostałe kapitały rezerwowe Banku (kapitał zapasowy i rezerwowy), zgodnie z uchwałą nr 7/2016 Zwyczajnego Walnego Zgromadzenia Powszechnej Kasy Oszczędności Banku

**ADEKWATNOŚĆ KAPITAŁOWA ORAZ INNE INFORMACJE
PODLEGAJĄCE OGŁASZANIU GRUPY KAPITAŁOWEJ Powszechnej
KASY OSZCZĘDNOŚCI BANKU POLSKIEGO SPÓŁKI AKCYJNEJ
WEDŁUG STANU NA DZIEŃ 31 GRUDNIA 2016 ROKU
(W MILIONACH ZŁOTYCH)**

Polskiego Spółki Akcyjnej z dnia 30 czerwca 2016 roku w sprawie podziału zysku PKO Banku Polskiego SA osiągniętego w 2015 roku oraz niepodzielonego zysku z lat ubiegłych.

Dodatkowo, po uzyskaniu odpowiednich zgód KNF, Bank zaliczył do kapitału podstawowego Tier 1 zysk netto osiągnięty za 3 kwartały 2016

roku, po pomniejszeniu o przewidywane obciążenia (w kwocie 1 589 mln złotych).

4. Wymogi w zakresie funduszy własnych

Grupa Kapitałowa Banku wylicza wymogi w zakresie funduszy własnych, zgodnie z Rozporządzeniem CRR, dla następujących rodzajów ryzyka:

- 1) ryzyko kredytowe - metodą standardową (zgodnie z Rozporządzeniem CRR, Część III, Tytuł II, Rozdział 2), stosując następujące formuły w zakresie:
 - a) ekspozycji bilansowych - iloczyn wartości bilansowej (uwzględniającej wartość korekt z tytułu szczególnego ryzyka kredytowego), wagi ryzyka przypisanej ekspozycji zgodnie z metodą standardową wyliczania wymogu w zakresie funduszy własnych z tytułu ryzyka kredytowego oraz 8% (przy uwzględnieniu uznawalnych zabezpieczeń),
 - b) udzielonych zobowiązań pozabilansowych - iloczyn wartości zobowiązania (uwzględniającej wartość korekt z tytułu szczególnego ryzyka kredytowego), wagi ryzyka produktu, wagi ryzyka przypisanej ekspozycji pozabilansowej zgodnie z metodą standardową wyliczania wymogu w zakresie funduszy własnych z tytułu ryzyka kredytowego oraz 8% (przy uwzględnieniu uznawalnych zabezpieczeń),
 - c) transakcji pozabilansowych (instrumentów pochodnych) - iloczyn wagi ryzyka przypisanej transakcji pozabilansowej zgodnie z metodą standardową wyliczania wymogu w zakresie funduszy własnych z tytułu ryzyka kredytowego, ekwiwalentu bilansowego transakcji pozabilansowych oraz 8% (wartość ekwiwalentu bilansowego wyliczana jest zgodnie z metodą wyceny rynkowej).
- 2) ryzyko operacyjne¹⁴:
 - a) zgodnie z podejściem AMA - w zakresie działalności prowadzonej przez Bank, z wyłączeniem oddziału Banku w Republice Federalnej Niemiec,
 - b) zgodnie z podejściem BIA (zgodnie z Rozporządzeniem CRR, Część III, Tytuł III) - w zakresie działalności oddziału Banku w Republice Federalnej Niemiec oraz w zakresie działalności spółek Grupy Kapitałowej Banku objętych konsolidacją ostrożnościową.
- 3) ryzyko rynkowe (zgodnie z Rozporządzeniem CRR, Część III, Tytuł IV, Rozdział 2-4):
 - a) ryzyka walutowego - wyliczanego metodą podstawową,
 - b) ryzyka cen towarów - wyliczanego metodą uproszczoną,
 - c) ryzyka instrumentów kapitałowych - wyliczanego metodą uproszczoną,
 - d) ryzyka szczególnego instrumentów dłużnych - wyliczanego metodą podstawową,
 - e) ryzyka ogólnego instrumentów dłużnych - wyliczanego zgodnie z podejściem opartym na duracji,
 - f) pozostałych rodzajów ryzyka, innych niż ryzyko delta (ryzyko non-delta) wyliczanych metodą scenariuszową w przypadku opcji, dla których Bank stosuje własne modele wyceny oraz metodą delta plus dla pozostałych opcji;
- 4) pozostałe ryzyka:

- a) ryzyka rozliczenia i ryzyka dostawy - wyliczanego metodą określoną w Tytule V, Część III Rozporządzenia CRR,
- b) ryzyka kredytowego kontrahenta - wyliczanego metodą wyceny według wartości rynkowej określoną w Rozdziale 6, Tytuł II, Część III Rozporządzenia CRR,
- c) ryzyka z tytułu korekty wyceny kredytowej (CVA) - wyliczanego metodą standardową określoną w Tytule VI, Część III Rozporządzenia CRR,
- d) przekroczenia limitu dużych ekspozycji - wyliczanego metodą określoną w art. 395-401 Rozporządzenia CRR,
- e) dla ekspozycji wobec kontrahenta centralnego wyliczany jest wymóg z tytułu transakcji oraz wniesionych wkładów do funduszu kwalifikującego się kontrahenta centralnego na wypadek niewykonania zobowiązania (wyznaczony zgodnie z metodą określoną w Części III, Tytuł II, Rozdział 6, Sekcja 9 Rozporządzenia CRR).

Łączny wymóg w zakresie funduszy własnych Grupy Kapitałowej Banku składa się z sumy wyżej wymienionych wymogów kapitałowych na poszczególne rodzaje ryzyka.

Przy wyliczaniu wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka kredytowego kontrahenta Bank wykorzystuje kompensowanie umowne zgodnie z Rozporządzeniem CRR (art. 295-298).

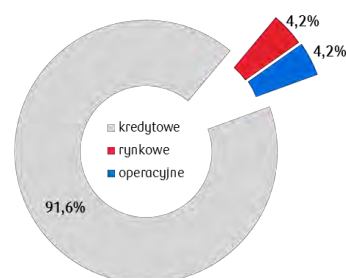
Informacja o strukturze wymogów w zakresie funduszy własnych Banku i Grupy Kapitałowej Banku została zawarta w tabeli 4.1.

Tabela 4.1. Wymóg w zakresie funduszy własnych

	Grupa Kapitałowa Banku		Bank	
	2016	2015	2016	2015
Łączny wymóg w zakresie funduszy własnych	15 626	14 837	14 489	14 269
Ryzyko kredytowe	14 271	13 658	13 299	13 176
Ryzyko z tytułu rozliczenia/dostawy	0	0	0	0
Ryzyko rynkowe	651	485	661	519
Ryzyko z tytułu korekty wyceny kredytowej	47	31	47	31
Ryzyko operacyjne	656	663	482	543

Na dzień 31 grudnia 2016 roku największą część łącznego wymogu w zakresie funduszy własnych Grupy Kapitałowej Banku stanowił wymóg w zakresie funduszy własnych z tytułu ryzyka kredytowego (91,6%) - wykres 4.1. Na wykresie ryzyko kredytowe zostało zaprezentowane uwzględniając ryzyko korekty wyceny kredytowej, natomiast ryzyko rozliczenia/dostawy zostało ujęte w ryzyku rynkowym.

Wykres 4.2. Struktura wymogu w zakresie funduszy własnych według rodzajów ryzyka

¹⁴ Bank, od 31 grudnia 2015 roku, na podstawie zgody KNF wydanej w lipcu 2015 roku, stosuje do wyliczania wymogu w zakresie funduszy własnych z tytułu ryzyka operacyjnego łącznie: podejście AMA w odniesieniu do działalności Banku, z wyłączeniem działalności oddziału Banku w Republice Federalnej Niemiec, dla którego stosuje się podejście BIA. Od 31 grudnia 2012 roku do 30 grudnia 2015 roku Bank - na podstawie zgody KNF - stosował podejście AMA w odniesieniu do całej działalności Banku.

Wzrost wymogu w zakresie funduszy własnych z tytułu ryzyka kredytowego w 2016 roku w stosunku do 2015 roku o około 119 mln złotych, wynikał głównie ze wzrostu portfela kredytów gospodarczych.

**ADEKWATNOŚĆ KAPITAŁOWA ORAZ INNE INFORMACJE
PODLEGAJĄCE OGŁASZANIU GRUPY KAPITAŁOWEJ POWSZECHNEJ
KASY OSZCZĘDNOŚCI BANKU POLSKIEGO SPÓŁKI AKCYJNEJ
WEDŁUG STANU NA DZIEŃ 31 GRUDNIA 2016 ROKU
(W MILIONACH ZŁOTYCH)**

Zmiana wymogu w zakresie funduszy własnych z tytułu ryzyka operacyjnego dla Grupy Kapitałowej Banku z kwoty 663 milionów PLN (według stanu na dzień 31 grudnia 2015 roku) do ok. 656 milionów PLN (według stanu na dzień 31 grudnia 2016 roku) uwzględnia rozwiązanie korekt dotyczących procesu połączenia Banku z Nordea Bank Polska SA oraz wpływ zakupu Raiffeisen Leasing SA przez PKO Leasing SA.

Znaczącą część (96,2%) łącznego wymogu w zakresie funduszy własnych Grupy Kapitałowej Banku stanowiły wymogi w zakresie funduszy własnych Banku (wykres 4.2).

Wykres 4.2. Struktura wymogu w zakresie funduszy własnych – Bank i spółki Grupy Kapitałowej Banku

W skład Grupy Kapitałowej Banku wchodzi spółki ubezpieczeniowe PKO Życie Towarzystwo Ubezpieczeń SA oraz PKO Towarzystwo Ubezpieczeń SA, które są wyłączone z konsolidacji ostrożnościowej, jako podmioty finansowe objęte odrębnym nadzorem UKNF, obejmującym również ocenę spełnienia wymogów kapitałowych dla zakładów ubezpieczeń.

4.1. Ryzyko kredytowe

Wymóg w zakresie funduszy własnych z tytułu ryzyka kredytowego oraz ryzyka kredytowego kontrahenta na dzień 31 grudnia 2016 roku w podziale na poszczególne klasy ekspozycji prezentuje tabela 4.2.

Tabela 4.2. Struktura wymogu w zakresie funduszy własnych na ryzyko kredytowe

Grupa Kapitałowa Banku	2016		2015	
	Wartość	Procent	Wartość	Procent
Razem	14 271	100,0%	13 658	100,0%
Ekspozycje wobec rządów centralnych lub banków centralnych	486	3,4%	304	2,2%
Ekspozycje wobec samorządów regionalnych lub władz lokalnych	153	1,1%	170	1,2%
Ekspozycje wobec podmiotów sektora publicznego	17	0,1%	9	0,1%
Ekspozycje wobec wielostronnych banków rozwoju	0	0,0%	0	0,0%
Ekspozycje wobec organizacji międzynarodowych	0	0,0%	0	0,0%
Ekspozycje wobec instytucji	197	1,4%	150	1,1%
Ekspozycje wobec przedsiębiorstw	3 724	26,1%	3 750	27,5%
Ekspozycje detaliczne	5 390	37,8%	4 996	36,6%
Ekspozycje zabezpieczone hipotekami na nieruchomościach	3 045	21,3%	2 883	21,1%
Ekspozycje, których dotyczy niewykonanie zobowiązania	582	4,1%	823	6,0%
Ekspozycje związane ze szczególnie wysokim ryzykiem	102	0,7%	59	0,4%
Ekspozycje w postaci obligacji zabezpieczonych	0	0,0%	0	0,0%
Pozycje stanowiące pozycje sekurytyzacyjne	0	0,0%	0	0,0%
Ekspozycje wobec instytucji i przedsiębiorstw posiadających krótkoterminową ocenę kredytową	0	0,0%	0	0,0%
Ekspozycje w postaci jednostek uczestnictwa lub udziałów w przedsiębiorstwach zbiorowego inwestowania	1	0,0%	1	0,0%
Ekspozycje kapitałowe	175	1,2%	197	1,4%
Inne pozycje	401	2,8%	317	2,3%

Najwyższy wymóg w zakresie funduszy własnych Grupa Kapitałowa Banku jest zobowiązana utrzymywać na pokrycie ryzyka związanego z ekspozycjami detalicznymi (37,8%), ekspozycjami wobec przedsiębiorstw (26,1%) i ekspozycjami zabezpieczonymi na

nieruchomościach (21,3%), co wynika z dużego zaangażowania Banku w tych segmentach.

4.1.1. Korzystanie z zewnętrznych instytucji oceny wiarygodności kredytowej (ECAI)

W procesie wyliczania wymogów w zakresie funduszy własnych Bank wykorzystuje oceny wiarygodności kredytowej nadawane przez następujące zewnętrzne instytucje wiarygodności kredytowej (agencje ratingowe):

- 1) Moody's Investors Service,
- 2) Standard and Poor's Ratings Services,
- 3) Fitch Ratings.

Proces przenoszenia oceny emitenta i emisji na pozycje spoza portfela handlowego na potrzeby wyliczania wymogów w zakresie funduszy własnych jest zgodny z przepisami Rozporządzenia CRR, Części III, Tytuł II, Rozdział 2.

4.1.2. Ekspozycja na pozycje sekurytyzacyjne

Szczegółowe informacje w tym zakresie zostały zaprezentowane w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Grupy Kapitałowej Banku za rok zakończony dnia 31 grudnia 2016 roku, które zostało opublikowane w dniu 6 marca 2017 roku (nota nr 72. Informacje o sekurytyzacji portfela leasingowego i pakietowej sprzedaży wierzytelności”).

4.2. Ryzyko rynkowe

Ryzyko rynkowe Grupy Kapitałowej Banku jest determinowane przede wszystkim przez Bank.

Największy udział w wymogu w zakresie funduszy własnych z tytułu ryzyka rynkowego w Grupie Kapitałowej w roku 2016 występował dla wymogu z tytułu ryzyka szczególnego instrumentów dłużnych (55,0%) i wynika głównie ze wzrostu zobowiązań z tytułu gwarantowania emisji obligacji korporacyjnych. Kolejnym, istotnym co do udziału, rodzajem wymogu w zakresie funduszy własnych jest wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka ogólnego instrumentów dłużnych (24,3 %) (tabela 4.3).

Tabela 4.3. Wymóg w zakresie funduszy własnych z tytułu ryzyka rynkowego

	Grupa Kapitałowa		Bank	
	2016	2015	2016	2015
Ryzyko szczególne instrumentów dłużnych	358	314	358	341
Ryzyko ogólne instrumentów dłużnych	158	167	168	175
Ryzyko instrumentów kapitałowych	134	1	134	1
Ryzyko cen towarów	0	0	0	0
Ryzyko walutowe	0	0	0	0
Ryzyko pozycji w przedsiębiorstwach zbiorowego inwestowania	1	2	1	2
Razem	651	485	661	519

Wymóg w zakresie funduszy własnych z tytułu ryzyka walutowego wyniósł zero, gdyż całkowita pozycja walutowa nie przekraczała 2% funduszy własnych Banku.

Na koniec 2016 roku Bank nie posiadał otwartej pozycji na ryzyko cen towarów, więc wymóg w zakresie funduszy własnych z tego tytułu wyniósł zero.

W związku z tym, że Grupa Kapitałowa Banku nie stosuje na potrzeby wyliczenia wymogów w zakresie funduszy własnych z tytułu ryzyka rynkowego modeli wewnętrznych, art. 455 Rozporządzenia CRR – "Stosowanie wewnętrznych modeli pomiaru ryzyka rynkowego" nie ma zastosowania.

**ADEKWATNOŚĆ KAPITAŁOWA ORAZ INNE INFORMACJE
 PODLEGAJĄCE OGŁASZANIU GRUPY KAPITAŁOWEJ POWSZECHNEJ
 KASY OSZCZĘDNOŚCI BANKU POLSKIEGO SPÓŁKI AKCYJNEJ
 WEDŁUG STANU NA DZIEŃ 31 GRUDNIA 2016 ROKU
 (W MILIONACH ZŁOTYCH)**

4.3. Ryzyko operacyjne

Największy udział w wymogu w zakresie funduszy własnych z tytułu ryzyka operacyjnego w Grupie Kapitałowej Banku w 2016 roku miał Bank (73%).

Tabela 4.4. Wymóg w zakresie funduszy własnych z tytułu ryzyka operacyjnego

	Grupa Kapitałowa Banku		Spółki		Bank	
	2016	2015	2016	2015	2016	2015
Razem	656	663	174	120	482	543
Podjęcie Wskaźnika Bazowego - BIA	174	120	174	120	0*	0**
Podjęcie Zaawansowane - AMA	482	543	0	0	482	543

* wymóg w zakresie funduszy własnych z tytułu ryzyka operacyjnego dla oddziału Banku w Republice Federalnej Niemiec wyniósł 525 tys. PLN

**wymóg w zakresie funduszy własnych z tytułu ryzyka operacyjnego dla oddziału Banku w Republice Federalnej Niemiec wyniósł ok. 54 tys. PLN

5. Aktywa obciążone i wolne od obciążeń

Poniższe tabele przedstawiają informacje na temat aktywów obciążonych i wolnych od obciążeń Grupy Kapitałowej Banku.

Dany składnik aktywów jest traktowany jako obciążony, jeżeli został on zastawiony lub podlega jakiegokolwiek formie ustaleń mających na celu zabezpieczenie lub wsparcie jakości kredytowej transakcji bilansowej lub pozabilansowej, z której nie może on zostać swobodnie wycofany (np. w celu zastawiania dla potrzeb finansowania). Według stanu na dzień 31 grudnia 2016 roku Grupa Kapitałowa Banku posiadała aktywa obciążone:

- 1) z tytułu transakcji sprzedaży papierów wartościowych z udzielonym przyrzeczeniem odkupu (repo),
- 2) obligacje Skarbu Państwa wpisane do rejestru listów zastawnych, zgodnie art. 18 ust. 3a Ustawy o listach zastawnych i bankach hipotecznych.

Ponadto Grupa Kapitałowa Banku posiadała wyemitowane dłużne papiery wartościowe w postaci hipotecznych listów zastawnych, których zabezpieczeniem są kredyty hipoteczne w wysokości 4 655 mln złotych. W 2016 roku została nabyta spółka Raiffeisen-Leasing Polska SA, która na dzień 31 grudnia 2016 roku posiadała kredyt w wysokości 153 mln udzielony przez Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju zabezpieczony w całości cesją wierzytelności leasingowych. Jednocześnie nabyta spółka jest emitentem obligacji w wysokości 1 261 mln zł, które zabezpieczone są wierzytelnościami z tytułu umów leasingowych w wysokości 1 262 mln zł.

Tabela 5.1. Aktywa obciążone i nieobciążone

Grupa Kapitałowa Banku	2016			
	Wartość bilansowa aktywów obciążonych	Wartość godziwa aktywów obciążonych	Wartość bilansowa aktywów wolnych od obciążeń	Wartość godziwa aktywów wolnych od obciążeń
Aktywa Grupy Kapitałowej, w tym:	19 994	-	263 020	-
Instrumenty kapitałowe	0	0	492	492
Dłużne papiery wartościowe	284	284	52 971	48 105
Inne aktywa	0	-	18 809	-

Tabela 5.2. Zabezpieczenia otrzymane

Grupa Kapitałowa Banku	2016	
	Wartość godziwa obciążonych zabezpieczeń otrzymanych lub wyemitowanych własnych dłużnych papierów wartościowych	Wartość godziwa zabezpieczeń otrzymanych lub wyemitowanych własnych dłużnych papierów wartościowych dostępnych dla celów obciążenia
Zabezpieczenia otrzymane przez Grupę Kapitałową, w tym:	0	0
Instrumenty kapitałowe	0	0
Dłużne papiery wartościowe	0	0
Inne zabezpieczenia otrzymane	0	0
Wyemitowane własne dłużne papiery wartościowe inne niż obligacje zabezpieczone lub papiery typu ABS	0	0

Tabela 5.3. Aktywa obciążone/zabezpieczenia otrzymane i powiązane zobowiązania

Grupa Kapitałowa Banku	2016	
	Odpowiadające zobowiązania, zobowiązania warunkowe i udzielone pożyczki papierów wartościowych	Aktywa, zabezpieczenia otrzymane i wyemitowane własne dłużne papiery wartościowe inne niż obciążone obligacje zabezpieczone i papiery typu ABS
Wartość bilansowa wybranych zobowiązań finansowych	4 823	6 363

**ADEKWATNOŚĆ KAPITAŁOWA ORAZ INNE INFORMACJE
 PODLEGAJĄCE OGŁASZANIU GRUPY KAPITAŁOWEJ POWSZECHNEJ
 KASY OSZCZĘDNOŚCI BANKU POLSKIEGO SPÓŁKI AKCYJNEJ
 WEDŁUG STANU NA DZIEŃ 31 GRUDNIA 2016 ROKU
 (W MILIONACH ZŁOTYCH)**

6. Bufory kapitałowe

Zgodnie z Rozporządzeniem CRR oraz ustawą o nadzorze makroostrożnościowym, instytucje finansowe mają obowiązek utrzymywania dodatkowych buforów kapitałowych ponad poziomy minimalne określone w Rozporządzeniu CRR dla:

- 1) łącznego współczynnika kapitałowego (TCR),
- 2) współczynnika kapitału Tier 1 (T1),
- 3) współczynnika kapitału podstawowego Tier 1 (CET1).

Bufory muszą być pokrywane kapitałem podstawowym typu Tier 1.

Bufor zabezpieczający - obowiązuje wszystkie banki. Sukcesywnie, co roku, będzie zwiększany do ostatecznego, stałego poziomu równego 2,5% (w 2019 roku). Według stanu na dzień 31 grudnia 2016 roku bufor zabezpieczający wynosił 1,25%.

Bufor antycykliczny - nakładany jest w celu ograniczania ryzyka systemowego wynikającego z cyklu kredytowego. Wprowadzany jest przez ministra właściwego ds. instytucji finansowych, w okresach nadmiernego wzrostu akcji kredytowej i rozwiązywany w sytuacji jej spowolnienia. Bank wylicza wskaźnik bufora antycyklicznego

w wartości wyznaczonej przez właściwy organ państwa, w którym Bank posiada ekspozycje. Według stanu na dzień 31 grudnia 2016 wskaźnik bufora antycyklicznego wynosił 1,5% dla ekspozycji kredytowych na terenie Norwegii i Szwecji, 0,625% na terenie Hongkongu oraz 0% dla ekspozycji kredytowych na terytorium pozostałych krajów. Od dnia 1 stycznia 2016 roku bufor antycykliczny jest równy 0% dla ekspozycji kredytowych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Wskaźnik w tej wysokości obowiązuje do czasu zmiany jego poziomu przez Ministra Finansów w drodze rozporządzenia.

Grupa wylicza wskaźnik bufora antycyklicznego specyficznego dla danej instytucji uwzględniając w wyliczeniach wartość wszystkich ekspozycji kredytowych w innych krajach i odpowiedniej dla tych krajów wartości bufora antycyklicznego. Według stanu na dzień 31 grudnia 2016 roku bufor antycykliczny specyficzny dla Grupy Kapitałowej Banku wynosił 0%.

Tabele 6.1. oraz 6.2 prezentują informację dotyczącą rozkładu geograficznego odnośnych ekspozycji kredytowych oraz kwotę specyficznego dla Banku bufora antycyklicznego

Tabela 6.1. Rozkład geograficzny odnośnych ekspozycji kredytowych na potrzeby obliczania bufora antycyklicznego*

2016								
Grupa Kapitałowa Banku	Ogólne ekspozycje kredytowe	Ekspozycja zaliczana do portfela handlowego	Wymogi w zakresie funduszy własnych			Wagi stosowane przy wymogu w zakresie funduszy własnych	Wskaźnik bufora antycyklicznego	
	Wartość ekspozycji według metody standardowej	Suma długich i krótkich pozycji portfela handlowego	Z czego: Ogólne ekspozycje kredytowe	Z czego: Ekspozycje zaliczone do portfela handlowego	Ogółem			
	010	030	070	080	100			110
010	Podział według państwa							
1	Polska	261 518	7 235	13 201	262	13 463	0,982086	0
2	Norwegia	452	0	27	0	27	0,001995	1,5
3	Liberia	281	0	23	0	23	0,001643	0
4	Luksemburg	259	0	21	0	21	0,001513	0
5	Szwecja	243	343	19	27	46	0,003373	1,5
6	Wielka Brytania	138	0	8	0	8	0,000577	0
7	Niemcy	107	0	7	0	7	0,000541	0
8	Bahamy	104	0	8	0	8	0,000608	0
9	Cypr	86	0	6	0	6	0,000445	0
10	Czechy	64	0	4	0	4	0,000297	0
11	Malta	43	0	3	0	3	0,000242	0
12	Holandia	26	0	1	0	1	0,000108	0
13	Rumunia	16	0	1	0	1	0,000083	0
14	Ukraina	1 065	0	85	0	85	0,006205	0
15	Irlandia	11	0	1	0	1	0,000050	0
16	Szwajcaria	9	0	1	0	1	0,000046	0
17	Francja	8	0	0	0	0	0,000030	0
18	Belgia	5	0	0	0	0	0,000024	0
19	Włochy	5	0	0	0	0	0,000022	0
20	Stany Zjednoczone	4	0	0	0	0	0,000022	0
21	Dania	3	0	0	0	0	0,000014	0
22	Zjednoczone Emiraty Arabskie	3	0	0	0	0	0,000017	0
23	Estonia	3	0	0	0	0	0,000001	0
24	Korea Południowa	2	0	0	0	0	0,000011	0

**ADEKWATNOŚĆ KAPITAŁOWA ORAZ INNE INFORMACJE
 PODLEGAJĄCE OGŁASZANIU GRUPY KAPITAŁOWEJ POWSZECHNEJ
 KASY OSZCZĘDNOŚCI BANKU POLSKIEGO SPÓŁKI AKCYJNEJ
 WEDŁUG STANU NA DZIEŃ 31 GRUDNIA 2016 ROKU
 (W MILIONACH ZŁOTYCH)**

25	Hiszpania	2	0	0	0	0,000007	0
26	Austria	1	0	0	0	0,000005	0
27	Australia	1	0	0	0	0,000005	0
28	Litwa	1	0	0	0	0,000004	0
29	Kanada	1	0	0	0	0,000003	0
30	Rosja	1	0	0	0	0,000004	0
31	Bulgaria	1	0	0	0	0,000003	0
32	Finlandia	1	0	0	0	0,000003	0
33	Republika Środkowoafrykańska	1	0	0	0	0,000001	0
34	Kazachstan	0	0	0	0	0,000002	0
35	Grecja	0	0	0	0	0,000001	0
36	Moldawia	0	0	0	0	0,000002	0
37	Portugalia	0	0	0	0	0,000002	0
38	Kolumbia	0	0	0	0	0,000001	0
39	Islandia	0	0	0	0	0,000001	0
40	Brazylia	0	0	0	0	0,000001	0
41	Hongkong	0	0	0	0	0,000001	0,625
42	Białoruś	0	0	0	0	0,000001	0
43	Armenia	0	0	0	0	0,000000	0
44	Słowenia	0	0	0	0	0,000000	0
45	Słowacja	0	0	0	0	0,000000	0
46	Indie	0	0	0	0	0,000000	0
47	Łotwa	0	0	0	0	0,000000	0
48	Chiny	0	0	0	0	0,000000	0
49	Turcja	0	0	0	0	0,000000	0
50	Uganda	0	0	0	0	0,000000	0
51	Izrael	0	0	0	0	0,000000	0
52	Nepal	0	0	0	0	0,000000	0
53	Węgry	0	0	0	0	0,000000	0
54	Tunezja	0	0	0	0	0,000000	0
55	Syria	0	0	0	0	0,000000	0
56	Pakistan	0	0	0	0	0,000000	0
57	Kuba	0	0	0	0	0,000000	0
58	Namibia	0	0	0	0	0,000000	0
59	Republika Południowej Afryki	0	0	0	0	0,000000	0
60	Arabia Saudyjska	0	0	0	0	0,000000	0
61	Chorwacja	0	0	0	0	0,000000	0
62	Korea Południowa	0	0	0	0	0,000000	0
63	Gruzja	0	0	0	0	0,000000	0
64	Wietnam	0	0	0	0	0,000000	0
65	Uzbekistan	0	0	0	0	0,000000	0
66	Afganistan	0	0	0	0	0,000000	0
67	Nigeria	0	0	0	0	0,000000	0
68	Bangladesz	0	0	0	0	0,000000	0
69	Egipt	0	0	0	0	0,000000	0
70	Iran	0	0	0	0	0,000000	0
71	Macedonia	0	0	0	0	0,000000	0
72	Meksyk	0	0	0	0	0,000000	0
73	Irak	0	0	0	0	0,000000	0
74	Azerbejdżan	0	0	0	0	0,000000	0
75	Belize	0	0	0	0	0,000000	0
76	Serbia	0	0	0	0	0,000000	0
77	Bosnia i Hercegowina	0	0	0	0	0,000000	0
78	Filipiny	0	0	0	0	0,000000	0
79	Polinezja Francuska	0	0	0	0	0,000000	0
80	Japonia	0	0	0	0	0,000000	0
81	Grenada	0	0	0	0	0,000000	0
82	Libia	0	0	0	0	0,000000	0
83	Seszele	0	0	0	0	0,000000	0
84	Algieria	0	0	0	0	0,000000	0
85	Jordania	0	0	0	0	0,000000	0
86	Kamerun	0	0	0	0	0,000000	0
87	Tajlandia	0	0	0	0	0,000000	0
88	Sri Lanka	0	0	0	0	0,000000	0
89	Ghana	0	0	0	0	0,000000	0

ADEKWATNOŚĆ KAPITAŁOWA ORAZ INNE INFORMACJE
 PODLEGAJĄCE OGŁASZANIU GRUPY KAPITAŁOWEJ POWSZECHNEJ
 KASY OSZCZĘDNOŚCI BANKU POLSKIEGO SPÓŁKI AKCYJNEJ
 WEDŁUG STANU NA DZIEŃ 31 GRUDNIA 2016 ROKU
 (W MILIONACH ZŁOTYCH)

90	Mongolia	0	0	0	0	0,000000	0
91	Malezja	0	0	0	0	0,000000	0
92	Zimbabwe	0	0	0	0	0,000000	0
93	Tajwan	0	0	0	0	0,000000	0
94	Brytyjskie Wyspy Dziewicze	0	0	0	0	0,000000	0
95	Somalia	0	0	0	0	0,000000	0
96	Liban	0	0	0	0	0,000000	0
97	Tadżykistan	0	0	0	0	0,000000	0
98	Wyspy Marshalla	0	0	0	0	0,000000	0
99	Kenia	0	0	0	0	0,000000	0
100	Panama	0	0	0	0	0,000000	0
101	Curacao	0	0	0	0	0,000000	0
102	Kuwejt	0	0	0	0	0,000000	0
103	Nowa Zelandia	0	0	0	0	0,000000	0
104	Laos	0	0	0	0	0,000000	0
105	Paragwaj	0	0	0	0	0,000000	0
106	Wenezuela	0	0	0	0	0,000000	0
107	Anguilla	0	0	0	0	0,000000	0
108	Jemen	0	0	0	0	0,000000	0
109	Zambia	0	0	0	0	0,000000	0
110	Albania	0	0	0	0	0,000000	0
111	Kongo	0	0	0	0	0,000000	0
112	Dominikana	0	0	0	0	0,000000	0
113	Mali	0	0	0	0	0,000000	0
114	Wybrzeże Kosci Sloniowej	0	0	0	0	0,000000	0
115	Gwinea	0	0	0	0	0,000000	0
116	Argentyna	0	0	0	0	0,000000	0
117	Maroko	0	0	0	0	0,000000	0
118	Malawi	0	0	0	0	0,000000	0
119	Kirgistan	0	0	0	0	0,000000	0
120	Niue	0	0	0	0	0,000000	0
121	Senegal	0	0	0	0	0,000000	0
122	Czarnogóra	0	0	0	0	0,000000	0
123	Sudan	0	0	0	0	0,000000	0
124	Singapur	0	0	0	0	0,000000	0
125	Etiopia	0	0	0	0	0,000000	0
126	Falklandy	0	0	0	0	0,000000	0
127	Peru	0	0	0	0	0,000000	0
128	Ekwador	0	0	0	0	0,000000	0
129	Saint Vincent i Grenadyny	0	0	0	0	0,000000	0
130	Gibraltar	0	0	0	0	0,000000	0
131	Liechtenstein	0	0	0	0	0,000000	0
132	Erytrea	0	0	0	0	0,000000	0
133	Indonezja	0	0	0	0	0,000000	0
134	Chile	0	0	0	0	0,000000	0
135	Togo	0	0	0	0	0,000000	0
136	Turkmenistan	0	0	0	0	0,000000	0
137	Tanzania	0	0	0	0	0,000000	0
138	Mikronezja	0	0	0	0	0,000000	0
139	Angola	0	0	0	0	0,000000	0
140	Gambia	0	0	0	0	0,000000	0
141	Wyspa Bouveta	0	0	0	0	0,000000	0
142	Dominika	0	0	0	0	0,000000	0
143	Kostaryka	0	0	0	0	0,000000	0
144	Andora	0	0	0	0	0,000000	0
145	Benin	0	0	0	0	0,000000	0
146	Gwatemala	0	0	0	0	0,000000	0
147	Vanuatu	0	0	0	0	0,000000	0
148	Niger	0	0	0	0	0,000000	0
149	Kajmany	0	0	0	0	0,000000	0
020	Razem	264 467	7 578	13 419	289	13 709	1,000000

* Wartość ekspozycji według metody standardowej równa 0 wynika z zaokrągleń do mln PLN, nie jest równoznaczna z brakiem ekspozycji dla danego państwa

**ADEKWATNOŚĆ KAPITAŁOWA ORAZ INNE INFORMACJE
 PODLEGAJĄCE OGŁASZANIU GRUPY KAPITAŁOWEJ POWSZECHNEJ
 KASY OSZCZĘDNOŚCI BANKU POLSKIEGO SPÓŁKI AKCYJNEJ
 WEDŁUG STANU NA DZIEŃ 31 GRUDNIA 2016 ROKU
 (W MILIONACH ZŁOTYCH)**

Bank Polski

Tabela 6.2. Kwota specyficznego dla Banku bufora antycyklicznego

2016	Grupa Kapitałowa Banku	
010	Łączna kwota ekspozycji na ryzyko	195 320
020	Specyficzny dla instytucji wskaźnik bufora antycyklicznego	0
030	Wymóg w zakresie specyficznego dla instytucji bufora antycyklicznego	-

Bufor ryzyka systemowego - służy do zapobiegania i ograniczania długoterminowego ryzyka niecyklicznego lub ryzyka makroostrożnościowego, które może spowodować silne negatywne konsekwencje dla systemu finansowego i gospodarki danego kraju. Według stanu na dzień 31 grudnia 2016 bufor ryzyka systemowego wynosił 0%.

Bufor innej instytucji o znaczeniu systemowym - jest dodatkowym wymogiem dla instytucji mogących kreować ryzyko systemowe. W dniu 10 października 2016 roku Bank otrzymał decyzję KNF dotyczącą zidentyfikowania Banku jako innej instytucji o znaczeniu systemowym (O-SII), na podstawie przeprowadzonej oceny znaczenia systemowego Banku zgodnie z art. 39 ust. 6 ustawy z dnia

5 sierpnia 2015 roku o nadzorze makroostrożnościowym nad systemem finansowym i zarządzaniu kryzysowym w sektorze finansowym oraz o nałożeniu na Bank bufora w wysokości 0,75% łącznej kwoty ekspozycji na ryzyko obliczonej zgodnie z art. 92 ust. 3 Rozporządzenia CRR.

Dnia 13 stycznia 2017 roku Komitet Stabilności Finansowej przyjął uchwałę w sprawie rekomendacji dotyczącej restrukturyzacji portfela kredytów mieszkaniowych w walutach obcych, w którym rekomendował m. in. ministrowi właściwemu do spraw instytucji finansowych nałożenie na banki bufora ryzyka systemowego w wysokości 3% z zastosowaniem do wszystkich ekspozycji na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

7. Dźwignia finansowa

Tabela 7.1. Uzgodnienie pozycji aktywów wykazanych w zbadanym sprawozdaniu finansowym i ekspozycji do kalkulacji wskaźnika dźwigni

Grupa Kapitałowa Banku		Ekspozycje wskaźnika dźwigni określone w rozporządzeniu w sprawie wymogów kapitałowych	
		2016	2015
1	Aktywa razem według opublikowanych sprawozdań finansowych	285 573	266 940
2	Korekta z tytułu jednostek objętych konsolidacją na potrzeby rachunkowości, ale nieobjętych zakresem konsolidacji regulacyjnej	-2 559	-2 290
4	Korekta z tytułu instrumentów pochodnych	1 754	1 667
5	Korekta z tytułu transakcji finansowanych z użyciem papierów wartościowych (SFT)	2	0
6	Korekty z tytułu pozycji pozabilansowych (tj. przekształcenie ekspozycji pozabilansowych do ich ekwiwalentu bilansowego)	12 042	12 903
7	Inne korekty	-2 005	-10 653
8	Miara ekspozycji całkowitej składającej się na wskaźnik dźwigni	294 807	268 567

Tabela 7.2. Wskaźnik dźwigni. Ekspozycja do obliczenia wskaźnika dźwigni w rozumieniu Rozporządzenia CRR

Grupa Kapitałowa Banku		Ekspozycje wskaźnika dźwigni określone w rozporządzeniu w sprawie wymogów kapitałowych	
		2016	2015
Ekspozycje bilansowe (z wyłączeniem instrumentów pochodnych i transakcji finansowanych z użyciem papierów wartościowych)			
1	Pozycje bilansowe (z wyłączeniem instrumentów pochodnych, transakcji finansowanych z użyciem papierów wartościowych i aktywów powierniczych, ale z uwzględnieniem zabezpieczenia)	282 962	255 709
2	(Kwoty aktywów odliczane przy ustalaniu kapitału Tier I)	-3 000	-3 113
3	Całkowite ekspozycje bilansowe (z wyłączeniem instrumentów pochodnych, transakcji finansowanych z użyciem papierów wartościowych i aktywów powierniczych) (suma wierszy 1 i 2)	279 962	252 596
Ekspozycje z tytułu instrumentów pochodnych			
4	Koszt odtworzenia związany z wszystkimi transakcjami na instrumentach pochodnych (tj. z pominięciem kwalifikującego się zmiennego depozytu zabezpieczającego w gotówce)	1 362	1 367
5	Kwoty narzutu w odniesieniu do potencjalnej przyszłej ekspozycji związanej z wszystkimi transakcjami na instrumentach pochodnych (metoda wyceny według wartości rynkowej)	1 754	1 667
7	(Odliczenia aktywów wierzycielności w odniesieniu do zmiennego depozytu zabezpieczającego w gotówce zapewnionego w transakcjach na instrumentach pochodnych)	-389	0
11	Całkowite ekspozycje z tytułu instrumentów pochodnych (suma wierszy 4-10)	2 727	3 033
Ekspozycje z tytułu transakcji finansowanych z użyciem papierów wartościowych			
12	Aktywa z tytułu transakcji finansowanych z użyciem papierów wartościowych brutto (bez uwzględnienia kompensowania), po korekcie z tytułu transakcji księgowych dotyczących sprzedaży	74	34
14	Ekspozycja na ryzyko kredytowe kontrahenta w odniesieniu do aktywów z tytułu transakcji finansowanych z użyciem papierów wartościowych	2	0
16	Całkowite ekspozycje z tytułu transakcji finansowanych z użyciem papierów wartościowych (suma wierszy 12-15a)	76	34
Inne ekspozycje pozabilansowe			
17	Ekspozycje pozabilansowe wyrażone wartością nominalną brutto	53 909	52 055
18	(Korekty z tytułu konwersji na kwoty ekwiwalentu kredytowego)	-41 867	-39 152
19	Inne ekspozycje pozabilansowe (suma wierszy 17 i 18)	12 042	12 903
Kapitał i miara ekspozycji całkowitej			
20	Kapitał Tier I	28 350	24 608
21	Miara ekspozycji całkowitej składającej się na wskaźnik dźwigni (suma wierszy 3, 11, 16, 19, EU-19a i EU-19b)	294 807	268 567
Wskaźnik dźwigni			
22	Wskaźnik dźwigni	9,62%	9,16%
EU-23	Wybór przepisów przejściowych na potrzeby określenia miary kapitału	Przejściowe	Przejściowe

**ADEKWATNOŚĆ KAPITAŁOWA ORAZ INNE INFORMACJE
 PODLEGAJĄCE OGŁASZANIU GRUPY KAPITAŁOWEJ POWSZECHNEJ
 KASY OSZCZĘDNOŚCI BANKU POLSKIEGO SPÓŁKI AKCYJNEJ
 WEDŁUG STANU NA DZIEŃ 31 GRUDNIA 2016 ROKU
 (W MILIONACH ZŁOTYCH)**

Tabela 7.3. Ekspozycje bilansowe

Grupa Kapitałowa Banku		Ekspozycje wskaźnika dźwigni określone w rozporządzeniu w sprawie wymogów kapitałowych	
		2016	2015
EU-1	Całkowite ekspozycje bilansowe (z wyłączeniem instrumentów pochodnych, transakcji finansowanych z użyciem papierów wartościowych i ekspozycji wyłączonych), w tym:	282 962	255 709
EU-2	Ekspozycje zaliczane do portfela handlowego	9 898	0
EU-3	Ekspozycje zaliczane do portfela bankowego, w tym:	273 064	255 709
EU-4	Obligacje zabezpieczone	0	0
EU-5	Ekspozycje traktowane jako ekspozycje wobec państwa	50 889	47 691
EU-6	Ekspozycje wobec samorządów regionalnych, wielostronnych banków rozwoju, organizacji międzynarodowych i podmiotów sektora publicznego, których nie traktuje się jak państwa	9 604	10 199
EU-7	Instytucje	4 576	2 840
EU-8	Zabezpieczone hipotekami na nieruchomościach	49 011	42 747
EU-9	Ekspozycje detaliczne	93 034	85 586
EU-10	Przedsiębiorstwa	42 396	41 247
EU-11	Ekspozycje, których dotyczy niewykonanie zobowiązania	6 213	8 299
EU-12	Pozostałe ekspozycje (np. kapitałowe, sekurytyzacyjne i inne aktywa niegenerujące zobowiązania kredytowego)	17 342	17 101

Na wielkość wskaźnika dźwigni w roku 2016 miały wpływ następujące czynniki:

- 1) wzrost ekspozycji w wyniku:
 - a) zwiększenia wartości kredytów i pożyczek udzielonych klientom,
 - b) zwiększenia wartości inwestycyjnych papierów wartościowych dostępnych do sprzedaży,
 - c) zwiększenia wartości pozostałych aktywów (gotówka i jej ekwiwalenty),
- 2) wzrost wysokości funduszy własnych z tytułu zaliczenia zysku PKO Banku Polskiego SA osiągniętego w 2015 roku oraz, po uzyskaniu odpowiednich zgód KNF, zysku za 3 kwartały 2016 roku (po pomniejszeniu o przewidywane obciążenia).

W 2016 roku wartość wskaźnika dźwigni utrzymywała się powyżej limitów wewnętrznych, zewnętrznych, a także powyżej wartości minimalnych rekomendowanych przez KNF.

Proces zarządzania ryzykiem dźwigni został uregulowany w przepisach wewnętrznych Banku dotyczących adekwatności kapitałowej (na poziomie Strategii, Zasad oraz Metodyki). Komórki organizacyjne odpowiedzialne za ocenę ryzyka nadmiernej dźwigni finansowej znajdują się w Pionie Ryzyka Bankowego (Departament Adekwatności Kapitałowej i Ryzyka Operacyjnego) oraz w Pionie Rachunkowości (Departament Rachunkowości i Sprawozdawczości).

Dla wskaźnika dźwigni został zdefiniowany strategiczny limit tolerancji oraz wartość progowa, których poziomy są monitorowane i weryfikowane przynajmniej raz w roku. Poziom wskaźnika dźwigni jest regularnie wyliczany i raportowany oraz przygotowywana jest prognoza na cztery kolejne kwartały. Wskaźnik dźwigni szacowany jest w procesie planowania finansowego, który uwzględnia planowane zmiany w działalności Banku i Grupy Kapitałowej Banku oraz wpływ struktury aktywów na jego poziom. Bank posiada listę potencjalnych narzędzi do wykorzystania, w przypadku zaistnienia potrzeby zwiększenia kapitału Tier I lub dostosowania struktury ekspozycji bilansowych i pozabilansowych (mianownika wskaźnika dźwigni), w celu zarządzania ryzykiem nadmiernej dźwigni finansowej.

8. Kapitał wewnętrzny (filar II)

Grupa Kapitałowa Banku wyznacza kapitał wewnętrzny zgodnie z Rozporządzeniem CRR.

Kapitał wewnętrzny to wielkość kapitału niezbędna do pokrycia wszystkich zidentyfikowanych, istotnych rodzajów ryzyka występujących w działalności Banku i Grupy Kapitałowej oraz zmian otoczenia gospodarczego, uwzględniająca przewidywany poziom ryzyka.

Celem szacowania kapitału wewnętrznego jest określenie minimalnego poziomu funduszy własnych zapewniającego bezpieczeństwo działalności przy uwzględnieniu zmian profilu i skali prowadzonej działalności oraz niekorzystnych warunków skrajnych.

W przypadku każdego ryzyka uznanego za istotne, Bank opracowuje i stosuje odpowiednie metody jego oceny i pomiaru.

Bank cyklicznie monitoruje istotność poszczególnych rodzajów ryzyka odnoszących się do działalności Banku i pozostałych spółek Grupy Kapitałowej Banku.

Łączny kapitał wewnętrzny Grupy Kapitałowej Banku stanowi sumę wysokości kapitału wewnętrznego niezbędnego do pokrycia wszystkich istotnych rodzajów ryzyka występujących w działalności Banku i spółek Grupy Kapitałowej Banku. Przyjęte jest ostrożne podejście do agregacji ryzyk i nie wykorzystuje się efektu dywersyfikacji.

Wysokość kapitału wewnętrznego na pokrycie ryzyka kredytowego niewypłacalności ustala się dla ekspozycji obciążonych ryzykiem kredytowym na poziomie straty nieoczekiwanej dla portfela ekspozycji, objętych portfelowymi miarami ryzyka i wylicza się zgodnie z modelem wartości zagrożonej. Nieoczekiwana strata kredytowa (UL) jest różnicą pomiędzy wysokością wartości narażonej na ryzyko (CVaR) oraz wysokością straty oczekiwanej (EL). Dla portfeli kredytowych nieobjętych portfelowymi miarami ryzyka przyjmuje się, że kapitał wewnętrzny na pokrycie ryzyka kredytowego jest równy wymogowi w zakresie funduszy własnych z tytułu ryzyka kredytowego obliczonego metodą standardową.

Kapitał wewnętrzny na pokrycie ryzyka kredytowego koncentracji spółek Grupy Kapitałowej Banku ustala się jako iloczyn:

- 1) mnożników narzutu kapitału wewnętrznego dla każdego z istotnych rodzajów ryzyka koncentracji i
- 2) kapitału wewnętrznego na pokrycie ryzyka kredytowego niewypłacalności.

Wysokość kapitału wewnętrznego na ryzyko kredytowe niewypłacalności kontrahentów będących instytucją finansową, krajem lub bankiem centralnym wyznacza się w oparciu o wartość ekspozycji i wewnętrzne wagi ryzyka. W zależności od posiadanego ratingu ekspozycje zalicza się do poszczególnych stopni, jakości kredytowej i przypisuje odpowiednią wagę ryzyka wyliczoną w oparciu o metody wewnętrzne.

Kapitał wewnętrzny na pokrycie ryzyka kredytowego rozmycia ustala się jako iloczyn mnożnika narzutu kapitału wewnętrznego dla klientów w portfelu zagrożonym ryzykiem rozmycia oraz kapitału wewnętrznego na pokrycie ryzyka kredytowego niewypłacalności. Wartość mnożnika narzutu kapitału wewnętrznego dla ryzyka kredytowego rozmycia jest ustalana na podstawie ratingu portfela wiarygodności klienta zagrożonego ryzykiem rozmycia.

Do obliczenia kapitału wewnętrznego z tytułu ryzyka stopy procentowej oraz ryzyka walutowego stosowana jest metoda wartości zagrożonej z uwzględnieniem wyników testów warunków skrajnych.

Kapitał wewnętrzny na pokrycie ryzyka płynności obejmuje oszacowany łączny koszt związany z szybkim upłynieniem portfela papierów wartościowych w celu pokrycia *stress-testowych* wpływów środków oraz koszt pozyskania dodatkowych środków w celu

sfinansowania aktywów płynnych w wartości brakującej do wymaganego w Banku poziomu aktywów płynnych.

Kapitał wewnętrzny na pokrycie ryzyka operacyjnego Banku jest równy poziomowi ryzyka operacyjnego Banku obliczonemu przy wykorzystaniu podejścia *AMA* oraz *BIA*. Kapitał wewnętrzny na pokrycie ryzyka operacyjnego spółek Grupy Kapitałowej przyjmowany jest:

- 1) dla spółek Grupy Kapitałowej Banku objętych konsolidacją ostrożnościową – w wysokości wymogu w zakresie funduszy własnych z tytułu ryzyka operacyjnego wyliczanego zgodnie z podejściem *BIA*,
- 2) dla spółek Grupy Kapitałowej Banku nieobjętych konsolidacją ostrożnościową z wyłączeniem spółek ubezpieczeniowych – w wysokości maksymalnej z ostatnich 3 lat wartości rocznych strat z tytułu ryzyka operacyjnego, poniesionych przez daną spółkę.

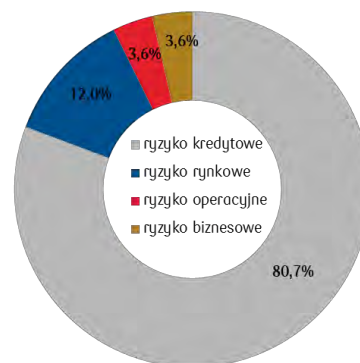
Kapitał wewnętrzny na pokrycie ryzyka biznesowego Banku wyznacza się na podstawie analizy historycznej zmienności odchyłek zrealizowanych przychodów biznesowych netto od wartości prognozowanych zgodnie z koncepcją wyniku narażonego na ryzyko (*Earnings at Risk*).

Kapitał wewnętrzny na pokrycie ryzyka biznesowego spółek Grupy Kapitałowej Banku ustala się jako iloczyn współczynnika naliczenia kapitału wewnętrznego na pokrycie ryzyka biznesowego i łącznego kapitału wewnętrznego spółki bez kapitału wewnętrznego na pokrycie ryzyka biznesowego.

Kapitał wewnętrzny na pokrycie poszczególnych rodzajów ryzyka jest ustalany zgodnie z metodami określonymi w przepisach wewnętrznych. W przypadku dokonywania szacunków kapitału wewnętrznego na podstawie modeli statystycznych, stosowany jest roczny horyzont prognozy oraz poziom ufności 99,9%.

Poniższy wykres obrazuje strukturę kapitału wewnętrznego, w podziale na poszczególne rodzaje ryzyka, oszacowaną na dzień 31 grudnia 2016 roku dla Grupy Kapitałowej Banku.

Wykres 8.1. Struktura kapitału wewnętrznego Grupy Kapitałowej Banku według stanu na dzień 31.12.2016 roku

Alokacja łącznego kapitału wewnętrznego jest przeprowadzana w podziale na obszary biznesowe, segmenty klienta oraz spółki Grupy Kapitałowej Banku.

W celu oszacowania kwoty kapitału niezbędnej do prowadzenia bezpiecznej działalności w warunkach dekonstrukcji, przeprowadzane są testy warunków skrajnych.

9. Adekwatność kapitałowa

Zarządzanie adekwatnością kapitałową to proces mający na celu zapewnienie, iż poziom ryzyka, które Bank oraz Grupa Kapitałowa Banku podejmują w związku z rozwojem działalności biznesowej, może zostać pokryty posiadanym kapitałem, biorąc pod uwagę określony poziom tolerancji na ryzyko oraz horyzont czasowy. Proces zarządzania adekwatnością kapitałową obejmuje w szczególności przestrzeganie obowiązujących regulacji organów nadzoru i kontroli, a także określonego w Banku oraz Grupie Kapitałowej Banku poziomu tolerancji na ryzyko oraz proces planowania kapitałowego, w tym politykę dotyczącą źródeł pozyskiwania kapitału.

Celem zarządzania adekwatnością kapitałową jest utrzymywanie, w sposób ciągły, funduszy własnych na poziomie adekwatnym do skali oraz profilu ryzyka działalności Banku i Grupy Kapitałowej.

Zarządzanie adekwatnością kapitałową Grupy Kapitałowej Banku obejmuje:

- 1) określanie oraz realizację pożądaných przez Bank celów kapitałowych,
- 2) identyfikację i monitorowanie istotnych rodzajów ryzyka,
- 3) szacowanie kapitału wewnętrznego na pokrycie poszczególnych rodzajów ryzyka oraz łącznego kapitału wewnętrznego,
- 4) ustalanie wewnętrznych limitów na poziom adekwatności kapitałowej,
- 5) prognozowanie, monitorowanie oraz raportowanie poziomu i struktury kapitału własnego oraz adekwatności kapitałowej,
- 6) zarządzanie strukturą bilansu pod kątem optymalizacji jakości posiadanych przez Bank funduszy własnych,
- 7) kapitałowe działania awaryjne,
- 8) alokację wymogu w zakresie funduszy własnych oraz kapitału wewnętrznego na obszary biznesowe i segmenty klienta w Banku oraz poszczególne spółki Grupy Kapitałowej Banku,
- 9) ocenę rentowności poszczególnych obszarów biznesowych i segmentów klienta.

Miarami adekwatności kapitałowej są:

- 1) łączny współczynnik kapitałowy (TCR),
- 2) współczynnik kapitału Tier 1 (T1),
- 3) współczynnik kapitału podstawowego Tier 1 (CET1),
- 4) relacja funduszy własnych do kapitału wewnętrznego,
- 5) wskaźnik dźwigni.

Zgodnie z art. 92 Rozporządzenia CRR, minimalny poziom współczynników kapitałowych utrzymywanych przez Bank wynosi:

- 1) łączny współczynnik kapitałowy (TCR) – 8,0%,
- 2) współczynnik kapitału Tier 1 (T1) – 6,0%,
- 3) współczynnik kapitału podstawowego Tier 1 (CET1) – 4,5%.

Jednocześnie Bank obowiązany jest przestrzegać dodatkowych wymogów nałożonych przez KNF oraz wymogów wynikających z ustawy o nadzorze makroostrożnościowym.

W dniu 10 października 2016 roku Bank otrzymał decyzję KNF dotyczącą zidentyfikowania Banku jako innej instytucji o znaczeniu systemowym („O-SII”), na podstawie przeprowadzonej oceny znaczenia systemowego Banku zgodnie z ustawą o nadzorze makroostrożnościowym oraz o nałożeniu na Bank bufora w wysokości 0,75% łącznej kwoty ekspozycji na ryzyko obliczonej zgodnie z art. 92 ust. 3 rozporządzenia UE nr 575/2013.

W dniu 18 października 2016 roku Bank otrzymał decyzję KNF dotyczącą zalecenia utrzymywania przez Bank funduszy własnych na pokrycie dodatkowego wymogu kapitałowego w celu zabezpieczenia ryzyka wynikającego z walutowych kredytów hipotecznych dla gospodarstw domowych: na poziomie jednostkowym w wysokości 0,83

p.p., ponad wartość łącznego współczynnika kapitałowego, który powinien składać się co najmniej w 75% z kapitału Tier1 (co odpowiada wymogowi kapitałowemu na poziomie 0,62 p.p. ponad wartość współczynnika kapitału Tier 1) oraz co najmniej w 56% z kapitału podstawowego Tier 1 (co odpowiada wymogowi kapitałowemu na poziomie 0,46 p.p.) ponad wartość współczynnika kapitału podstawowego Tier 1.

W dniu 30 grudnia 2016 roku KNF przekazała Bankowi informację dotyczącą wartości dodatkowego wymogu w zakresie funduszy własnych ponad wartość wynikającą z wymogów obliczonych zgodnie ze szczegółowymi zasadami określonymi w rozporządzeniu CRR. Wysokość dodatkowego wymogu kapitałowego w celu zabezpieczenia ryzyka wynikającego z walutowych kredytów hipotecznych dla gospodarstw domowych, na poziomie skonsolidowanym: 0,79 p.p., dla łącznego współczynnika kapitałowego; 0,59 p.p. dla współczynnika kapitału Tier 1 oraz 0,44 p.p. dla współczynnika kapitału podstawowego Tier 1.

W piśmie skierowanym do banków, z dnia 21 grudnia 2016 roku, KNF przedstawił stanowisko w sprawie polityki dywidendowej banków.

KNF rekomenduje, by dywidendę mogły wypłacić jedynie banki spełniające jednocześnie poniższe kryteria:

- 1) nie realizujące programu naprawczego;
- 2) ocenione pozytywnie w ramach procesu badania i oceny nadzorczej (BION) - ocena końcowa BION nie gorsza niż 2,5;
- 3) posiadające dźwignię finansową (LR) na poziomie wyższym niż 5%;
- 4) w przypadku posiadania statusu instytucji O-SII (inną instytucją o znaczeniu systemowym) posiadające współczynnik kapitału Tier 1 na poziomie wyższym niż minimalna wartość tego wskaźnika podwyższona o kapitał bezpieczeństwa, tj.: posiadające współczynnik kapitału Tier 1 (T1) wyższy od $13,25\% + 75\% * \text{add-on} + \text{bufor O-SII}$;
- 5) posiadające łączny współczynnik kapitałowy na poziomie wyższym niż: $13,25\% + \text{add-on} + \text{bufor O-SII}$.

KNF rekomenduje, by banki spełniające jednocześnie powyższe kryteria mogły wypłacić do 50% z wypracowanego zysku.

Dodatkowo KNF wskazała, że banki istotnie zaangażowane w walutowe kredyty mieszkaniowe dla gospodarstw domowych (posiadające w portfelu należności od sektora niefinansowego ponad 5% udział walutowych kredytów mieszkaniowych dla gospodarstw domowych) korygują stopę wypłaty dywidendy w oparciu o dwa dodatkowe kryteria:

- 1) Kryterium 1 (K1) – bazujące na udziale walutowych kredytów mieszkaniowych dla gospodarstw domowych w całym portfelu należności od sektora niefinansowego.
- 2) Kryterium 2 (K2) – bazujące na udziale kredytów mieszkaniowych walutowych udzielonych w latach 2007 i 2008 (kredyty decydujące o wysokości strat banków w przypadku implementacji ewentualnych rozwiązań ustawowych) w portfelu walutowych kredytów mieszkaniowych gospodarstw domowych.

KNF zaleciła stosowanie odpowiednich korekt w zależności od wielkości posiadanego przez bank portfela:

- 1) Kryterium 1
 - a) banki z udziałem powyżej 10% - korekta stopy dywidendy 20%
 - b) banki z udziałem powyżej 20% - korekta stopy dywidendy 30%
 - c) banki z udziałem powyżej 30% - korekta stopy dywidendy 50%
- 2) Kryterium 2
 - a) banki z udziałem powyżej 20% - korekta stopy dywidendy 30%

**ADEKWATNOŚĆ KAPITAŁOWA ORAZ INNE INFORMACJE
 PODLEGAJĄCE OGŁASZANIU GRUPY KAPITAŁOWEJ POWSZECHNEJ
 KASY OSZCZĘDNOŚCI BANKU POLSKIEGO SPÓŁKI AKCYJNEJ
 WEDŁUG STANU NA DZIEŃ 31 GRUDNIA 2016 ROKU
 (W MILIONACH ZŁOTYCH)**

- b) banki z udziałem powyżej 50% - korekta stopy dywidendy 50%

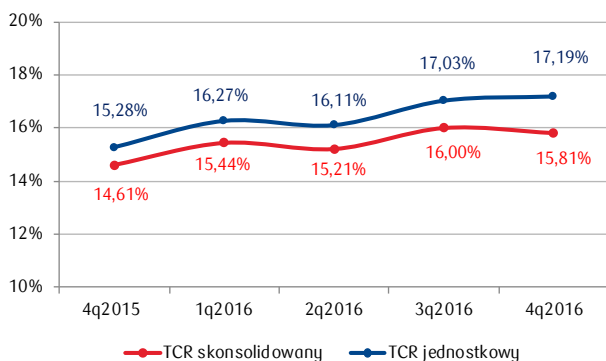
Ponadto KNF stanęła na stanowisku, że banki posiadające nierozdysponowane zyski z lat poprzednich, każdorazowo w sytuacji zamiaru wypłaty dywidendy, są zobowiązane do notyfikacji tych planów do KNF, gdzie będą podlegały indywidualnej ocenie. O taką zgodę mogą ubiegać się banki spełniające kryteria do wypłaty dywidendy.

Mając na uwadze powyższe, wymagany poziom współczynników kapitałowych, o których mowa w stanowisku KNF jest następujący:

- 1) dla PKO Banku Polskiego SA:
 - a) Współczynnik kapitału podstawowego T1 = 14,62%
 - b) Łączny współczynnik kapitałowy TCR = 14,83%
- 2) dla Grupy Kapitałowej Banku:
 - c) Współczynnik kapitału podstawowego T1 = 14,59%
 - d) Łączny współczynnik kapitałowy TCR = 14,79%

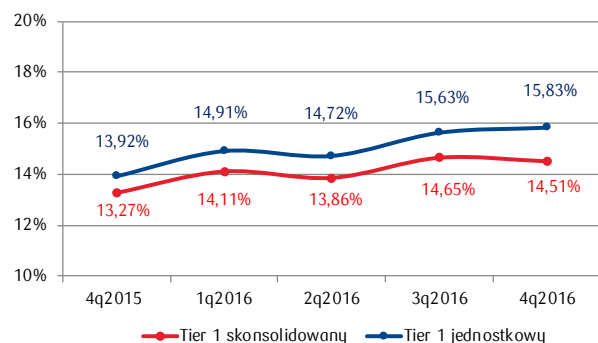
Poniższy wykres prezentuje zmiany poziomu łącznego współczynnika kapitałowego Banku oraz Grupy Kapitałowej Banku.

Wykres 9.1. Łączny współczynnik kapitałowy (TCR)

Poniższy wykres prezentuje zmiany poziomu współczynnika kapitału Tier 1 (współczynnika kapitału podstawowego Tier 1)¹⁵ Banku oraz Grupy Kapitałowej Banku.

Wykres 9.2. Współczynnik kapitału Tier 1 (T1)/Współczynnik kapitału podstawowego Tier 1 (CET1)

W 2016 roku wartość miar adekwatności kapitałowej utrzymywała się powyżej limitów wewnętrznych i zewnętrznych.

¹⁵ Współczynnik kapitału Tier 1 oraz współczynnik kapitału podstawowego Tier 1 w Banku oraz Grupie Kapitałowej Banku są sobie równe.

10. Polityka wynagrodzeń

Podstawową regulację wewnętrzną w zakresie polityki wynagradzania stanowi Układ Zbiorowy Pracowników Zakładowy (ZUZP) zawarty z zakładowymi organizacjami związkowymi zawodowych w dniu 28 marca 1994 roku (z późn. zm.), zgodnie z którym pracownikom Banku przysługują następujące składniki wynagrodzeń:

- 1) wynagrodzenie zasadnicze,
- 2) dodatki za pracę w godzinach nadliczbowych oraz w warunkach szczególnie uciążliwych i szkodliwych dla zdrowia,
- 3) premie i nagrody za szczególne osiągnięcia w pracy zawodowej.

Wynagrodzenia zasadnicze oraz przyznawane pracownikom świadczenia dodatkowe są kształtowane w oparciu o wartościowanie stanowisk pracy (kategorie zaszerogowania przypisane do poszczególnych stanowisk organizacyjnych) oraz analizę wynagrodzeń rynkowych w sektorze bankowym.

Polityka wynagrodzeń w Banku jest spójna z zasadami należytego i skutecznego zarządzania ryzykiem, co zostało potwierdzone oceną przyjętą w 2016 r. przez Radę Nadzorczą Banku, opracowaną we współpracy z zewnętrznym doradcą pod kątem oceny realizacji celów polityki, w szczególności długoterminowego wzrostu wartości dla akcjonariuszy i stabilności funkcjonowania Banku. Polityka nie zachęcała do podejmowania nadmiernego ryzyka i - biorąc pod uwagę sytuację finansową Banku - miała zrównoważony charakter, wspomagając realizację celów strategicznych Banku oraz jego długoterminowy rozwój.

W 2016 roku nie nastąpiła istotna zmiana w polityce wynagrodzeń Banku.

10.1. Zmienne składniki wynagrodzeń członków zarządu i kluczowych menedżerów o wysokim wpływie na profil ryzyka banku, tzw. Material Risk Takers (MRT)

Zgodnie z wymogami dyrektywy CRD IV i Rozporządzenia nr 604/2014 z dnia 4 marca 2014 roku¹⁶, Bank na bieżąco aktualizuje wdrożone w 2012 roku dla MRT zasady ustalania zmiennych składników wynagrodzeń (premi i nagród) - poprzez uchwały:

- 1) Rady Nadzorczej w sprawie „Zasad zmiennych składników wynagrodzeń osób zajmujących stanowiska kierownicze w Banku” (stanowiące podstawę wydania kolejnych regulacji) oraz w sprawie „Regulaminu zmiennych składników wynagrodzeń dla członków Zarządu”,
- 2) Zarządu - w sprawie „Regulaminu zmiennych składników wynagrodzeń dla osób zajmujących stanowiska kierownicze”.

Wykaz MRT - nie będących członkami Zarządu - ustala Zarząd w oparciu o kryteria jakościowe i ilościowe ustalania kategorii pracowników, których działalność zawodowa ma istotny wpływ na profil ryzyka wymienione w Rozporządzeniu delegowanym Komisji (UE) nr 604/2014 z dnia 4 marca 2014 roku. Na podstawie ww. kryteriów za MRT uznaje się w szczególności:

- 1) członków Zarządu,

- 2) kadrę kierowniczą wyższego szczebla odpowiedzialną za istotne jednostki gospodarcze, za zarządzanie określonymi kategoriami ryzyka oraz za funkcje kontrolne,
- 3) stanowiska odpowiedzialne za zapewnianie wsparcia wewnętrznego, które mają decydujące znaczenie dla prowadzenia działalności, narażając Bank na istotne ryzyko operacyjne i inne rodzaje ryzyka,
- 4) stanowiska generujące ryzyko kredytowe i ryzyko rynkowe wyodrębnione przy użyciu kryteriów opartych na limitach uprawnień,
- 5) stanowiska, na których zatrudnieni pracownicy otrzymali łączne wynagrodzenie, które przekracza odpowiedni próg określony przepisami (o ile pracownicy w rzeczywistości mają istotny wpływ na profil ryzyka),
- 6) stanowiska, na których zatrudnieni pracownicy mieszczą się w tym samym przedziale wynagrodzeń, co kadra kierownicza wyższego szczebla i osoby podejmujące ryzyko działalności (o ile mają istotny wpływ na profil ryzyka).

W 2016 roku regulacje ustalające politykę zmiennych składników wynagrodzeń funkcjonowały także w wybranych spółkach Grupy Kapitałowej Banku. „Regulamin zmiennych składników wynagrodzeń dla członków Zarządu”, odpowiadające, co do zasady, regulaminom obowiązującym w Banku, obowiązywały w: PKO Leasing SA, PKO Towarzystwo Funduszy Inwestycyjnych SA, PKO BP BANKOWY PTE SA, PKO Życie Towarzystwo Ubezpieczeń SA, PKO Towarzystwo Ubezpieczeń SA oraz PKO Bank Hipoteczny SA. Ponadto w spółkach PKO Życie Towarzystwo Ubezpieczeń SA, PKO Towarzystwo Ubezpieczeń SA i PKO Bank Hipoteczny SA. Zasadami zmiennych składników wynagrodzeń objęci byli pracownicy na wybranych stanowiskach kierowniczych.

Jednocześnie, w związku ze zmianą regulacji obowiązujących towarzystwa funduszy inwestycyjnych, w szczególności w związku z wejściem w życie art. 47a ust. 1 ustawy z dnia 27 maja 2004 roku o funduszach inwestycyjnych i zarządzaniu alternatywnymi funduszami inwestycyjnymi oraz rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 30 sierpnia 2016 roku w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinna odpowiadać polityka wynagrodzeń w towarzystwie funduszy inwestycyjnych, Rada Nadzorcza Spółki PKO Towarzystwo Funduszy Inwestycyjnych SA w dniu 2 grudnia 2016 roku dostosowała zasady wynagrodzeń w zakresie zmiennych składników wynagrodzeń zarówno dla członków Zarządu, jak i dla pracowników Towarzystwa, do wymogów ww. ustawy oraz rozporządzenia.

W Spółce Raiffeisen-Leasing Polska SA w 2016 roku obowiązywały zasady zmiennych składników wynagrodzeń wprowadzone dokumentem „Wytyczne korporacyjne - Zasady wynagradzania oparte na dyrektywie CRD IV, Raiffeisen-Leasing Polska SA” zgodne z zasadami obowiązującymi w Grupie Kapitałowej Raiffeisen Bank International AG, oparte na regulacjach unijnych oraz austriackiej ustawie bankowej. Wyżej wymienionymi zasadami byli objęci członkowie Zarządu Raiffeisen-Leasing Polska SA.

10.1.1. Proces ustalania polityki zmiennych składników wynagrodzeń MRT

Przy opracowywaniu przepisów wewnętrznych Banku dotyczących zmiennych składników wynagrodzeń, brali udział eksperci i kadra menedżerska Banku z: Departamentu Zarządzania Personalem i Efektywnością (zasady premiowania i nagradzania), Departamentu Spraw Pracowniczych (prawo pracy), Departamentu Planowania i Kontrolingu (planowanie, nakładanie i rozliczanie celów finansowych).

W zakresie przygotowania polityki Bank korzystał z usług konsultanta zewnętrznego, firmy doradczej PwC Polska. Przy aktualizacji polityki Bank wspierała firma doradcza EY Polska. Politykę oceniał i modyfikował Rada Nadzorcza na podstawie rekomendacji Zarządu i z wykorzystaniem opinii Komitetu ds. Wynagrodzeń.

¹⁶ Rozporządzenie delegowane nr 604/2014 z dnia 4 marca 2014 roku. uzupełniające dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/36/UE w odniesieniu do regulacyjnych standardów technicznych w odniesieniu do kryteriów jakościowych i właściwych kryteriów ilościowych ustalania kategorii pracowników, których działalność zawodowa ma istotny wpływ na profil ryzyka instytucji (RTS).

10.1.2. Komitet ds. wynagrodzeń Rady Nadzorczej (KWRN)

W Banku został powołany KWRN w celu wspierania Rady Nadzorczej w wykonywaniu jej statutowych obowiązków oraz zadań wynikających z przepisów prawa.

KWRN tworzą członkowie Rady Nadzorczej Banku (Tabela 11.1).

Tabela 10.1. Członkowie Rady Nadzorczej Banku tworzący KWRN

2016	
Imię i nazwisko	Funkcja
Piotr Sadownik	Przewodniczący Komitetu
Grażyna Ciurzyńska	Wiceprzewodnicząca Komitetu
Wojciech Jasiński	Członek Komitetu
Elżbieta Mączyńska-Ziemacka	Członek Komitetu
Janusz Ostaszewski	Członek Komitetu

KWRN wydaje opinie na temat polityki zmiennych składników wynagrodzeń wysokości i składników wynagrodzeń osób zajmujących stanowiska kierownicze w Banku, w tym wynagrodzeń zasadniczych i zmiennych członków Zarządu.

KWRN odpowiada w szczególności za realizację następujących zadań:

- 1) dokonywanie okresowego przeglądu ogólnych zasad polityki zmiennych składników wynagrodzeń osób zajmujących stanowiska kierownicze w Banku oraz przedstawianie wyników z przeglądu Radzie Nadzorczej,
- 2) przedstawianie Radzie Nadzorczej propozycji zasad wynagradzania członków Zarządu, w tym polityki zmiennych składników wynagrodzeń oraz wynagrodzenia zasadniczego członków Zarządu,
- 3) przedstawianie Radzie Nadzorczej propozycji dotyczących odpowiednich form umowy z członkami Zarządu,
- 4) opiniowanie wniosków dotyczących zgody dla członka Zarządu na zajmowanie się interesami konkurencyjnymi lub uczestniczenie w spółce konkurencyjnej jako wspólnik spółki cywilnej, spółki osobowej lub jako członek organu spółki kapitałowej bądź uczestniczenie w innej konkurencyjnej osobie prawnej jako członek jej organu,
- 5) opiniowanie raportu z przeprowadzonego przez Departament Audytu Wewnętrzznego, przeglądu wdrożenia polityki zmiennych składników wynagrodzeń,
- 6) przygotowanie projektu raportu z oceny funkcjonowania polityki wynagradzania w Banku, który jest przedstawiany Walnemu Zgromadzeniu przez Radę Nadzorczą.

W 2016 roku odbyło się 5 posiedzeń Komitetu ds. Wynagrodzeń.

10.1.3. Najważniejsze informacje na temat cech charakterystycznych systemu zmiennych składników wynagrodzeń MRT

Zasady (polityka) oraz wydane na ich podstawie Regulaminy wynagrodzeń opisują tryb przyznawania MRT zmiennych składników wynagrodzeń powiązanych z wynikami i efektami pracy – w tym nagród za szczególne osiągnięcia w pracy oraz premii.

Zakazane jest przyznawanie gwarantowanego wynagrodzenia zmiennego MRT. Dozwolone jest jedynie przyznawanie świadczeń rekrutacyjnych przy zatrudnianiu nowych osób zajmujących te stanowiska, wyłącznie jednak w pierwszym roku ich zatrudnienia.

Podstawą przyznania zmiennych składników wynagrodzeń są przede wszystkim cele premiowe nadawane w ramach zarządzania przez cele - *Management by Objectives (MbO)*.

Zasady wskazują, że nadawane cele mają zagwarantować uwzględnienie cyklu koniunkturalnego Banku oraz ryzyka związanego z prowadzoną przez Bank działalnością – mogą dotyczyć w szczególności wyników Grupy Kapitałowej Banku, wskaźnika C/I Grupy Kapitałowej Banku, wskaźnika ROE Grupy Kapitałowej, wyników na działalności biznesowej poszczególnych obszarów, realizacji projektów wspierających strategię. Ryzyko uwzględniane jest poprzez zarówno ustalenie odpowiednich, wrażliwych na ryzyko kryteriów oceny efektywności pracy, jak i redukcję lub brak premii w przypadku pogorszonych wyników finansowych lub straty Banku (w tym stosowanie tzw. malusa w odniesieniu do odroczonego na trzy lata części wynagrodzeń zmiennych).

Kryteria oceny realizacji celów przez osobę zajmującą stanowisko MRT, w tym członka Zarządu, obejmują m.in.:

- 1) wpływ na kapitał regulacyjny, współczynnik wypłacalności i kapitał własny Banku tak, aby wypłata wynagrodzenia zmiennego nie ograniczała możliwości ich wzmożenia,
- 2) wynik Banku w obszarze odpowiedzialności danej osoby, z uwzględnieniem wyników całego Banku.

W konstrukcji struktury mierników efektywności zestawione są różne rodzaje KPI, w szczególności wskaźniki ilościowe i efektywnościowe wynikające z posiadanych danych systemowych oraz spójne ze specyfiką organizacji. Wszystkie mierniki efektywnościowe są sparametryzowane i mają charakter mierzalny. Z uwagi na charakter danego stanowiska kierowniczego, określana jest różna proporcja udziału poszczególnych poziomów oceny oraz wagi ww. rodzajów KPI. Zastosowano odpowiedzialność za długoterminowe wyniki finansowe korygowane o ryzyko i koszty z różną konstrukcją celu w zależności od specyfiki realizowanych zadań. Stanowiska odpowiedzialne za funkcje kontrolne rozliczane są z celów niezależnych od wyników kontrolowanych struktur.

Zmienne składniki wynagrodzeń za dany okres oceny (rok kalendarzowy) przyznawane są na podstawie Regulaminów, po rozliczeniu celów premiowych, w formie:

- 1) nieodroczonej – w wysokości 60% wynagrodzenia zmiennego (w pierwszym roku po okresie oceny),
- 2) odroczonej – w wysokości 40% wynagrodzenia zmiennego (w równych ratach w kolejnych trzech latach po pierwszym roku po okresie oceny),

przy czym zarówno wynagrodzenie nieodroczone, jak i odroczone, jest przyznawane w równych częściach w formie gotówkowej oraz w formie instrumentu finansowego, tj. akcji fantomowych (których przeliczenie na gotówkę według aktualizowanego kursu cen akcji Banku jest dokonywane po okresie retencyjnym i w przypadku wynagrodzenia odroczonego – po okresie odroczenia).

W przypadku, gdyby kwota wynagrodzenia zmiennego za dany rok przekroczyła 1 mln złotych, odroczeniu podlega 400 tys. złotych plus 60% z nadwyżki ponad kwotę 1 mln złotych.

Wynagrodzenia zmienne nie mogą przekroczyć:

w Banku:	w PKO BP BANKOWYM PTE SA, PKO Leasingu SA, PKO TFI SA, PKO Bank Hipotecyjnym SA:	w PKO TU SA, PKO Życie TU SA:
100% rocznego wynagrodzenia stałego dla MRT i 70% dla członków Zarządu Banku	100% rocznego wynagrodzenia stałego	100% rocznego wynagrodzenia stałego dla MRT i 60% dla członków Zarządu

ww. limit wynagrodzenia zmiennego dla pracowników nie będących członkami Zarządu w Banku oraz dla członków Zarządu i pozostałych pracowników w Banku Hipotecyjnym, PKO TU SA i PKO Życie TU SA może zostać podniesiony maksymalnie do poziomu 200% wynagrodzenia stałego - pod warunkiem zatwierdzenia przez Walne Zgromadzenie Akcjonariuszy. Dotychczas takie podwyższenie nie zostało zastosowane.

50% każdego składnika wynagrodzeń zmiennych MRT powiązane jest z wartością akcji fantomowych opartych na kursie akcji Banku

zmieniającym się w czasie. Zgodnie z wymogami prawa w Banku Hipotecznym SA instrumenty finansowe są powiązane z wartością księgową aktywów netto, a w PKO TFI SA – z wartością jednostek funduszy inwestycyjnych.

Każdy z naliczonych składników wynagrodzenia zmiennego może zostać obniżony w następnym:

- 1) naruszenia obowiązków pracowniczych,
- 2) uchybień w przestrzeganiu przepisów prawa lub standardów obsługi klientów,
- 3) nieprawidłowego wykonywania wyznaczonych zadań służbowych,
- 4) zachowań w stosunku do innych pracowników naruszających zasady współżycia społecznego.

Kwota premii:

- 1) członka Zarządu może zostać skorygowana na minus lub na plus o określony wskaźnik - w zależności od osiągniętych wyników Banku określonych w rocznej Nocie Banku (zestaw kluczowych wskaźników zarządczych określonych na dany rok kalendarzowy),
- 2) MRT nie będącego członkiem Zarządu może zostać skorygowana na plus o określony wskaźnik w zależności od wyników Banku określonych w rocznej Nocie Banku.

W przypadku członków Zarządu warunkiem przyznania i uruchomienia wypłat wynagrodzeń zmiennych jest zatwierdzenie przez Walne Zgromadzenie Akcjonariuszy sprawozdania finansowego za dany okres oceny.

Rada Nadzorcza w stosunku do członków Zarządu oraz Zarząd w stosunku do osób na stanowiskach kierowniczych może także przed każdą wypłatą wynagrodzeń zmiennych podjąć decyzję o ewentualnym proporcjonalnym ograniczeniu wysokości środków na te wynagrodzenia uwzględniając:

- 1) wpływ na kapitał regulacyjny, współczynnik wypłacalności i kapitał własny Banku, tak, aby wypłata wynagrodzenia zmiennego nie ograniczała możliwości ich wzmocnienia,
- 2) wpływ na koszt kapitału, by wypłata wynagrodzenia zmiennego nie ograniczała możliwości zachowania odpowiedniej bazy kapitałowej,
- 3) pożądany profil ryzyka Banku,
- 4) wyniki finansowe Banku w odniesieniu do długoterminowych planów rozwoju.

W przypadku:

- 1) znacznego pogorszenia się wyników Banku,
- 2) ustalenia, że nastąpiła znacząca negatywna zmiana w kapitale własnym,
- 3) naruszenia przez MRT przepisu prawa lub popełnienia przezeń istotnych błędów,
- 4) korekty realizacji i stopnia realizacji wyników lub celów MRT,
- 5) pogorszenia wyników nadzorowanych lub kierowanych przez ww. osoby struktur,
- 6) przyznania wynagrodzenia zmiennego na podstawie nieprawidłowych, wprowadzających w błąd informacji lub w wyniku oszustwa MRT

możliwe jest zastosowanie – odpowiednio przez Radę Nadzorczą lub Zarząd – rozwiązania typu malus obniżającego wielkość należnego wynagrodzenia zmiennego odroczonego w kolejnych okresach rozliczeniowych.

Material Risk Takers mogą korzystać z finansowanej przez Bank opieki medycznej, funduszu świadczeń socjalnych, PPE.

Ponadto, Członkowie Zarządu Banku mają prawo do finansowanego przez Bank ubezpieczenia, w szczególności z tytułu śmierci, poważnego zachorowania, trwałego inwalidztwa, stałego lub długotrwałego uszczerbku na zdrowiu, niezdolności do pracy.

W przypadku przyznania MRT odprawy związanej z odwołaniem z pełnienia funkcji powiązanej z rozwiązaniem stosunku pracy (innej niż wynikająca z powszechnie obowiązujących przepisów prawa) jej wysokość odzwierciedla ocenę pracy w ciągu ostatnich trzech lat zatrudnienia. Przy tym regulacje Banku określają maksymalną wysokość odpraw.

Członkowie Zarządu i wybrani MRT objęci są ponadto umowami o zakazie konkurencji, które z tytułu powstrzymania się przed zatrudnieniem w firmie konkurencyjnej po zakończeniu zatrudnienia w Banku, przewidują wypłaty wymaganych prawem pracy odszkodowań.

Dane ilościowe w zakresie zmiennych składników wynagrodzeń zostaną opublikowane w maju 2017 roku.

10.2. Zmienne składniki wynagrodzeń pracowników nie będących Material Risk Takers

10.2.1. Premie

W PKO Banku Polskim SA funkcjonuje system premiowania, w którym wysokość premii jest powiązana z poziomem realizacji postawionych celów, składający się z czterech filarów:

- 1) MbO (Zarządzanie przez Cele) - obejmuje stanowiska kadry menedżerskiej i stanowiska eksperckie, na których są realizowane cele kluczowe dla Banku. MbO ma charakter premii zależnej od jakości i stopnia realizacji przypisanych celów;
- 2) PPBiz (Program Premii Biznesowych) - jest filarem premiowym, w którym premia zależy od stopnia wykonania konkretnych zadań sprzedażowych lub efektywnościowych. Obejmuje pracowników realizujących zadania biznesowe, głównie sprzedażowe, w obszarze bankowości korporacyjnej i inwestycyjnej oraz windykacyjne;
- 3) SPS (System Premiowania Sprzedaży) - jest skierowany do stanowisk w oddziałach detalicznych, na których realizowana jest sprzedaż produktów bankowych.

SPW (System Premiowy Wsparcia) - obejmuje pozostałych pracowników, których stanowiska nie podlegają pod filar MbO, PPBiz albo SPS.

Cele premiowe pracowników pozostają powiązane z kluczowymi wskaźnikami zarządczymi Banku uwzględnianymi w celach premiowych nakładanych na poszczególne jednostki Banku. Zasada kaskady ujęta w zasadach premiowania, której przestrzeganie jest monitorowane, wymaga przypisywania celów do pracowników zatrudnionych w ramach poszczególnych struktur.

Dodatkowo każdy cel jest stawiany zgodnie z zasadą SMART (S-specyficzny, M-mierzalny, A-ambitny, R-realny, T-terminowy), co również podlega cyklicznemu monitorowaniu.

10.2.2. Nagrody

Niezależnie od systemu premiowego funkcjonuje system nagradzania pracowników Banku.

W ramach tego systemu w Banku tworzy się fundusz nagród z przeznaczeniem na:

- 1) indywidualne uznaniowe nagrody dla pracowników Banku uzyskujących wyróżniające wyniki w pracy zawodowej lub za osiągnięcia, w wyniku których uzyskano efekty ważne dla Banku,
- 2) nagrody w konkursach związanych z wynikami pracy.

10.2.3. Pozapłacowe świadczenia przysługujące pracownikom Banku

10.2.3.1. Opieka medyczna

Bank zapewnia pracownikom dodatkową – oprócz świadczeń medycyny pracy, do zapewnienia których zobowiązuje pracodawcę przepisy Kodeksu pracy – opiekę medyczną, przysługującą pracownikom według zróżnicowanych pakietów świadczeń, dedykowanych określonym grupom stanowisk pracy. Pracownicy mają również możliwość korzystania z programu profilaktycznego „Zdrowie jak w Banku”, ukierunkowanego na wczesne wykrywanie chorób i promowanie zdrowego stylu życia.

10.2.3.2. PPE

Od lipca 2013 roku funkcjonuje w Banku Pracowniczy Program Emerytalny (PPE), w ramach którego pracownicy mają możliwość długookresowego oszczędzania w celu uzupełnienia dochodów emerytalnych otrzymywanych z obowiązkowych części systemu emerytalnego. PPE Banku prowadzone jest w formie umowy o wnoszenie przez Bank Składki Podstawowej (3% wynagrodzenia) i Składki Dodatkowej Pracowników do Funduszy Inwestycyjnych zarządzanych przez PKO TFI.

W związku z przejęciem z dniem 31 października 2014 roku Nordea Bank Polska SA oraz przejęciem z dniem 1 sierpnia 2015 roku SKOK „Wesoła”, w Banku funkcjonowały także:

- 1) Pracowniczy Program Emerytalny utworzony w Nordea Bank Polska SA (PPE NoBP), przeznaczony dla pracowników, którzy w dacie przejęcia byli uczestnikami PPE NoBP oraz
- 2) Pracowniczy Program Emerytalny utworzony w SKOK „Wesoła” (PPE SKOK), przeznaczony dla pracowników, którzy w dacie przejęcia byli uczestnikami PPE SKOK.

Powyższe przejęte Pracownicze Programy Emerytalne zostały, z dniem 30 kwietnia 2016 roku, na wniosek Banku, wykreślone z rejestru KNF w związku z koniecznością ujednoczenia warunków gromadzenia środków w jednym programie. Jednocześnie uczestnikom likwidowanych programów umożliwiono przystąpienie do PPE Banku, a tym samym dalsze gromadzenie środków na warunkach określonych w PPE Banku.

10.2.3.3. Ubezpieczenia

Pracownicy mogą skorzystać z możliwości przystąpienia do atrakcyjnego kosztowo grupowego ubezpieczenia na życie, za odpłatnością ponoszoną za pośrednictwem Banku.

10.2.3.4. ZFŚS

Bank zapewnia pracownikom możliwość korzystania z systemu kafeterijnego MyBenefit, w ramach którego każdy Pracownik Banku – za pośrednictwem platformy internetowej – ma możliwość samodzielnego dysponowania przyznanymi mu środkami z Zakładowego Funduszu Świadczeń Socjalnych. Platforma zapewnia szeroki katalog świadczeń do wyboru, w tym m.in. dofinansowanie do kosztów wypoczynku pracowników i dzieci oraz do kart sportowych różnych firm.

Wysokość otrzymanych środków w ramach systemu kafeterijnego jest uzależniona od dochodu brutto na osobę w rodzinie.

Ponadto w ramach Funduszu Socjalnego pracownicy mogą korzystać z pożyczek na cele mieszkaniowe, zapomóg losowych i socjalnych oraz środków na akcje dodatkowe związane m.in. ze sportem, kulturą, edukacją, a w roku 2016 również na imprezy integracyjne.

11. Słownik użytych pojęć i skrótów

ABS (*Asset backed securities*) – papiery wartościowe zabezpieczone aktywami.

AMA (*Advanced Measurement Approach*) – zaawansowane podejście do pomiaru ryzyka operacyjnego do wyznaczania wymogu w zakresie funduszy własnych z tytułu ryzyka operacyjnego zgodnie z rozporządzeniem CRR.

Bazylea III – zbiór przepisów zewnętrznych określających nowe podejście do kalkulacji wymogów kapitałowych i zarządzania ryzykiem w bankach; w szczególności określonych w Rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013 z dnia 26 czerwca 2013 roku w sprawie wymogów ostrożnościowych dla instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych, zmieniające Rozporządzenie (UE) nr 648/2012 (zwanej „Rozporządzeniem CRR”), aktach wykonawczych do Rozporządzenia CRR, w aktach prawa krajowego transponujących postanowienia Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/36/UE z dnia 26 czerwca 2013 roku w sprawie warunków dopuszczenia instytucji kredytowych do działalności oraz nadzoru ostrożnościowego nad instytucjami kredytowymi i firmami inwestycyjnymi, zmieniająca dyrektywę 2002/87/WE i uchylająca dyrektywę 2006/48/WE oraz 2006/49/WE (zwanej „Dyrektywą CRD IV”).

CIRS (*Currency Interest Rate Swap*) – transakcja polegająca na wymianie między kontrahentami płatności odsetkowych naliczanych od kwot nominowanych w różnych walutach i określanych według różnych stóp procentowych.

CET 1 Ratio (*Common Equity Tier 1 Ratio*) – iloraz funduszy podstawowych (*Tier 1*) z wyłączeniem instrumentów hybrydowych i sumy wymogów kapitałowych, przemnożony przez 8%.

CRD IV – Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/36/UE z dnia 26 czerwca 2013 roku w sprawie warunków dopuszczenia instytucji kredytowych do działalności oraz nadzoru ostrożnościowego nad instytucjami kredytowymi i firmami inwestycyjnymi, zmieniająca dyrektywę 2002/87/WE i uchylająca dyrektywę 2006/48/WE oraz 2006/49/WE.

CSA (*Credit Support Annex*) – umowa zabezpieczająca – załącznik do umowy ramowej.

Cząstkowa urealniona luka płynności – różnica pomiędzy aktywami razem a pasywami razem, wyliczana dla każdego przedziału zapadalności (wymagalności); informuje o niedopasowaniu pomiędzy zapadającymi aktywami oraz wymagalnymi pasywami w danym przedziale czasowym z uwzględnieniem urealnienia ich terminu zapadalności (wymagalności).

DDS – dostępne do sprzedaży – rodzaj portfela papierów wartościowych zgodnie z MSR.

EaR (*Earnings at risk*) – określa maksymalne odchylenie przychodów biznesowych netto od wartości oczekiwanej przy założonym poziomie ufności w określonym horyzoncie czasowym.

ECAI (*External Credit Assessment Institutions*) – zewnętrzna instytucja oceny wiarygodności kredytowej.

Ekspozycja kredytowa – suma aktywów finansowych powstałych w wyniku udostępnienia dłużnikowi środków pieniężnych lub świadczenia usług, obejmująca kwoty główne i wszelkie należności z nimi powiązane (np. odsetki, premie, dyskonta), wycenianych metodą zamortyzowanego kosztu lub w kwocie wymaganej zapłaty oraz udzielonych zobowiązań finansowych i gwarancyjnych.

FRA (*Forward Rate Agreement*) – kontrakt ter minowy na stopę procentową. Kontrahenci ustalają wysokość stopy procentowej, która będzie obowiązywała w przyszłości dla określonej kwoty wyrażonej w walucie transakcji dla z góry ustalonego okresu.

FX Swap – swap walutowy. Jest to transakcja w której dwie strony wymieniają między sobą uzgodnione kwoty z uwzględnieniem należnych odsetek w różnych walutach na określony czas.

IBNR (*incurred but not reported*) – grupa ekspozycji kredytowych, w przypadku której nastąpiła utrata wartości, jednak nie została ona udokumentowana zaraportowaniem przesłanki indywidualnej utraty wartości w odniesieniu do konkretnych ekspozycji wchodzących w skład grupy.

IRB (*Internal Ratings Based Approach*) – metoda wewnętrznych ratingów stosowana do wyznaczania wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka kredytowego.

IRS (*Interest Rate Swap*) – transakcja zamiany stóp procentowych. Kontrahenci wypłacają sobie wzajemnie (w określonych odstępach czasu w trakcie trwania kontraktu) odsetki od umownego nominalu kontraktu, naliczane według odmiennej stopy procentowej.

ISDA (*International Swap and Derivatives Association*) – Międzynarodowe Stowarzyszenie Dealerów Swapowych.

ISMA (*International Securities Market Association*) – Międzynarodowe Stowarzyszenie Rynku Papierów Wartościowych.

Kapitał wewnętrzny – wysokość kapitału niezbędna do pokrycia wszystkich zidentyfikowanych, istotnych rodzajów ryzyka występujących w jego działalności oraz zmian otoczenia gospodarczego, uwzględniająca przewidywany poziom ryzyka.

Kluczowe wskaźniki ryzyka (*Key Risk Indicator – KRI*) – miernik ryzyka operacyjnego istotny dla danego obszaru, aplikacji lub procesu.

Kluczowe wskaźniki efektywności – (*Key Performance Indicators – KPI*) – finansowe i niefinansowe wskaźniki stosowane jako mierniki w procesach pomiaru stopnia realizacji celów organizacji.

Korekta CVA (*Credit Value Adjustment*) – korekta wyceny instrumentów pochodnych odzwierciedlająca ryzyko kredytowe kontrahenta.

Korekta DVA (*Debt Value Adjustment*) – korekta wartości godziwej zobowiązań oraz instrumentów pochodnych będących zobowiązaniami, wynikające z własnego ryzyka kredytowego Banku.

LMA (*Loan Market Association*) – Stowarzyszenie Rynku Kredytowego.

LDA (*Loss Distribution Approach*) – podejście polegające na wykorzystaniu danych historycznych o zdarzeniach operacyjnych wewnętrznych jak i zewnętrznych oraz informacji o kształtowaniu się czynników otoczenia biznesowego do statystycznego pomiaru ryzyka operacyjnego.

LGD (*Loss Given Default*) – strata ponoszona przez Bank w przypadku wystąpienia niewypłacalności klienta.

Material Risk Takers (MRT) – członkowie Zarządu i kluczowi menedżerowie o wysokim wpływie na profil ryzyka Banku.

MSR – Międzynarodowe Standardy Rachunkowości.

NBP – Narodowy Bank Polski.

Outsourcing – korzystanie z zasobów zewnętrznych.

PKD – Polska Klasyfikacja Działalności.

Portfel bankowy – obejmuje operacje niezaliczone do portfela handlowego, w szczególności związane z udzielaniem kredytów, pożyczek, składaniem lokat i przyjmowaniem depozytów, wykonywanych w ramach podstawowej działalności banku lub w celu zarządzania płynnością oraz ryzykiem stopy procentowej.

Portfel handlowy – wszystkie pozycje w instrumentach finansowych i w towarach, które to pozycje instytucja przeznacza do obrotu lub do celów zabezpieczenia pozycji przeznaczonych do obrotu.

**ADEKWATNOŚĆ KAPITAŁOWA ORAZ INNE INFORMACJE
PODLEGAJĄCE OGŁASZANIU GRUPY KAPITAŁOWEJ Powszechniej
KASY OSZCZĘDNOŚCI BANKU POLSKIEGO SPÓŁKI AKCYJNEJ
WEDŁUG STANU NA DZIEŃ 31 GRUDNIA 2016 ROKU
(W MILIONACH ZŁOTYCH)**

Poziom ufności – prawdopodobieństwo, wyrażone najczęściej procentowo, z jakim analizowana zmienna (strata banku) nie przekroczy określonej wartości.

Pozycja indywidualna dla danej waluty obcej (pozycja walutowa) – różnica sumy aktywów w danej walucie, pozabilansowych zobowiązań otrzymanych i aktywów indeksowanych do tej waluty obcej oraz sumy pasywów w tej walucie, pozabilansowych zobowiązań udzielonych i pasywów indeksowanych do tej waluty obcej.

Prawdopodobieństwo niewypłacalności (Probability of Default - PD) – statystycznie oszacowane prawdopodobieństwo wystąpienia niewypłacalności kredytobiorcy w skali roku (określa poziom ryzyka kredytowego związanego z portfelem, które zmaterializuje się w przyszłości).

Punkt odciążenia – minimalna liczba punktów przyznawanych w wyniku oceny wiarygodności z wykorzystaniem systemu scoringowego (dla klienta indywidualnego) bądź klasa ratingu klienta oraz klasa ratingu łącznego (dla klienta instytucjonalnego), od których można dokonać z klientem transakcji kredytowej.

Rekomendacja – uchwalony przez KNF zbiór najlepszych praktyk i zaleceń dla banków.

Rezerwa płynności – różnica pomiędzy najbardziej płynnymi aktywami a oczekiwanymi i potencjalnymi zobowiązaniami, które stają się wymagalne w danym okresie dla danej waluty.

Rozporządzenie CRR – Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013 z dnia 26 czerwca 2013 roku w sprawie wymogów ostrożnościowych dla instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych, zmieniające Rozporządzenie (UE) nr 648/2012.

Ryzyko biznesowe – ryzyko poniesienia strat wynikających z niekorzystnych zmian zachodzących w otoczeniu biznesowym, podjęcia niekorzystnych decyzji, nieprawidłowego wprowadzenia podjętych decyzji lub braku podjęcia odpowiednich działań, które miałyby być odpowiedzią na zachodzące w otoczeniu biznesowym zmiany; w tym w szczególności ryzyko strategiczne.

Ryzyko nadmiernej dźwigni finansowej – ryzyko wynikające z podatności na zagrożenia z powodu dźwigni finansowej lub warunkowej dźwigni finansowej, które może wymagać podjęcia działań korygujących plany biznesowe, w tym awaryjnej sprzedaży aktywów mogącej przynieść straty lub spowodować konieczność korekty wyceny pozostałych aktywów.

Ryzyko braku zgodności – ryzyko poniesienia sankcji prawnych, powstania strat finansowych bądź utraty reputacji wskutek niezastosowania się banku, pracowników banku lub podmiotów działających w jego imieniu do przepisów prawa, przepisów wewnętrznych banku oraz przyjętych przez bank standardów rynkowych.

Ryzyko cen kapitałowych papierów wartościowych – ryzyko poniesienia straty z tytułu zmian cen kapitałowych papierów wartościowych na rynku publicznym lub indeksów giełdowych, generowane przez utrzymywanie otwartych pozycji w instrumentach wrażliwych na zmiany tych parametrów rynkowych.

Ryzyko cen towarów – ryzyko poniesienia straty z tytułu zmian cen towarów, generowane przez utrzymywanie otwartych pozycji w poszczególnych towarach.

Ryzyko instrumentów pochodnych – ryzyko wynikające z zajęcia pozycji w instrumentach finansowych, które spełniają łącznie następujące warunki: wartość instrumentu zmienia się wraz ze zmianą instrumentu bazowego, nie wymaga żadnej inwestycji początkowej netto lub wymaga tylko niewielkiej inwestycji początkowej netto w porównaniu z innymi rodzajami umów, które w podobny sposób reagują na zmiany warunków rynkowych, jego rozliczenie ma nastąpić w przyszłości.

Ryzyko koncentracji – ryzyko powstania istotnych strat lub znaczącej zmiany profilu ryzyka Banku z powodu nadmiernej koncentracji:

- 1) z tytułu ekspozycji:
 - a) wobec poszczególnych klientów i grup powiązanych klientów,
 - b) wobec klientów działających w tym samym sektorze gospodarki,
 - c) wobec klientów działających w tym samym regionie geograficznym, wobec podmiotów należących do grupy kapitałowej Banku (zarówno w ujęciu transgranicznym, jak i krajowym),
 - d) denominowanych w tej samej walucie lub indeksowanych do tej samej waluty,
- 2) z tytułu stosowanych technik ograniczenia ryzyka kredytowego oraz dużych pośrednich ekspozycji kredytowych, takich jak pojedynczy wystawca zabezpieczenia.

Ryzyko kredytowe – ryzyko poniesienia straty w wyniku niewywiązania się klienta z zobowiązań wobec Banku lub ryzyko spadku wartości ekonomicznej wiarytelności Banku w wyniku pogorszenia się zdolności klienta do obsługi zobowiązań; w ramach ryzyka kredytowego wyróżnia się również ryzyko korekty wyceny instrumentów pochodnych z tytułu ryzyka kredytowego kontrahenta (CVA), które jest ryzykiem poniesienia straty w wyniku zmiany czynników rynkowych i kredytowych (w szczególności w wyniku zmiany prawdopodobieństwa niewypłacalności kontrahenta).

Ryzyko kapitałowe – ryzyko niezapewnienia odpowiedniego poziomu i struktury funduszy własnych, w odniesieniu do skali prowadzonej przez Bank działalności i ekspozycji na ryzyko, a tym samym niewystarczających do absorpcji strat nieoczekiwanych z uwzględnieniem planów rozwoju i sytuacji skrajnych.

Ryzyko modeli – możliwość poniesienia strat w wyniku podejmowania błędnych decyzji biznesowych na podstawie funkcjonujących modeli.

Ryzyko operacyjne – jest rozumiane jako ryzyko powstania straty wynikającej z niedostosowania lub zawodności wewnętrznych procesów, ludzi i systemów lub zdarzeń zewnętrznych obejmuje ryzyko prawne, nie obejmuje ryzyka utraty reputacji i ryzyka biznesowego.

Ryzyko płynności – ryzyko braku możliwości terminowego wywiązania się ze zobowiązań w wyniku braku płynnych środków.

Ryzyko postępowania (ang. conduct risk) – ryzyko powstania szkody po stronie:

- 1) klienta,
- 2) Banku, w tym także jego wiarygodności,
- 3) rynków finansowych, w zakresie ich wiarygodności

w wyniku niewłaściwego działania (także nieumyślnego) lub zaniechania Banku, jego pracowników lub podmiotów powiązanych, w zakresie proponowania nabycia i świadczenia usług finansowych.

Ryzyko przedrocznicowe – ryzyko utraty zdolności kredytowej kontrahenta w trakcie trwania transakcji zawartej z bankiem.

Ryzyko ubezpieczeniowe – ryzyko straty lub niekorzystnej zmiany wartości zobowiązań ubezpieczeniowych w związku z niewłaściwymi założeniami dotyczącymi wyceny i tworzenia rezerw (w szczególności rezerw techniczno-ubezpieczeniowych).

Ryzyko utraty reputacji – ryzyko pogorszenia reputacji wśród klientów, kontrahentów, inwestorów, organów nadzoru i kontroli oraz opinii publicznej, na skutek decyzji biznesowych Banku, zdarzeń operacyjnych, przypadków braku zgodności lub innych zdarzeń.

Ryzyko rozliczenia – ryzyko wynikające z możliwości niewypełnienia przez kontrahenta zobowiązań w momencie rozliczenia kontraktu.

Ryzyko stopy procentowej – ryzyko poniesienia straty na pozycjach bilansowych i pozabilansowych Banku wrażliwych na zmiany stóp procentowych, w wyniku zmian stóp procentowych na rynku.

**ADEKWATNOŚĆ KAPITAŁOWA ORAZ INNE INFORMACJE
PODLEGAJĄCE OGŁASZANIU GRUPY KAPITAŁOWEJ POWSZECHNEJ
KASY OSZCZĘDNOŚCI BANKU POLSKIEGO SPÓŁKI AKCYJNEJ
WEDŁUG STANU NA DZIEŃ 31 GRUDNIA 2016 ROKU
(W MILIONACH ZŁOTYCH)**

Ryzyko walutowe – ryzyko poniesienia straty z tytułu zmian kursów walutowych, generowane przez utrzymywanie otwartych pozycji w poszczególnych walutach.

Ryzyko walutowych kredytów hipotecznych dla gospodarstw domowych – ryzyko poniesienia straty w wyniku niewywiązania się klienta z zobowiązań wobec Banku lub ryzyko spadku wartości ekonomicznej wierzyciela Banku z tytułu walutowych kredytów hipotecznych.

Ryzyko zmian makroekonomicznych – ryzyko pogorszenia sytuacji finansowej Banku w wyniku niekorzystnego wpływu zmiany warunków makroekonomicznych.

Rzeczywista ochrona ryzyka kredytowego – technika ograniczania ryzyka kredytowego, w przypadku której Bank jest uprawniony do upłynnienia, dokonania transferu lub przejęcia, bądź zatrzymania określonych aktywów lub kwot w przypadku niewykonania zobowiązania przez kontrahenta, obejmująca zabezpieczenia finansowe oraz umowy o kompensowaniu ekspozycji bilansowych.

Skumulowana kontraktowa luka płynności – suma wszystkich częściowych kontraktowych luk płynności liczonych od pierwszego przedziału a'vista do przedziału, dla którego liczona jest skumulowana kontraktowa luka płynności.

Skumulowana urealniona luka płynności – suma wszystkich częściowych urealnionych luk płynności liczonych od pierwszego przedziału a'vista do przedziału, dla którego liczona jest skumulowana urealniona luka płynności.

Strata nieoczekiwana (*Unexpected Loss, UL*) – oznacza nadwyżkę straty kredytowej, której Bank nie przekroczy z określonym prawdopodobieństwem w rocznym horyzoncie czasu, nad stratą oczekiwaną.

Strata oczekiwana (*Expected Loss, EL*) – statystycznie oszacowana wartość średniej (oczekiwanej) straty z tytułu ryzyka kredytowego, jaką bank spodziewa się ponieść na portfelu w ciągu jednego roku.

Strategiczny limit tolerancji – dopuszczalny poziom ryzyka określony przez Zarząd.

Metoda ratingowa – metoda oceny ryzyka kredytowego banku związanego z finansowaniem klientów instytucjonalnych przy udzielaniu lub zmianie istotnych warunków transakcji kredytowej oraz w okresie realizacji transakcji kredytowej.

Metoda scoringu aplikacyjnego – metoda oceny ryzyka kredytowego banku związanego z finansowaniem klientów na podstawie ocen scoringowych zgodnie z informacjami dostarczonymi przez klienta.

System scoringu behawioralnego – system oceny ryzyka kredytowego banku związanego z finansowaniem klientów głównie na podstawie transakcji występujących na rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowym służące do wyznaczania limitów kredytów odnawialnych.

Testy warunków skrajnych – narzędzie zarządzania ryzykiem służące do oceny potencjalnego wpływu na sytuację banku określonego zdarzenia lub zmian parametrów rynkowych, które nie są standardowo opisane za pomocą miar statystycznych.

Umowa ramowa – porozumienie stron regulujące zasady współdziałania banku z kontrahentami na rynku finansowym w odniesieniu do terminowych transakcji finansowych.

Wartość godziwa – kwota, za jaką dany składnik majątku mógłby zostać wymieniony, a zobowiązanie uregulowane, na warunkach transakcji rynkowej pomiędzy zainteresowanymi i dobrze poinformowanymi nie powiązanimi ze sobą stronami.

Wartość zagrożona (*Value-at-Risk, VaR*) – potencjalna wartość straty, wynikająca ze zmiany wartości bieżącej przepływów pieniężnych z instrumentów finansowych lub potencjalna wartość straty na utrzymywanych pozycjach walutowych z tytułu zmian kursu walutowego, przy założeniu określonego poziomu ufności oraz okresu utrzymywania pozycji.

Wartość zagrożona ryzykiem kredytowym (*Credit Value-at-Risk, CVaR*) – potencjalna strata, jaka nie powinna zostać przekroczona z tytułu ryzyka kredytowego na utrzymywanym portfelu kredytowym, przy założeniu określonego (wysokiego) poziomu ufności oraz okresu utrzymywania pozycji.

Wskaźnik *LtV* (*Loan to Value*) – wskaźnik wysokości ekspozycji kredytowej do wartości nieruchomości, stanowiącej jej zabezpieczenie.

Wskaźnik pokrycia kredytów z rozpoznana utratą wartości odpisami – stosunek stanu odpisów aktualizujących z tytułu utraty wartości kredytów i pożyczek do wartości kredytów i pożyczek z utratą wartości.

Łączny współczynnik kapitałowy – główny miernik adekwatności kapitałowej, wyliczany jako iloraz funduszy własnych i sumy wymogów w zakresie funduszy własnych, przemnożonych przez 12,5.

Wymogi w zakresie funduszy własnych – suma wymogów w zakresie funduszy własnych z tytułu poszczególnych rodzajów ryzyka oraz wymogów w zakresie funduszy własnych z tytułu przekroczenia limitów i naruszenia innych norm określonych w pakiecie CRR i CRD IV.

ZBP – Związek Banków Polskich.

**ADEKWATNOŚĆ KAPITAŁOWA ORAZ INNE INFORMACJE
PODLEGAJĄCE OGŁASZANIU GRUPY KAPITAŁOWEJ POWSZECHNEJ
KASY OSZCZĘDNOŚCI BANKU POLSKIEGO SPÓŁKI AKCYJNEJ
WEDŁUG STANU NA DZIEŃ 31 GRUDNIA 2016 ROKU
(W MILIONACH ZŁOTYCH)**

Bank Polski

Oświadczenie Zarządu PKO Banku Polskiego SA

Zarząd PKO Banku Polskiego SA:

- oświadcza, że według jego najlepszej wiedzy, adekwatność ustaleń dotyczących zarządzania ryzykiem w PKO Banku Polskim SA, daje pewność, że stosowane systemy zarządzania ryzykiem są odpowiednie z punktu widzenia profilu ryzyka i strategii Banku oraz Grupy Kapitałowej Banku;
- zatwierdza niniejszy Raport „Adekwatność kapitałowa oraz inne informacje podlegające ogłaszaniu Grupy Kapitałowej Powszechnej Kasy Oszczędności Banku Polskiego Spółki Akcyjnej według stanu na dzień 31 grudnia 2016 roku”, w którym umieszczono informacje na temat ryzyka, omówiono ogólny profil ryzyka Banku i Grupy Kapitałowej Banku związany ze strategią działalności oraz zawarto kluczowe wskaźniki i dane liczbowe, zapewniające zewnętrznym zainteresowanym stronom całościowy obraz zarządzania ryzykiem przez PKO Bank Polski SA i Grupę Kapitałową Banku, w tym interakcji między profilem ryzyka Banku, a tolerancją na ryzyko wyrażoną w formie strategicznych limitów tolerancji, określonych przez Zarząd i zaakceptowaną przez Radę Nadzorczą.

Podpisy wszystkich Członków Zarządu PKO Banku Polskiego SA

14.03.2017	Zbigniew Jagiełło	Prezes Zarządu (podpis)
14.03.2017	Janusz Derda	Wiceprezes Zarządu (podpis)
14.03.2017	Bartosz Drabikowski	Wiceprezes Zarządu (podpis)
14.03.2017	Maks Kraczkowski	Wiceprezes Zarządu (podpis)
14.03.2017	Mieczysław Król	Wiceprezes Zarządu (podpis)
14.03.2017	Piotr Mazur	Wiceprezes Zarządu (podpis)
14.03.2017	Jakub Papierski	Wiceprezes Zarządu (podpis)
14.03.2017	Jan Emeryk Rościszewski	Wiceprezes Zarządu (podpis)